

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ATATÜRK VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI NO: 3

Türk Edebiyatı'nda ÇANAKKALE ZAFERİ

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Çanakkale, 18 Mart 1996

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

ATATÜRK VE ÇANAKKALE SAVAŞLARINI ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYIN NO: 3

**Türk Edebiyatı'nda
ÇANAKKALE ZAFERİ**

Prof.Dr.Abdurrahman GÜZEL

Çanakkale, 18 Mart 1996

Bu kitap;

- *Anafartalar Kahramanı Mustafa Kemal'e,*
- *Çanakkale Zaferi Şehitlerine,*
- *Çanakkale Zaferi Gazilerine,*
- *Onların Evlatları ve Torunlarına,*

İthaf Olunur!

- *Çanakkale Zaferi'nin*
81. yılı münasebetiyle!

Baskı: Semih Olset Matbaacılık Yayıncılık ve Ambalaj Sanayi Ltd. Şti.
Buyuk Sanayi 1. Cad. No: 74 İskitler 06060 ANKARA
Tel: 341 40.75 (4 Hat) • Bolgegeçer (Faks): 341 98 98

İçindekiler

Sözbaşı	V
Giriş	
A. Çanakkale'nin Tarihi ve Etimolojik Durumuna Kısa Bir Bakış I	
a) Çanakkale'nin Tarihi Yapısına Kısa Bir Bakış	9
b) Çanakkale Adının Etimolojisi (H.Eren)	17
B. Birinci Cihan Harbi ve Çanakkale Savaşları	22
a) Birinci Cihan Harbi'ni Hazırlayan Sebepler	22
b) Çanakkale Savaşları	24
1) Deniz Savaşları	24
2) Kara Savaşları	30
c) Çanakkale Zaferi'nin Önemi ve Sonuçları	32
C. Türk Edebiyatı'nda Çanakkale Savaşları ve Zaferi ile İlgili: Menkabe, Destan, Şiir, Anekdot ve Efsaneler	36

I. Menkabelerde Çanakkale Zaferi	39
a) Tarihi-Efsanevi Şahsiyetler Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler...	39
1) Gazi Mustafa Kemal Paşa	39
2) Seyid Ali Onbaşı	40
3) Yahya Çavuş ve Takımı	42
4) Hasan ve Mevsuf	42
5) Sıhhiye Başçavuşu Hüseyin İlikmet Başaran	43
6) Bayraklı Baba Menkabesi	43
7) Kaşıkçı Dede Menkabesi	44
b) Dinî ve Tarihi Şahsiyetler Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler	44
1) Gazi Süleyman Paşa'nın Mezar Değiştirmesi	44
2) Dağ-ı Mehmed Dede Efendi'nin Zerdâli Menkabesi	45
3) Dağ-ı Mehmed Dede Efendi'nin Gazabı Menkabesi	45
4) Dağ-ı Mehmed Dede Efendi ve Alaaddin Kalfa Menkabesi	46
5) Alaaddin Kalfa'dan Dilekte Bulunma Menkabesi	46
6) Muhammediye'nin Yanık Sahifeleri Menkabesi	46
7) Yazıcızâde Mehmedî Bican'ın Muhammediyesi	47
8) Şeyhin Dirilmesi Menkabesi	47
9) Kabir Kurbanı Kesen Şeyhin Ölümü Menkabesi	47
c) Türk-İslâm (veya Hızır-İlyas) Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler	47
1) Conkbayırı Üzerindeki Bulutlar	48

2) Bulutun Koruması I	48
3) Bulutun Koruması II	49
4) Bulutun Koruması III	50
5) Uçan Türkler	50
6) Nusret Mayın Gemisi'nin Muhakkak Bir Yakalanışından Kurtulması	51
c) Şehitlerin Ölümsüzlüğü Üzerine Söylenen Menkabeler	51
1) Şehitlerin Sabah Namazı Menkabesi	51
2) Akbaşı Şehitliği'nden Gelen Sesler Menkabesi	53
3) Sargı Mahalli Menkabesi	53
d) Rüya Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler	54
1) Cevat Paşa'nın Rüyası	54
e) Ağaç Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler	55
1) Nuri Yamud Paşa Menkabesi	55
2) Ermiş Dede'nin Başı Menkabesi	55
f) Yer Adları Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler	56
1) Çilehane Menkabesi	56
2) Hasan-Mevsuf Tepesi Menkabesi	56
3) Kanlı Dere Menkabesi	56
II. Destanlarımızda Çanakkale Zaferi	58
1) Mehmed Akif Ersoy <i>Çanakkale Şehitleri</i>	58
2) Boyabatlı Mustafa'nın <i>Çanakkale Destanı</i>	61
3) Aşık Çileli'nin <i>Çanakkale Destanı</i>	63
4) Mehmed Emin Yurdakul'un <i>Ordu'nun Destanı</i>	65
5) Fahri Ersavaş'ın <i>Çanakkale Destanı</i>	67
6) Posoflu Aşık Sâbit Müdâmi'nin <i>Yaralı Toplar Destanı</i>	69
7) Yugoslavya'da Bulunan <i>Çanakkale Savaşları Destanı</i>	74
III. Şiirlerimizde Çanakkale Zaferi	86
1) Çanakkale Türküsü (Anonim)	86
2) Bir Yolcu'ya (N.H.Onan)	88
3) Vur (M.E. Yurdakul)	89
4) Nâil Memik	90
5) Asker Ağzından	91
6) Çanakkale (İ.A.Çubukçu)	92
7) Çanakkale Şehitliği'nde (E.B.Koryürek)	93
8) Çanakkale'yi Ziyaret (B.V.Karatay)	94

9) Asker Görünce Ağlardım (M.Çınarlı)	95
10) Siperler Arasından	96
11) Boğazdan Geçerken	97
12) Gurup	99
13) Yaralının Derdi	100
14) İnsanlık Aşkı	102
15) Yarınki Çanakkale	104
16) Ordu'nun Duası	105

IV. Çanakkale Zaferi ile İlgili Tespit Edilen Bâzi Anekdötler. 107

1) Soba Borularından Yapılan Toplar	107
2) Çizmelerin Gazabına Uğrayan İngilizler	107
3) Toprak Altındaki Saat	108
4) Gözü Kör Eden Bomba	108
5) Denizde Patlayan Bomba	108
6) Saka Hüseyin	109
7) Muzaffer Er ile Yahudi'nin Para Meselesi	109

V. Efsânelerimizde Çanakkale Zaferi .....

1) Şeytan Kaya Efsanesi	111
2) At Uçuran Eyüb Efsanesi	112
3) Kız Taşı Efsanesi	112
4) Hıdır Dede Efsanesi	112
5) Tuzla Köyü'nde Mağara Efsanesi	112
6) İssız Cuma Efsanesi	112
7) Sarı Kız Efsanesi	113
8) Cura Kızı Efsanesi	114
9) Karainebeyli Adı Efsanesi	114
10) Bolayır Adı Efsanesi	114
11) Taş Kesilme Efsanesi	115
12) Kız Kulesi Efsanesi	115
13) Çamur Kardeşler Efsanesi	115
14) Zindan Kuyu Efsanesi	115

VI. Netice .....

Bibliyografya .....

SÖZ BAŞI

Çanakkale Savaşları neticesinde elde edilen *Zafer*, Türklüğün yeniden dirilişidir. Çünkü bu diriliş olmasaydı, Anadolu ve Ortadoğu paylaşılacak, Avrupa'nın arzuladığı *Şark meselesi*'de tahakkuk etmiş olacaktı. Tahakkuk etmedi. Çünkü Churchill'in;

"- *Bu eşsiz kahraman, Türklüğün mukadderatını ele alacak olan bir dehâdır. Zira Çanakkale Boğaz Harbi'nde malzemece üstünlük bizde idi, fakat iradece üstünlük O'nda olduğu için yenildik.*" ifadesindeki gerçeğin mümessili *dehâ* Mustafa Kemal *Türk Ordusu*'nun başında idi.

Çanakkale Boğaz Harbi ile asırlardır arzulanan *Şark meselesi*'nin tahakkuk etmemesi neticesinde dünyanın politik düşünce yapısının de değiştiğini İngilizlerin;

"- *Bir miralayın önümüze çıkışı, bütün mukadderatı değiştirdi.*" sözleriyle daha iyi anlıyoruz. *Çanakkale Boğaz Harbi*,

Bir Hilâl uğruna, Yarab! ne güneşler batıyor!

diyen Akif'in mısralarında ifâdesini bulan *Türk milletinin zaferidir*.

Türk milleti öyle bir millettir ki, O'nun kalbi akar suya benzer, hiç tortu yapmaz, kin tutmaz, kir tutmaz, usul usul, tatlı tatlı akar, hoşgörülü ve müşîktir.

Ama bir de çöşmeye görsün, o zaman O'nun önüne hiçbir güç geçemez. *Kendisini mağlup ettirmez. Yener, fakat yenilmez.* Destanlar yaratır, destanlar yazar.

Gördük ki bu savaş, yenilenlere bu kadar pahalı, yenene bu kadar ucuza mal olmamıştır. 18 Mart 1915, *Çanakkale Zaferi*, yalnız *zafer* değil, bir verip bin alışımdır. Azın çoğa karşı galebesidir.

Fakat harbin kazanılmasındaki asıl keramet, askerle kumandanın buluşması, birleşmesidir. *Mustafa Kemal*'in kumandanlığı boyunca bu

bütünleşme ve buluşma her yerde ve her zaman dâima olmuştur ve olacaktır da.....

Bu kitapçık, Çanakkale Zaferi'nin 81. yılı münasebetiyle hazırlanmıştır.

Giriş kısmında; kısa hatlarıyla Türk'ün; *Vatan Sevgisi*, Vatanı uğruna her an, her yerde ve her tehlike karşısında vatanını savunabilme olgusu ve gerektiğinde vatanı uğruna *şehit olabilme* şuuru verilmiştir.

Tarih içinde *Çanakkale* ve *Çanakkale* adının etimolojisi ile Birinci Cihan Hârbi'ni hazırlayan sebepler, *Çanakkale Savaşları*, *Çanakkale Zaferi*'nin *Önemi ve Sonuçları* üzerinde de kısaca durulmuştur.

Çanakkale Zaferi'ni müteakip Türk halkı ve Türk aydınının bu *Zafer* hakkındaki duyguları, düşünleri, inançları, anlattıkları ve yazdıkları kısaca *edebî türler* içinde verilmeye çalışılmıştır.

Bu *edebî türler* ile ilgili çalışmalarım; yıllar ötesinde *Çanakkale Savaşları*'nda ve şehit düşen dedelerimin hatırası için bir şeyler yapabileme inancından doğmuştur.

Çünkü bu konuda yerli ve yabancı çok eserler yazıldı. Ancak Türk milletinin her bir âlesinden şehit verilen Çanakkale için Türk insanının saf ve temiz duygularını ihtiva eden, *menkabeleri*, *destanları*, *efsaneleri*, *şiiirleri* pek fazla işlenmedi.

İşte biz burada bu noktadan hareket ederek, menkabeleri, efsaneleri ve destanları belli bir tasnife tâbi tutarak derlemeye çalıştık. Çalışmalarımız devam etmektedir. Önümüzdeki yıllarda bu eser, *Sahada' Derleme Metodlarıyla* yeniden ele alınarak zenginleştirilecektir.

Halk arasında yaşayan bu *edebî türlerin* derlenmesi esnasında bana yardımcı olan meslekdaşlarıma, özellikle Nilay Karaçay'a ve ekibimize teşekkür ederim.

Çok kısa bir zaman dilimi içinde büyük bir zaferi, bu kitapçıkta kısa başlıklarıyla vermeye çalıştık. Ama bu böyle kalmyacaktır. Kitabın daha da zenginleşmesi için çalışmalarımız yoğunlaştırılacaktır.

Üniversite Şehri Çanakkale; Türk Milletinin Kalbi mesabesindedir. O kalbi korumak, yaşatmak, muasır medeniyet seviyesine ulaştırmak da bizlerin görevidir. Bu vesile ile *Çanakkale Zaferi*'ni yaratan Mustafa Kemal'e, silah arkadaşlarına, şanlı ordumuza, aziz milletimize şükran borçluyuz.

Önümüzdeki yıllarda; *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi*, bu şükran borcunu daha da birikimli olarak icra edecektir.

Şehitlerimizin Rûhü Şâd olsun!

Çanakkale, 18 Mart 1996
Prof.Dr.Abdurrahman GÜZEL

GİRİŞ

A. Çanakkale'nin Tarihî ve Etimolojik Durumuna Kısa Bir Bakış

*Sahibi olmayan vatanın batması haktır,
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır*

diyen şâirin ifade ettiği, vatani uğruna canını seve seve veren bir millet vardır, onun adı "Türk", onun vatani da "Türk Eli"dir.

Bu millet, tarihin ilk devirlerinden itibaren *destanlar yaratan* bir millet olarak bilinir. Bu *destanları* yaratırken de onun kalbi asil duygularla örülüdür. Bu duygular: Şiir, san'at, samimiyet, şefkat, mertlik, efendilik vb...dir. Türk milletinde ebediyen var olan *sevgi, iman, hoşgörü ve merhamet* duygularına âşina olmayan *yabancılar*. Türkler'deki bu altın kalbi de anlayamamışlardır. Bu sebeple yine Türk tarihine yüzeyden baktığımız zaman, bu sevgiden yoksun yabancılar tarafından *Türk Milleti*, kaç defa arkasından vurulmuş olduğunu görmüştür. Türk'ü, Türklüğü yer yüzünden silmek ve *Şark Meselesi*'ni tahakkuk ettirmek için kaç defa "*Hiyânet Yuvası*" kurulmuş, gizli, açık, kaç birleşme, anlaşma, antlaşma yapılmış biliyor muyuz? Geleceğimiz açısından bilmekte ve hatırlamakta fayda vardır sanırım. Dünden bugüne dünyada "*Türk Düşmanlığı*"nın "*Meslek ve Mezhep*" haline geldiğini, hatta ayrı bir "*Din*" gibi benimseyenlere, az da olsa, tesadüf edildiği görülmektedir.

Halbuki *Türk Milleti*, hiçbir zaman saldırgan olmamıştır. Ancak, *istiklâl ve hürriyetinden* en ufak fedakârlığa katlanamayan *şuurlu, gururlu, şerefli* bir millet olmuştur. Hürriyet, onun ezeli ve ebedî hakkıdır.

*Ben ezelden beri hür yaşadım, hür yaşarım
Hangi çılğın bana zincir vuracakmış şaşarım*

beyitiyle, o şaşkınlara haykırır ve bu zavallıların hallerinin, düşüncelerinin birer hayal olduğunu bildirir.

Türk milletini; kendi hakkını kimseye kaptırmadığı gibi, başkalarının haklarına karşı da saygılıdır. Mecbur kalmadıkça şeref ve haysiyetimiz söz konusu olmadıkça, *devletin bütünlüğü, milletin bölünmezliği, milli menfaatleri-*

miz tehlikeye girmedikçe silâha sarıldığımız görülmemiştir. Fakat mecbur olunca da en büyük vasfımız yenilmezliğimizi, görene görmeyene göstermektir.

Dünyada huzur ve sükûnu sağlamak adına “Yenmek-Galip Olmak” Türk’ün tabiatının bir parçasıdır. Bakınız, burada yendiğimiz ve yenildiğimiz savaşların bir dökümünü kısaca verecek olursak görürüz ki:

Osmanlı Devleti’nin kuruluşu 1299’dan, *Birinci Dünya Harbi* (1918) sonuna kadar biz, tam 192 harbe girmişiz. Bunun 155’ini kazanmışız, 11’inden kesin sonuç alamamışız, 26’sını da kaybetmişiz. Bunların tek tek tahliline giresek, kaybettiklerimizi de kaybetmiş olarak göremiyoruz.

Meselâ: *Çanakkale*’de, *Galiçya*’da, *Kutu*’l-amare’de, *Kafkasya*’da galibiz. Her cephede kahramanca çarpıştığımız halde, savaştığımız devletler topluluğu mağlup sayıldığı için, biz de mağlup sayıldık. Kim buna yenilgi diyebilir ki?

Ya kazandıklarımızı nasıl kazandık?

Eşit şartlar içinde mi? Hayır. Silâh, mühimmi: araç, gereç, asker sayısı bizden kat kat üstün koca ordulara karşı...

“Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik”

mısrasını söyleyen şair, hayalî değil, tarihî hakikati söylemiştir. Türk’deki iman gücü bu işi halleder.¹ M.Akif *İstiklâl Marşı*’nı yazarken *Çanakkale Zaferi*’ni yaşatan *Mehmetçiğe* tam bir güvenle

“Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var”

demmiştir. Çünkü O Allah’ın adını yüceltmeye memur edilmiş bir millettir. Bu sebepten *istiklâl* O’nun hakkıdır. Türk’ün “*İman dolu göğsü*”, şüphesiz *Garbın* ve bütün *istilâcıların*, uçaklı, zırhlı, ezici silâhlarından daha kuvvetlidir. Nitekim, bu imanın zaferi büyük lider *Mustafa Kemal*’in komutasında *Çanakkale*’de bütün istilâcı cihanın teknik dehşetine karşı kazanılmıştır. Türk’e zaferi “*Allah*

¹ M.Tevfikoğlu, *Türk’ün Kalbi*, T.K. Sayı:271, Kasım 1985, s.399.

vadetmiştir". Bunun için hiç şüphe yok ki O'nun vadettiği günler doğacaktır. Ne zaman? Sen imanlı, dürüst, vatanına, bayrağına sahip olduğun ve vatanın tehlikede bulunduğu zaman

"Vatan sevgisi İman'dandır."

hadisinde ifadesini bulan senin *vatan*'ın için O'ndan 'yardım istediğinde bu yardım sana mutlaka verilecektir. Çünkü

*Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın
Kimbilir belki yarın belki yarından da yakın*

beyitinde ifadesini bulduğu şekliyle doğacaktır. Nitekim bu günleri tarihte çok görmüşüz. *Mohaç Meydan Muharebesi*'ni *Kanuni Sultan Süleyman* 29 Ağustos 1526'da sadece iki saatte kazanmıştır. 31 yaşındaki Kanuni, bu emsalsiz strateji dehası, emrindeki *akıncı kumandanların* cengaverliği, askerin iman ve kahramanlığı sayesinde

"Allah'a giden yolda Meleklerle karıştık."

diyebilmiştir.

Yukarıdan beri kısaca izaha çalıştığımız Türk'ün zaferler yaratan ruhu, *Çanakkale*'nin savunulmasında ortaya çıkan câlib-i dikkat ruh ve felsefede yatmaktadır. Zira,

"Bir hilâl uğruna, Yarab, ne güneşler batıyor."

diyen Akif, kızıl kanlar içinde güneşler gibi gömülen *Çanakkale Şehitleri* için kelimelerin dizisinden bir *TÜRBE* yapmak istemiştir.

Ben burada, bir hususu belirtmeden geçemeyeceğim. Biraz evvel de ifade ettiğim gibi Anadolu'ya, müslüman Türkler'i getiren ilâhi görev ile, *Çanakkale*'yi koruma hizmetini veren "*İlâhi emir*" aynıdır. *Çanakkale* korunmazsa Anadolu ve Orta Doğu bitmiştir. Bu sebeple, Türkler'in Anadolu'da güçlü olması, bütün Orta Doğu ve İslâm âlemi için hayırlı olmuştur. Bunun şuurunda olan İslâm âlemi; *Türkler'in bayrağı* altında bir çatı oluşturmuştur. Bugün de Anadolu'da Müslüman Türkler İslâm âleminin kuzey ve batının

taassubuna karşı koruyucusudur. Bugün bütün Orta Doğu, bunun idrakında olmalı, *Çanakkale* 'nin ise bu geçidin "*kilidi*" olduğunu bilmelidirler.

Bilindiği gibi *Türk Rönesansı* 'nın kurucusu *Fatih Sultan Mehmed Han, İstanbul'un Fethedilmesi* ile işin askerî açıdan bitmiş olacağını kabul etmez. İstanbul'un, dolayısıyla bütün Anadolu ve Ortadoğu'nun korunması için *Kilid noktalarının* da Türkler tarafından koruma altına alınmasını ister. O'nun stratejik ve askerî dehası, bu koruma için *Kalâ-y-ı Sultanî (Çanakkale)* ye bir Kale yapıp ilk önce İstanbul'u, Anadolu'yu, Orta Doğu'yu buradan korumak gerektiğini planlar. Bu *Kale*, Fatih Sultan Mehmed Han tarafından "*Türk'ün Kalbi burada atar*" dercesine *Türk Kalbi* modelinde bugünkü *Kilid-Bahr'e* bir *Kale* yaptırılır. Böylece *Çanakkale*, Anadolu ve Orta Doğu'nun *Geçilmez Kalesi ve Kilidi* olduğunu ispatlamış olur.

İşte bu sebeple *Çanakkale Harbi*, Türk ve Dünya Tarihinde son derece önemli bir durumu arzeder:

Çünkü, *Çanakkale Harbi* münasebetiyle *Düvel-i muazzama* arasındaki *ittifakan* tarihi derinliklerine bakılırsa; *Dünya milletlerinin müşterek menfaatleri, Anadolu'yu paylaşmak ve Türkleri Anadolu'dan çıkarmayı hedefleyen Şark meselesi* yatmaktadır. Bu terimin ilk önce Avrupa'da ortaya çıktığı dikkate alınırsa *Şark Meselesi* 'nin esasen Avrupa'nın başlangıçtan beri *Haçlı zihniyetiyle* üzerine eğildiği ve kendi menfaatlerine uygun bir biçimde halletmeye çalıştığı bir mesele olduğu kendiliğinden anlaşılabilir.²

Çünkü *Düvel-i muazzama; Çanakkale* 'yi alırlarsa, bütün *Anadolu'yu* ve dolayısıyla Orta Doğu'yu da almış olacaklardır ki, böylece asıl gayeleri olan *Şark Meselesi* 'ni tahakkuk ettirmiş olacaklardır.

Çünkü *Saldırgan Devletler*, adıyla müsemma: *Düvel-i muazzama*, *Müttefik Devlet* 'lerdir. Her türlü araç, gereç, silah, asker ve dönemin bütün teknolojik ve askerî üstünlükleri ellerindedir. Karşılarında ise yalnız *Türk milleti* vardır. *Çanakkale Savaş* 'ı; *Teke Tek değil, Çoğun-Tek* 'le, *Dünya'nın Türk* 'lerle *Savaşması* demektir. Bu sebeple onlara göre *Düvel-i muazzama* 'nın yenilmesi diye bir düşünce olamaz. Böylece Anadolu alınır, Türkler Anadolu'dan çıkarılır,

² Bak: Abdurrahman GÜZEL, *Milli Kültür-Millî Birlik*, Ankara, 1991, s.185-206.

paylaşma işlemleri tamamlanır, *Şark Meselesi* de tahakkuk etmiş olur. Asıl hedef *Şark Meselesi*, yani *Pastanın paylaşılması*, Türklerin Anadolu'dan çıkarılması idi.

Ama netice, müttefiklerin plânının tam tersi oldu. Çünkü *Çanakkale Savaşları* esnasında *Anafartalar*'da Türk Ordusu'nun başında yeni bir Kumandan *Mustafa Kemal* doğdu. Bu Kumandanın Komutasındaki *Türk askeri*, Anadolu'yu, müttefiklere (!) paylaştırmadı, Anadolu'yu Türk olarak yaşattı. *Bayrağı'nı asla yere baktırmadı, daima gökyüzünde dalgalandırdı*. Fakat bu kadar olmuş bitmişlere, *ikiyüzellibin Şehit'e*, vatanın tårumar olmasına karşılık, aklı selim sâhibi bir dünya vatandaşı çıkıp da:

- *Sâhi, biz binlerce kilometrelik Anadolu'ya niçin gittik?*
- *Hem onlardan, hem bizden bunca insanlar niçin öldüler?*
- *Biz, Anadolu'nun hem insanını öldürdük, hem de vatanlarını niçin tåru-mâr ettik?*
- *Bu maddî ve manevî kayıpların hesabını kim verecek?*
- *Bir Lahey Adalet Divânı, Bir Dünya Hârb Divanı, bunların hesabını sormıyacak mı?*
- *Tarihçi bilim adamları bu tarihin doğrusunu yazmıyacaklar mı?*
- *Mustafa Kemal'in bu askerler için söylediği:*

"Uzak memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar:

Burada dost bir vatanın toprağında-sınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız.

Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar:

Göz yaşlarınızı dindiriniz. Evladlarınız, bizim bağırmızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır."

bu güzel, manalı sözleri, tarih önünde hatırlayıp değerlendirmeyecekler mi?

Hayır, böyle bir soru 81 yıldan bu yana sorulmadı. Çünkü meselenin temelinde *Şark Meselesi* vardı. 250 bin şehid veren *Türk milleti* değil de, başka bir millet olsaydı, herhalde bu hesap sorulabilirdi. İşte bütün bunlara rağmen *Müttefik Devletlerin* Türk'leri yenmemeleri için herhangi bir teknik ve askeri sebep de yoktu. Onlar bunu da gayet iyi biliyorlardı. *Saldırıya* geçmeye karar verdiler ve saldırdılar, fakat yenildiler.

Düvel-i muazzama bütün bu üstünlüklerine rağmen niçin yenildi? İsterseniz bu hususla ilgili olarak da şöyle bir soru daha soralım:

- *Düvel-i muazzama* mensubu İngilizler, her türlü harp tekniğine, harp malzemesine, askerine fazlası ile sahip iken, Çanakkale'yi alarak İstanbul ve bütün Anadolu'yu almayı plânlamış ve kabullenmiş iken, niçin alamadılar?

- Türkler harp tekniği, malzemesi, askeri bakımdan İngilizler'in ancak 6'da biri iken İngilizler'in kazanmaması mümkün değil iken İngilizler niçin kaybettiler?

Bu soruların cevabını da şöyle verelim:

-İngilizler kaybettiler. Çünkü karşılarında *Mustafa Kemal* gibi imanlı bir kumandan ve imanlı bir *Türk Ordusu* vardı. Türkler, saldırmıyordu. *Müdafaa* ediyordu. *Vatan Kapısının* önüne gelmiş, hünharca *Vatan Kapısını* döven saldırgan düşmana karşı *Vatanını müdafaa* ediyordu. Bu askere bu inancı kim vermişti?

*"Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var."*

diyen Türk ordusu onlara gerekli cevabı vermiştir. Çünkü o,

*Arkadaş, yurduna alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın;
Doğacaktır, sana vaadettiği günler Hak'kın
Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın.*

diyen Hak'kın vaadettiği günler doğmuştur. Türkler bu imanla *Çanakkale*'de teknik bakımdan mümkün görülme-yen *bu zaferi, iman tekniği, Kumandan-asker bütünleşmesi* ile mümkün kılmışlardır.

Ne demektir? Koskoca bir vücuda bir şarapnel değmiyor da, sadece cepdeki bir *Omega saatine* değiyor?

Saat, kendini *Türk milleti için feda ediyor. Türk ordusu, kumandansız kalır mı? Hayır. Türk Milleti kumandansız aslâ kalmaz.*

İşte bu ve bunun gibi sorulara nasıl cevap verirsiniz?

Deriz ki, Allah bu Milleti çok seviyor. Mağlup olmasını, vatansız kalmasını aslâ istemiyor. Onun için de ordunun kumandanı Mustafa Kemal'i ve Türk Ordusunu koruyor. O'nun askeri sayıca az da olsa Allah o orduyu muzaffer ediyor. Bu mucizeyi başka hiçbir millette göremezsiniz. Ancak bu mucize, bu millet'e mahsusdur. Çünkü Türkler, Allah rızası için, *vatan, millet, namus, bayrak ve haysiyetleri* tehlikeye düştüğü zaman harp ederler. Yani, *nefs-i müdafaa* da bulunurlar. İşte bu iman onları muzaffer ederdi.

"Allah, kendi rızası için harp ve her türlü ameli işleyenleri muzaffer kılar." emrini biliyorlardı.

Görülüyor ki, *Çanakkale*'de Türkler, büyük bir orduya karşı mucizeler yaratmıştır. Burada çarpışan kuvvetler ve askerî malzemeler bakımından arada büyük farklar olmasına rağmen Türk'ün Kumandanı ve askeri ile birleşen *iman gücü*, o yıkılmaz kuvveti tarumar ediyordu. Hepsî denize gömülüyor. Tıpkı üç asır önce *Venedik*'li *Kör Kaptan*'ın gemisi gibi, İngiliz gemileri de suya gömülüyordu. Hiç bir cenk, *yenilenlere bu kadar pahalı, yenene bu kadar ucuz mal olmadı. 18 Mart 1915*, yalnız zaferimiz değil, *bir verip bin alışımızdır.* *Çanakkale Harbi*'ni anlatan *Hamilton* raporunda;

- "*Türkler, kovanından fırlayan arılar gibi saldırıyordu.*"

- "*Türkler, Allah! Allah! diyerek yeleleri kabarmış aslanlar gibi üzerimize yükleniyorlardı.*" demekten de kendini alamıyordu.

Çanakkale'de düşman güçler, askerlerinin, gemilerinin, harp malzemelerinin çokluğuna rağmen, kısacası koskoca bir ordu olmalarına rağmen, hatta *Türkler*e karşı da çokluklarına rağmen, yenildiler. Yok oldular. Buna rağmen gururları, buradan "*güme*" diyordu. Fakat Türk'ün süngüsü "*güt*" dedi. En sonunda süngünün dediği oldu. İngilizler bir gece yarısı kaçıp gittiler. Binbaşı *Mulman*:

"Türk gibi ölüme gülerek bakan bir askeri başka hiçbir millette bulamazsınız; yalnız ona iyi bir kumandan gerektir." der.

Harbin kazanılmasındaki keramet, asker ve kumandanın buluşması, birleşmesidir. *Mustafa Kemal*'in kumandanlığı boyunca bu bütünleşme daima olmuştur. Ayrıca tarihte de bunu görürüz. Kırk bin Mehmetçiğin başında bir *Osman Paşa* olduğu zaman, üç yüz bin Moskof'u altı ayda tırpanlayan bir *Plevne* yaratır.

Ellibin Mehmetçiğin başında bir *Mustafa Kemal*, ikiyüzbin İngiliz'i ve *Düvel-i Muazzamanın* Ordusunu birkaç ay içinde yerle bir eder, zaferler yaratır.

İşte bu, *Mustafa Kemal Düvel-i Muazzama*'nın keşif askerine karşı, *Anafartalar* ve *İstiklâl Savaşı* esnasında milli ve askerî dehasıyla böylece düşmana galebe çalıp, vatanı kurtarmış ve bu zaferi "*KILICI*" ile destanlaştırmıştır.

Mehmet Akif de bu "*Kılıcın Zaferler Destanı*"nı dünya edebiyatında bir eşinin dahi bulunmadığı bizim için "*millî birlik ve beraberliğin*" simgesi olan sesini ebedileştirerek "*Çanakkale Şehitleri*" ve "*İstiklâl Marşı*"nı kalemi ile destanlaştırmıştır.

Görülüyor ki, *Çanakkale*'deki bu milli ruh, *İstiklâl Savaşı*'nda da devam etmiş ve bütün imkânsızlıklara rağmen *Türk Milleti*, düşmanı vatanından kovmuş ve hürriyetinden aslâ taviz vermemiştir. Bütün bunlar elbette ki *birlik ve beraberlik* neticesinde gerçekleşebilmiştir. Ulu önder *Atatürk*, bu birlik ve beraberliği

"*Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı, Makedonyalı hep aynı milletin evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır. Bütün dünya bilmelidir ki, Türk Milleti, hakkını, haysiyetini, şerefini tanıtmaya kadirdir. Türk vatanının bir karış toprağı için bütün millet tek vücut olarak ayağa kalkar. Haysiyetinin bir zerresine, vatanının bir avuç toprağına vuku bulacak tecavüzün bütün mevcudiyetine vurulmuş bir darbe olacağını Türk Milleti'nin farketmediğini sanmak büyük gaflettir. Birlik ve emelde ısrar eden millet, mağrur ve mütecaviz her düşmanı eninde sonunda gurur ve tecavüzünde pişman edebilir.*" sözleri ile dile getirmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki zaferin 81. yılını idrak ettiğimiz bu günlerde *din, dil, sanat, ahlâk, dünya görüşü, örf ve adetler tarih ve vatanımıza sahip çıktığımız sürece* Türk Milletini bölmeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir.³

a) Çanakkale'nin Tarihî Yapısına Kısa Bir Bakış

Çanakkale, yüzyıllar boyu insanlık tarihinin en önemli harbe ve mücadelelere sahne olan *Boğazlar bölgesinde*, şirin ve güzel bir şehirdir. Bu şehir, her yönüyle yaşayan bir tarih, Türklerin Avrupa'ya geçmeleri ile süre gelen serhatlerin bahçesi ve de yurdumuzun her köşesinden, *her Türk ailesinin atalarından bir veya birkaç erini gömdüğü şehitler beldesi*, bugün de *Üniversite Şehri*'dir.

Çanakkale şehri, aynı adı taşıyan boğazın Anadolu yakasında ve bu boğazın en fazla darlaştığı kesimde düz bir alanda kurulmuştur. *Çanakkale*, kuruluşu pek eski dönemlere inmeyen ve temeli *Fatih Sultan Mehmet* zamanında atılmış olan, bir XV. yüzyıl şehridir. Şehrin bu yeniliğine karşılık çevresinde yapılan kazılar yörede tarih öncesine kadar inen yerleşim varlığını ortaya koymuştur.

Burada kurulan yerleşim birimlerinin mazisi *Truva* ile başlar. Bu şehrin eski katları, eski *Tunç Çağı*'na kadar inmektedir. *Truva* kalıntıları incelendiğinde birbirini üzerine kurulmuş dokuz ayrı yerleşim tabakasından meydana geldiği görülür. En alt tabakalarının M.Ö. XX. yüzyıla ait olduğu, *Homeros Destanı*'na konu olan *Truva Şehri*'nin M.Ö. XIII. asır başlarına doğru *Akahlar*'ın eline geçtiği bilinmektedir.

Çanakkale Boğazı çevresinde daha sonra kurulan şehirlerden *Dardanos* da (Çanakkale'nin güneyinde, Hasan-Mevsuf Şehitliği'nin bulunduğu yerde) uzun ömürlü olmamış, çabucak önemini kaybetmiş ve daha *Orta çağa* gelmeden ortadan kalmıştır.

M.Ö. VI. yüzyıl ortalarında *Lydia* hükümdarı *Kroisos*, *Medler*'e yenilince bütün bu bölge *İran* hakimiyeti altına girmiştir. Ancak *Med-Yunan*

³ Abdurrahman GÜZEL, *Çanakkale Zaferi'nin 80. Yılında Millî Birlik ve Beraberlik*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.X, Kasım 1994, Sayı: 30, s.535-540; *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Haber Bülteni*, Sayı: 1, Mayıs 1995, s.38-41.

rekabeti M.Ö. V. yüzyılın başlarında boğaz kıyılarında devam etmiş; *Dârâ* ve *Seraks*'in muntazam orduları buradan geçmiş ve malup olarak, yine bu yoldan dönmüşlerdir. *Mykale Deniz Şavaşından* sonra M.Ö. 479, boğaz kıyıları Atina hakimiyetine girdi. *Peloponnes Harpleri* sırasında, Atina ile Isparta rekabetine sahne oldu. M.Ö. 411'de Kynossema'da galip gelen Atina donanması, M.Ö. 405'de *Aegos Potamos*'ta *Lisandros* tarafından malup edildi. Daha sonra *Asya'yı* fethetmek için çıkan *İskender*, M.Ö. 334 baharında boğazdan geçti ve *Granikos*'ta (Biga Çayı) *İran ordusunu* ilk bozguna uğrattı. *İskender*'in ölümünden sonra boğaz sahilleri, halefleri arasında elden ele geçerek, *Lisimakos*'un ve *Attoliol*'lerin hükmüne girdi.

Anadolu'ya geçen Romalılar Milattan sonraki yıllarda buraları hakimiyetleri altına aldılar. Bunu takip eden yıllarda boğaz, Bizans'ın deniz yolu üzerinde bir geçit hizmeti gördü. M.S. 337'de *İmparator Kostantin*'in oğlu *Crispus*, asi *Licinius*'un donanmasını burada mağlup etti. Daha Doğu Roma İmparatorluğu kurulmadıkça önce *Abydos*'ta Bizans Gümrüğü kurulmuştu. Akdeniz'den gelen her gemi muayyen bir geçiş resmi verirdi. İmparatorlar boğazı başkentini kilidi telâkki ettiklerinden müdafaasına önem vermişlerdir. İmparator *I. Justinian* boğazdaki savunma düzenini sağlamlaştırdığı halde, kuvvetli donanmaların boğazdan geçmelerine mani olamıyordu. *Emeviler* zamanında 668-672 yıllarında *Arap Donanması* iki defa *Çanakkale Boğazından* geçerek İstanbul'u kuşatmıştır. *Arapların 717* senesinde İstanbul üzerine yaptıkları sefer esnasında *Maslama b. Abd'al-Malik* karadan *Abydos*'a kadar ilerlemiş ve ordusunu *Çanakkale Boğazı*'ndan geçirerek, aynı mevkiye gelmiş olan arap gemilerine bindirip Avrupa sahiline nakletmiştir. Bu sırada *İslâm gemilerinin* boğazdan geçmemesi için zincirlerle bölündüğü rivayet edilir.

Haçlı Seferleri devrinde *Venedik*, *Ceneviz* ve *Piza* gibi deniz ticaretiyle uğraşan İtalyan devletleri de *Çanakkale*'den istifade etmek için birbirleriyle rekabete girmişler ve 1194 yılında bir *Piza filosu* *Abydos*'a gelmiş ve Bizans topraklarını yağmalamıştır. 1203'te *Çanakkale*'den geçen *Haçlı Donanması*, *Abydos*'a geldiği zaman halk tarafından iyi karşılanmış ve bu sayede şehir yağmadan kurtulmuştur. 1204'te Bizans İmparatorluğu Haçlılar arasında taksim edilince, *Çanakkale Boğazının* iki sahili *Baudouin*'in hissesine düşmüş, *Gelibolu* ise *Venediklilere* bırakılmıştır.

Paleologlar devrinde Bizans'ın zaafından faydalanan *Venedik* ve *Ceneviz Cumhuriyetleri*, aralarındaki doğu ticareti rekabeti sebebiyle mücadele

etmişler ve bu sebeple *Venedikliler* XIII. yüzyılın sonlarına doğru *Çanakkale*'den geçerek *İstanbul* önlerine gelmişlerdir. Yine bu sırada *Bizans*'ın hizmetine çağrılan *Roger de Flor*, maiyetindeki *Katalonyalı* askerler ile *Çanakkale* yöresine çıkarak, bir müstahkem mevki elde etmiş ve daha sonra da bütün yarımada hakim olmuştur. Ancak *Roger de Flor* *Bizans* tarafından öldürülünce, *Gelibolu*'da bulunan *Katalonyalılar* İmparatora karşı savaş açmışlardı. *Bizans* Cenevizlilerle beraber *Gelibolu*'yu kuşatmış ise de bir başarı elde edememiştir. *Katolonlar*, *Anadolu*'da bulunan *Türkmenler* ile müşterek hareket etmeye başlamışlardır. *Türkmen* beylerinden *Melik İshak* ile *Halil Ece*, *Gelibolu* civarında, *Bizans* kuvvetleriyle çarpışmışlar, ancak *Türkmen Beyleri* yenilmiş ve kuvvetleri tekrar *Anadolu*'ya çekilmiştir. *Katolonlar* bir müddet sonra kendi arularıyla *Gelibolu*'yu boşaltıp, *Yunanistan*'a gitmişlerdir. (1311).

Aydınöğlü Umur Bey 1332'de, *Saruhanöğlü* ile birlikte *Gelibolu*'yu kuşatmışlardır. *Umurbey* 1341'de yeniden gelerek donanması ile bu şehri bir kere daha kuşattı. Ertesi sene *Karesioğlü Yahşi Bey* *Çanakkale* yarımadasına yaptığı saldırıda *Bizans* kuvvetlerine mağlup olmuş ve barış yapılmıştır.

Osmanlılar'ın, daha *Orhan Bey* zamanından itibaren, akıncılık veya *Bizans*'a yardım maksadı ile, *Çanakkale Boğazından Rumeli*'ye geçtiklerini ve buraları benimsediklerini görmekteyiz.

Osmanlılar, fetih maksadı ile *Rumeli yakasına* 1356 senesinde geçmişlerdir. *Karesi Beyliği Osmanlı Devletine* ilhak edildiği için, boğazın *Anadolu* sahillerine hâkim olan *Osmanlılar*, *Orhan Bey*'in oğlu *Süleyman Paşa* idaresinde, *Çardak*'tan karşı sahilde bulunan *Çimpe* (*Çempe*)'ye geçerek, buraya muhafız bir kuvvet yerleştirmişlerdir.

Süleyman Paşa'nın, fütühatını genişletmek için, yeni hazırlıklarda bulunduğunu gören İmparator *Kontakuzan*, *Çimpe*'nin para vererek geri alınmasını teklif ile, müzakerelere giriştiği bir sırada, *Osmanlılar*, bir deprem sonunda surları yıkılan *Gelibolu*'yu zaptetmişlerdir (1356). Boğazın en önemli mevkiini ele geçiren *Halil Ece Bey* ile *Gazi Fazıl Bey* bu sevindirici haberi *Biga*'da bulunan *Süleyman Paşa*'ya getirdikleri zaman, *Çimpe Kalesi*'nin iadesi artık bahis mevzuu olmuş ve *Süleyman Paşa*, beraberinde bir çok Türk muhribi olduğu halde, *Gelibolu* yarımadasına çıkmıştır.

Bizans İmparatoru X. Johannes, *Türklerin Rumeli'ye geçmesi* üzerine Papalıktan yardım istemiş. Papa'nın Bizans lehine bir sefer açma çağrısına yalnız *Savoia Kontu Amedeo* katılmış ve donanması ile *Çanakkale Boğazı*'na girip, Ağustos 1366'da *Gelibolu*'yu zaptederek, Bizanslılara geri vermiştir. Fakat ertesi yıl *I.Murat* bu kaleyi Bizans'tan geri almış, gerek burada ve gerek *Edincik Limanı*'nda ne kadar gemi varsa, onlarla *Kara Biga*'ya yürüyerek bu kaleyi de ele geçirmiştir.

Çanakkale Boğazı kıyılarının, Türk hakimiyeti altına girmesi, Osmanlı tarihinin kuruluş devrine ait olayları arasında, neticesi itibarıyla en önemli olanıdır. Bu suretle bütün Rumeli Türk fütuhata açıldığı gibi, Roma'ya giden *Akdeniz* yolu da *Türkler*'in kontrolü altına girmiş oluyordu.

Yıldırım Bayezid, *Çanakkale Boğazı*'na çok önem vermiş, boğaz muhafızlığını kurarak(1390) *Sarıca Paşa*'yı bu mevkiye getirmiş, *Gelibolu*'nun bir tepe üzerinde olan iç kalesini takviye ettirip, dış kaleyi yıktırılmış ve suni limanı temizleyerek, liman ağzında bir kule inşa ettirmiştir. *Osmanlı Devleti*'nin deniz üssü haline gelen *Gelibolu* bir harp limanı olmuş ve burada bir tersane kurulmuştur. Boğazdan geçen gemiler, *Gelibolu* önünde durdurulup, muayeneye tabi tutulmuşlar ve emri dinlemeyenler cezalandırılmışlardır.

Sarıca Paşa'nın *Boğaza* hâkimiyetine rağmen, *Niğbolu Savaşı* esnasında müttefik donanma ile onu takiben bir Venedik filosu boğazdan geçerek İstanbul önlerine gelmişlerdir.

Yıldırım Bâyezid'tan sonraki *Fetret Devri*'nde *Gelibolu* önemini korumuş, *Çelebi Sultan Mehmet* saltanatı ele geçirdikten sonra *Gelibolu* kalesini tahkim ettirmiş, boğaz muhafızlığını ihya etmiştir. Bu hükümdar zamanında, *Gelibolu* önüne kadar ilerleyen Venedik Donanması ile ilk *Türk Amirali Çaka Bey* komutasındaki Osmanlı gemileri 29 Mayıs 1416'da savaşılar ve Venedik donanmasına yenilmişlerdir.

II.Murat'ın Selanik seferi esnasında Venediklilerin *Gelibolu*'yu şiddetle kuşattıklarını ve muvaffak olamayarak geri çekildiklerini görüyoruz. 1444 senesinde *Segedin Antlaşması*'ndan sonra, savaş tekrar başlarken Haçlı Donanması boğazı abluka etmişse de *II.Murat*, İstanbul Boğazından Rumeli'ye geçmiştir.

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden önce *Çanakkale Boğazı*'nın tahkimatına önem vermemiş ve bu sebeple Avrupa'dan Bizans'a yardıma gelen gemiler boğazdan geçebilmişlerdir. Daha sonra *Fatih*, boğazın tahkimatına önem vererek en dar yerinde *Rumeli* sahilinde *Sestos civarında* ve Anadolu sahilinde *Abydos civarında* karşılıklı iki kale inşaa ettirmiştir. Bu kalelerden Rumeli sahilindekine *Kilitbahir*, Anadolu sahilindekine *Çan-Akkale* veya *Piri Reis*'in belirttiği gibi *Fatih*'in oğlu *Sultan Mustafa* tarafından inşaa ettirildiği için, *Kal'a-ı Sultaniyye* (Sultaniye Kalesi) denilmiştir. Batı yazarları bu iki kaleye Latince adıyla *Dardaneller* demişlerdir.

Bu şehrin nüvesini, *Fatih Sultan Mehmed*'in buraya boğazdan geçişi kontrol altına almak için yaptırmış olduğu kale meydana getirir. Bu kale civarında *Çanakkale Boğazı*'na dökülen *Koca Çay* (Sarı Su'da denilir) ağzındaki bir alüvyonlu düzlük üzerinde kurulmuştur. 1463 yılında inşaa edilen ve *Kal'a-ı Sultaniyye* adı verilen bu yapı kare şeklinde idi. Köşelerinde buçlar ve ortasında büyük bir kale ve yine *Fatih Sultan Mehmet* tarafından inşaa ettirilen bir de cami bulunuyordu. *Fatih*, Kale içindeki bu camiden başka şehirde de bir başka cami (1452) ve hamam yaptırmıştır. *Stratejik önemi* çok fazla olan bir kesimde kurulan bu kale etrafında zamanla gelişen bir yerleşim yeri oluşmuştur. Önceleri bu yerleşmeye de *Kal'a-ı Sultaniyye* denmiştir. Daha sonra *Kilitbahir* adıyla anılmıştır.

Bu küçük yerleşim birimi kuruluşundan az sonra 1464 yılında bir Venedik zorlamasından başka hemen hemen iki asır hiç bir saldırı görmeyerek gelişti. XVII. yüzyılda şehri ziyaret eden *Evliya Çelebi* şehrin düz bir ova üzerinde, bağ ve bahçeler içinde kurulmuş olduğunu zikretmekte, gayet bakımlı ve üstü kiremit örtülü 2000 kadar eve sahip bulunduğunu ilâve etmektedir. Gene XVII. yüzyılın ortalarına doğru *Çanakkale Boğazı* Venediklilerin sık sık taarruzuna uğradığından ve bir sürede onların ablukası altına alındığından bu olaylardan *Kal'a-ı Sultaniyye* şehri de zarar görmüştür. Hatta *Venedik-Osmanlı Deniz Savaşlarının* en şiddetlilerinden biri 1654 yılında tam şehrin önünde meydana gelmiştir. Bu savaşlar sırasında boğazdaki kalelerin yetersizliği görüldüğünden *Köprülü Mehmet Paşa*, *IV. Mehmet* ve *Valide Sultan*'ı ikna ederek boğazı tahkime başlamıştır. Rumeli sahilinde *Seddü'l-bahir*, Anadolu sahilinde *Kumkale* adlı iki kale inşaa ettirmiştir (1659). Bu asrın sonlarına doğru 1680 yılında

bu yöreden geçen seyyah *Grelot*, Çanakkale'den şehir veya kasaba olarak bahsetmemekte, 3000 nüfuslu büyük bir köy olarak söz etmektedir.

Fakat şehirde bu bakımsız durumun fazla uzun sürmediği ve tekrar mamur hale geldiği, XVIII. yüzyılda buradan geçmiş olan seyyahların yaptığı tasvirlerden anlaşılmaktadır. 1743 yılında burayı ziyaret etmiş olan seyyah *Pococke*, şehrin çevresinin 2.5 km.'ye yakın olduğunu, nüfusun büyük bir kısmının ipek ve yelken bezi ile çanak, çömlek yapımı ve ticaretle uğraştığını yazmaktadır. Burada imal edilen çanak ve çömlekler ülkenin başka taraflarına da gönderiliyordu. Çanak imalâtı ve ticaretinin şöhrete kavuşması sonucunda da *Kal'a-i Sultaniyye*'ye Çanak-Kal'ası denilmeye başlandı. zamanla bu isim yerleşerek eski ismini unutturdu. Daha sonra da Çanakkale şekline dönüştü.

Bu yüzyılda Çanakkale'de bir İsveç Konsolosluğu'nun bulunuşu da şehrin o dönemdeki önemini ortaya koymaktadır. XVIII. Yüzyıl sonlarına doğru (1783) Osmanlı kalelerini tahkim ve müdafaası konusunda araştırmalar yapmak üzere İstanbul'a davet edilen *Antonie Chabot* adlı Fransız istihkam subayı, beraberinde bir coğrafya uzmanı ile birlikte Çanakkale'ye de gelerek Çanakkale'nin müdafaası hususunda projeler yapmıştır.

XIX. Yüzyıl başlarında Çanakkale şehri diplomatik görüşmelere de sahne oldu. İstanbul ve Çanakkale boğazlarından savaş gemilerinin geçişini yeniden düzenleyen bir antlaşma 5 Ocak 1809'da İngiliz elçisi *Rober Ader* ile Osmanlı temsilcisi *Vahit Efendi* arasında bu şehirde imzalandı. Onun için bu antlaşmaya Çanakkale ya da kalenin eski adıyla *Kal'a-i Sultaniyye Antlaşması* adı verilir.

XIX. Yüzyılın ilk yarısında Çanakkale'ye uğrayan mareşal *Moltke*, bu şehrin bağ ve bahçelerle çevrili olduğunu, çınarların gölgesi altında bulunduğunu ve *Boğaz Paşasının* bu şehirde oturduğunu kaydetmektedir. 1831 Haziranında *II. Mahmud* çıktığı ikinci yurt içi gezisinde Çanakkale'ye uğramış, bir hafta burada kalmış, bu sırada başta *Kal'a-i Sultaniyye* olmak üzere *Kilitbahir*, *Seddülbahir*, *Kumkale* ve *Bozcaada* kalelerini dolaşmış, yapılan top atışı talimleri ile bizzat alakadar olmuştur. Yüzyılın ortalarına doğru *Sultan Abdülmecid*'de *Eser-i Cedid* adlı gemi ile Çanakkale'ye gelmiş (25 Haziran 1845) ve kalenin tahkimatıyla bizzat ilgilenmiştir. Yüzyılın sonuna doğru imparatorluğun idari coğrafyası konusunda dört ciltlik eser yayımlayan *V. Cuinet* şehirde sekiz cami, üç meşid, altı hamam, elliiki dükkan, yirmialtı fırın bulunduğunu ve ev sayısının 2040

olduğunu söyleyerek o yıllardaki nüfusunuda 11062 olarak vermektedir. Şehirde 1860 ve 1865 yıllarında uğradığı ve bazı mahallelerini büyük ölçüde harap bırakan yangınlar esnasında birçok *çanak, çömlek, fırın ve imalathaneleri* üretim yapamayacak duruma gelmiştir.

XIX. Yüzyılın ortalarında ve ikinci yarısında da *Çanakkale Boğazi*'nin kıyılarında *Mecidiye, Hamidiye, Mesudiye, Namazgâh, Yıldız, Ertuğrul ve Orhaniye* adlarını taşıyan yeni tabyalar meydana getirilmiştir. Bu tahkimatlar ve onun kahraman bekçileri dünyanın en büyük filosunu da geri çevirmesini bileceklerdir.

Çanakkale yöresi stratejik konumu bakımından önemli bir yer işgal ettiğinden, XIX.yüzyılın son çeyreğinde *İngiltere, Fransa, Yunanistan ve Rusya* birer konsolosluk açmışlardı. Bunlara 1872 Şubatında *Almanya konsolosluğu* ilave edildi.

1906'da *İngiliz İmparatorluk müdafaa komitesinin* yaptığı tedkikler, *Çanakkale*'nin yalnız deniz kuvvetleriyle geçilemeyeceğini bir kere daha ortaya koymuş, 1911-1912 *Türk-İtalya* ve 1912-1913 *Türk-Balkan* devletleri savaşında, İtalya ve Yunan kurmay heyetleri aynı neticeye varmışlardır. İtalyan filosu 18 Nisan 1912'de boğazın dış tabyalarını bombardımanla yetinmiş, 19 Temmuz 1912'de de sekiz muhripten kurulu bir *İtalyan filotilas*ı, boğaz dahiline başarısız bir gece akımında bulunmuştu. *Balkan Savaş*ında boğaza karşı ciddi bir hareket olmamıştı.

I. Dünya Savaşı'na katılmamızdan 10 gün sonra *İngiltere*, Boğazlar meselesinin müttefiki olan Rusya'nın lehine hallini kabul etti. *Üçlü ittifak devletleri* bu hususta mutabık kaldılar.

Merkezi devletler yanında savaşa giren *Osmanlı Devleti*'ni saf dışı bırakmak amacıyla *İtilaf Devletleri* tarafından düzenlenmiş olan *Çanakkale Harekâtı*, *I. Dünya Savaş*ının en önemli askeri faaliyetlerinden birini teşkil etmektedir. *Osmanlı Devletinin Almanya yanında* savaşa katılmasıyla zor durumda kalan *İngiltere ve Fransa, Rusya* ile doğrudan temasa geçip savaş güçlerini arttırmak, *Osmanlı Devleti*'nin *Süveyş Kanalı ve Hint yolu* üzerindeki baskısını kaldırmak, ayrıca *Orta Avrupa*'ya sızan *Alman-Avusturya* ordularını arkadan çevirmek için bu harekâtı gerekli görmüşlerdi. Boğazlara karşı girişilecek

bir deniz hareketi ile *İstanbul'un ele geçirilip Osmanlıların savaş dışı bırakılması* fikri, özellikle *İngiliz Bahriye Nazırı* ve sonra Başbakanı olan *Winston Churchill* tarafından savunulmuştu.

18 Mart 1915 Sabahı boğaza giren ve tabyaları topa tutan *İngiliz ve Fransız Filoları Çanakkale boğazının* iki yakasındaki mevzilerden açılan yoğun ateş ve *Karanlık Limana* dökülen mayınların etkisiyle, mevcutlarının %35'ini kaybedip çekilmek zorunda kaldılar.

18 Mart bozgunu, İtilaf Devletlerine karadan destek olmaksızın yalnız deniz kuvvetleriyle boğazın geçilemeyeceğini gösterdiğinden *General Hamilton'un* emriyle bir çıkarma ordusu hazırlandı. Çıkarma hareketi, *25 Nisan 1915* günü sabaha karşı başladı. Sarp bir kıyı olan *Ariburnu* bölgesine çıkan düşman kuvvetlerini *19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal* karşıladı. Kıyıya çıkan İngiliz ve Fransız kuvvetleri geri püskürtüldü. Bundan sonra her iki cephede de siper savaşları sürdürülmüş, özellikle *21 Haziran Kerevizdere*, *28 Haziran'da* da *Zigüdere* çarpışmaları çok şiddetli geçmiştir. Bunun ardından *İtilaf Kuvvetleri* kesin bir sonuç almak maksadıyla *6-7 Ağustos gecesi* başlattıkları hareket *4 gün* sürdü. Bu kuvvetler *Yarbay Mustafa Kemal* tarafından *Conk Bayırı'nda* durduruldular. Böylece *I. Anafartalar Zaferi'nden* sonra *İtilaf Kuvvetleri'nin* yaptığı bütün taarruzlar neticesiz kaldı. Ancak *21 Ağustos'ta* yeni bir saldırı başlattılar. *II. Anafartalar Muharebesi* denilen bu hareket da başarılı olamayınca muharebeler günlerce süren siper savaşlarına dönüştü. Bu çarpışmalarda Türk Askeri *Çanakkale'nin* geçilmez olduğunu ispatladı. İtilaf Kuvvetleri *19-20 Aralık gecesi Anafartalar ve Ariburnu Cephesin'den*, *8-9 Ocak 1916'da* da *Seddülbahir'den* çekildiler.

İtilaf Devletleri'nin başarısızlığı ile sonuçlanan *Çanakkale Muharebeleri I. Dünya Savaşı'nın* seyrini değiştirip, uzamasına sebep olduğu gibi *Çarlık Rusyası'nın* çöküşünü de hazırlamış ve İngiltere'de hükümet değişikliğine yol açmıştır.

Çanakkale Savaşları ve neticeleri sebebiyle bütün Dünya, *Mustafa Kemal Atatürk'ün* dehâsını takdir etmiş ve kahraman *Mehmetciğin* azim ve iradesini, centilmenliğini bizzat görmüştür. Bu zafer bütün *İslâm dünyası ve ezilmiş devletler için* yeni bir ışık yeni bir örnek olmuştur. attı bu hususla ilgili bir hatıra anlatılır. Bir buluşma esnasında *Mısır Devlet Başkanı Mustafa Kemal*

Atatürk'ü takdir ettiğini ifade eder ve ekler:

- Ekselans benim milletimin de, sizin milletiniz gibi *hürriyet ve istiklâl*e ihtiyacı var. Bunu nasıl temin edebiliriz?

Tıpkı sizin *Çanakkale Boğaz Savaşı*'nda Düvel-i muazzama ordusuna karşı kazandığınız zafer gibi bizim de böyle bir ordu ve stratejiye ihtiyacımız var. Bize bu konuda yardım edebilir misiniz? Sorusuna Mustafa Kemal:

- "Vatanı için şehit olacak birbuçukmilyon Mısır'lı genciniz varsa bu işi yapabiliriz. Bunun haricinde olmaz." deyince

Mısır Devlet Başkanı:

- "Maalesef bizim öyle ölecek birbuçukmilyon Mısır'lı gencimiz yok." cevabını verdi.

Mustafa Kemal'de

- "O zaman sizin de *Hürriyet ve İstiklâl*'e hakkınız olamaz." deyiş verdi.

Çanakkale Boğazı günümüzde bir deniz yolu olarak önemini korumaktadır. Çanakkale Boğazı'ndan geçişin hukuki durumu 20 Temmuz 1936'da *İsviçre'nin Montrö* şehrinde imzalanan *Montrö Boğazlar Sözleşmesi* ile düzenlenmiştir. Buna göre barış zamanında geçiş serbest, fakat Türkiye'nin denetimindedir. *Savaş* zamanında ise Türkiye buradan geçişi belirli şartlarda yasaklayabilme hakkına sahip bulunmaktadır.⁴

b) Çanakkale Adının Etimolojisi⁵ (H.Eren)

1. Yer adlarında *kale*, *hisar*, *burgaz*, *germen* (< *kermen*) gibi sözlerin büyük bir yer tuttuğunu biliyoruz. Ana yollar üzerinde, stratejik açıdan değer taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için taştan yapılmış

⁴ Abdurrahman GÜZEL, *Çanakkale ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Hakkında Genel Bir Bilgi*, Çanakkale 1995, s.14-25.

⁵ Bak: Prof.Dr.Hasan EREN, *Çanakkale*, Türk Dili, Sayı: 507, Mart 1994, s.171-178.

kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapılara verilen *kale* adının yer adı değeri kazanması doğaldır. Bunun gibi, bir yerin veya bir şehrin korunması için taştan yapılmış yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük *kale* olarak *hisar* adı da yer adlarında özel bir yer tutmuştur.

2. Çanakkale'nin bir *kale* olarak kurulduğunu biliyoruz. *Çanakkale Boğazını* kontrol altına almak üzere Sultan II. Mehmet iki kale yaptırmıştır. *Târih-i Ebü'l-feth* yazarı *Tursun Bey*'i dinleyelim:

Ve *Ak-deniz* tarafında, *Gelibolu* altında, *Ece-ovası* dimekle ma'rûf bir kısuk yirde, bu akar denizün⁶ iki tarafına, birbirine mukâbil iki⁷ kal'a yaptırdı. Birine *Kilidü'l-bahr* ve birine *Sultâniyye* ad virdi.⁸

Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sinde (86) *Sultaniyye* adı *Kal'e-i Sultâniyye* olarak geçmiştir. II. Mehmed'in oğlu Sultan Mustafa'nın kalenin yapımına katılması dolayısıyla bu adı aldığı anlaşılıyor. İbn Kemal (100, Transkripsiyon 101) yalnızca *Sultâniyye* adını vermiştir.

Yaygın bir inanca göre, yaklaşık 1740 yılında *çanak çömlek* yapım evlerinin kurulması üzerine bu kale toprak kap üreten bir merkez olarak tanınmıştır. Bunun üzerine *Kal'e-i Sultâniyye* adının yerini *Çanak Kalesi* adı almıştır.

Bu inanç, ülkemizde çıkan bütün yayınlarda yer aldığı gibi, son olarak *The Encyclopedia of Islam*'ın 1983'te çıkan II.cildinde V.J.Parry'nin yazdığı *Canak-kal'e Boghazi* maddesinde (11-12. s.) de dile getirilmiştir:

Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde *Lâpseki*'den sonra *Kilidülbahreyn* kalesini gezdiğini anlatmışsa da (V, 302-308), *çanak, çömlek* yapımından söz etmemiştir. Kalede *çanak çömlekçiliğin* gelişmiş bir uğraş olmasının, büyük bir gözlem yeteneğine sahip olan *Evliya Çelebi*'nin gözünden kaçması düşündürücüdür.

⁶ Halil Ynalçık ile Rhoads Murphey'nin kullandığı yazmada (60b) "bu Ak-denizün" olarak geçiyor

(*The History of Mehmed the Conqueror by Tursun Beg*. Minneapolis-Chicago 1978).

⁷ Mertol Tulum'un yayınında yanlışlıkla *ki* diye çıkmıştır.

⁸ Mertol Tulum, *Tursun Bey: Târih-i Ebü'l-feth*, İstanbul, 1977, 75. s.

Onun deyişine göre, "kaleleri, burç ve baruları şeddadî olup beyaz kuğu gibi nümeyandır."

Evliya Çelebi'nin kaleleri, burçları "ak kuğu gibi" görmesi, üzerinde durulmaya değer bir gözlemdir. Bu açıdan kalenin çevrede yavaş yavaş *Akkale* olarak ün yaptığı anlaşılıyor.

Çanakkale ilinde birçok kale, hisar ve burgazın; yani Kale: *Kumkale*, *Yaylakale*, *Kalealtı*, *Kaleköy*; Hisar: *Hisaralan*, *Hisarlı*; Burgaz: *Karaburgaz*'ın bulunduğu görüyoruz. Çanakkale topraklarındaki belli başlı kale ve hisarların adları bunlardır.

Bu durum karşısında yöredeki birçok *Kale* ve *Akkale*'den birine *Çan Akkalesi* adı verilmiştir, sanıyorum.

Bu topraklarda *Çan*, coğrafi konumu bakımından önemli bir merkezdir. Bu açıdan *Akkale*'nin *Çan*'a bağlı olduğu anlaşılıyor.

Çan Akkalesi adının *Çanak Kalesi* yoluyla *Çanakkale*'ye dönüşmesi açık bir halk etimolojisi örneğidir.

Yer adları arasında halk etimolojisi örneklerinin büyük bir yer tuttuğunu biliyoruz.

Çanak Kalesi adının *Çan Akkalesi* adından kökenlendiğini söyleyebiliriz. Bu durum karşısında *Çanakkalesi* (>*Çanakkale*)'nde çanak çömlekçiliğin gelişmesinden söz etmek yanlıştır. Daha açık bir anlatışta, *Çan Akkalesi* adının *Çanak Kalesi* olarak değerlendirilmesi yanlıştır.

Çanakkale ilimizde *Çan Akkalesi* adına benzer birtakım örnekler göze çarpıyor.

Bu ilimizde *Pazar* (veya *Pazarköy*) ve *Çavuş* (veya *Çavuşköy*) adlarını taşıyan birçok köy vardır. Bu köyleri birbirinden ayırt etmek için *Çan* adından yararlanılmıştır. *Çan Akkalesi* örneğinde olduğu gibi.

Örneklerimize *Pazar* (veya *Pazarköy*) adıyla başlayalım.

Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı *Pazarköy* bucağının yanında **Lâpseki** ilçesinde de *Pazar* adlı bir mahalle vardır. Bunlardan başka, **Yenice** ilçesinde de *Pazarköy* adını taşıyan bir bucak göze çarpıyor. Son olarak, **Biga** ilçesinde de *Pazar* adlı bir bucak bulunduğunu biliyoruz. *Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu*'nda (Ankara 1946) bu bucağın adı *Çanpazar* olarak verilmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığının *Köylerimiz* (Ankara 1986) adlı kitabında **Biga** ilçesine bağlı *Pazar* veya *Çanpazar* bucağını bulamadım. Bunun gibi, İçişleri Bakanlığının *Türkiye Mülki İdare Bölümleri, Belediyeler Köyler* (Ankara 1978) adlı yayınında da **Biga** ilçesine bağlı bucaklar arasında *Pazar* veya *Çanpazar* adlı bir köy göremedim. Son olarak, İçişleri Bakanlığının *Köylerimiz 1981* (Ankara 1982) adlı yayınında da **Biga** ilçesinde *Pazar* veya *Çanpazar* adına rastlamadım.

Ancak, *Çanpazar* (veya *Çanpazarı*) adının halk arasında kullanıldığı anlaşılıyor. Türk Dil Kurumunun yayımladığı *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*'nün V. cildinde (*engeme* maddesinde), *Çanpazarı*, Çanakkale'nin Biga ilçesine bağlı bir köy olarak geçmiştir. *Derleme Sözlüğü*'nün V. cildi 1972'de çıkmıştı. *Engeme* fişi kuruma bu tarihten önce gönderilmişti. Buna göre, *Çanpazarı* adının bu tarihten önce halk arasında kullanıldığı açıktır.

Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu'nda, Biga ilçesine bağlı *Çanpazar*'da *Çantepe* adını taşıyan bir muhtarlık da geçmiştir. Ancak İçişleri Bakanlığının sonraki yayınlarında *Çantepe* adını da bulamadım. Buna karşılık *Çan ilçesinin Etili bucağında Tepeköy* adlı bir yerleşme göze çarpıyor. *Türkiye Mülki İdare Bölümleri* kitabında da *Tepeköy*, Çan ilçesinin *Etili bucağında* geçmektedir. Bu bakımdan *Tepeköy*'e *Çantepe* adının verilmesi doğal sayılabilir. Ne var ki *Meskûn Yerler Kılavuzu*'nda *Çantepe*, Biga ilçesinin *Çanpazar bucağına* bağlı bir muhtarlık olarak verilmiştir.

Çavuş adlı köylere gelince: Çanakkale'nin *Yenice* ilçesine bağlı *Kalkım bucağında* bulunan *Aşağı Çavuş ve Yukarı Çavuş köylerini* bir yana bırakalım. *Biga ilçesine* bağlı *Çanpazar bucağında* bulunan *Çançavuş* adını taşıyan muhtarlık ilginçtir. *Meskûn Yerler Kılavuzu*'nda geçen *Çançavuş* adı yerine *Köylerimiz* kitabında yalnız *Çavuş* adı verilmiştir. Biga ilçesinin merkez bucağına bağlı bir yerleşme olarak *Meskûn Yerler Kılavuzu*'nda "1 Ocak 1945'ten 26 Temmuz 1946'ya kadar Meskûn yerlerin idarî bağılıklarında yapılan

değişiklikler”i içeren bölümde (1196. s.) Çavuş köyünün Çan ilçesine bağlandığı bildirilmiştir. *Türkiye Mülki İdare Bölümleri* kitabında bu yerin adı *Çavuşköy* diye düzeltilmiştir. Biga ilçesinin merkez bucağına bağlı bir köy olarak.

Meskûn Yerler Kılavuzu'nda gördüğümüz *Çanpazar*, *Çantepe* ve *Çançavuş* adlarının tanıklığına göre, Çanakkale ilimizde *Çan* ilçesinin, üzerinde durulmaya değer özel bir yer tuttuğu anlaşılıyor. Biga ilçesine bağlı *Pazar* köyüne *Çanpazar* (*Çanpazarı*) adı verildiği gibi, *Çanpazar*'a bağlı *Tepe* adını taşıyan köy de *Çantepe* adını almıştır. *Çavuş* yerleşmesi de *Çançavuş* olarak adlandırılmıştır.

Köylerimiz 1981 adlı kitapta, Çanakkale'nin *Bayramiç*, *Biga*, *Lâpseki* ve *Çan* ilçelerinde *Çavuşköy* adını taşıyan dört köy görüyoruz. Bu köyleri ayırt etmek için *Çavuş*'lardan birine *Çançavuş* adının verilmesi doğaldır. Yalnız, *Meskûn Yerler Kılavuzu*'nda *Çançavuş* köyünün, Biga'nın *Çanpazar* (*Çanpazarı*) bucağına bağlı bir muhtarlık olarak verilmesi ilginçtir. Ayrıca, Biga'ya bağlı bir bucağın *Çanpazar* adını alması da düşünölmeye değer bir yöndür.

Çanakkale'nin *Erenköy* bucağına bağlı *Kızılcaören* köyünde *Çanakalan* adlı bir obanın bulunduğu göze çarpıyor. Yurdumuzun birçok yerinde *Akalan* adlı köylere rastlanmaktadır. Yukarıdan beri üzerinde durduğumuz *Çanpazar*, *Çantepe*, *Çançavuş* adları gibi, *Çanakalan* adının birinci bölümü de *Çan* adıyla birleştirilebilir mi, bilmiyorum.

Son olarak, Çanakkale'nin *Eceabat* ilçesine bağlı *Çanovası* adlı çiftliğin adı da *Çan* adıyla kurulmuş bir örnektir.

Bütün bu örnekleri değerlendirilerek *Çanakkale* adının da *Çan*'a bağlı bir ad olduğu inancındayım.

B. BİRİNCİ CİHAN HARBİ VE ÇANAKKALE SAVAŞLARI

a) Birinci Cihan Harbi'ni Hazırlayan Sebepler

Bu savaşın gerçek sebebi, sanayileşmiş ülkeler arasında dünyada ticarî ve siyasî hakimiyeti ele geçirme mücadelesidir. Almanya'nın Avusturya-Macaristan ile 1879'da imzaladığı "İkili İttifak" 1882'de İtalya'nın katılımıyla "Üçlü İttifak" halini almıştı. Bu devletler civar bölgelerde nüfus sahası elde etmeye, Avrupa ve Amerika kıtaları dışında sömürgeler sağlamaya çalışıyorlar. Fakat daha önce aralarında dünyayı paylaşmış olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın muhalefetiyle karşılaşıyorlardı. Nitekim 1893'te Fransa ile Rusya arasında imzalanan anlaşmayı 1904'te Fransa ile İngiltere'nin anlaşması takip etmiş, 1907'de İngiltere Rusya ile de bir sözleşme yapmıştı. Böylece, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında "Üçlü İtilâf" meydana gelmişti.

"Üçlü İttifak" ve "Üçlü İtilâf" devletleri giderek silahlanıyorlardı. Bu rakip devletler arasında herhangi bir vesile ile geniş çapta bir savaşın çıkması bekleniyordu.⁹

Bu genel tablo içerisinde I.Cihan Harbini hazırlayan diğer sebepleri şunlardır:

Almanya, uyguladığı politika ile güney-doğu Avrupa'yı etkisi altına almak ve Önsasyayı nüfuzu altında bulundurmak ve böylece pansilavizm isteklerinin önüne set çekmek istemiştir. Pen-cermanizm ve pansilavizm'in karşılıklı rekâbetleri, savaşın çıkışının önemli sebeplerinden birini teşkil eder.¹⁰ Almanlar, *Baltık-Basvar-Basra* ekseninde kuracakları bir kuşakla Akdeniz ve Hind Okyanusu'na çıkmak istiyorlardı. Osmanlı Devletini de bir hayat sahası, Hind Okyanusu ve Asya'ya ulaştırın bir köprü olarak görüyorlardı.¹¹ Almanların denizlerde ve sömürgelerde İngiltere ile rekâbete kalkışması böyle bir şeye tahammül edemeyecek yapıda olan gelenekçi Britanya siyasetinin ne bahasına olursa olsun Almanya'yı ezmek istemesi I.Dünya Savaşının başlıca sebeplerinden biri idi.

⁹ *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt 6, İstanbul, 1992, s.196

¹⁰ Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, İstanbul, 1982, s.73

¹¹ Ayşe Bulut-Nihal Yazan, Rahmi Kaya, *Türk'ün Deref Destanı Çanakkale Savaşları*, İstanbul 1986, s.6

I.Dünya Harbi arifesinde Almanya'nın kudreti İngiltere'ninkine çok yaklaşmıştı. Münakaşasız bir şekilde dünyanın birinci kara kuvvetine sahip olan *Almanlar*, İngilte'ninkinden sonra gelen bir donanmaya, İngiltere'yi hafifçe geçmeğe başlayan bir sanayiye sahibtiler. Fransa dünyanın ikinci kara ordusuna ve İngiltere'den sonra ikinci sömürge imparatorluğuna sahipti. Ancak Almanya'nın gücüyle arasındaki mesafe, tehlikeli bir şekilde açılmıştı. 1905'te Japonya'ya yenilen Rusya, dünyanın üçüncü kara ordusuna sahipti. Sanayi ve teknolojide henüz Amerika, Almanya, İngiltere ve Fransa'yı geriden takip ediyordu. Batılı devletler Rusya'da milyarlar tutarında yatırımlar yapmışlardı. Dış borçlar halkın hayat şartlarının çok düşük olması, Rusya'nın büyük zaflarıydı. Japonya büyük bir hamle yapmış, *Uzak Asya*'da Rusya'yı durdurmuş, Çin'e müdahaleye başlamış, çok kuvvetli bir donanma ve ticaret filosu kurmuştu.¹²

Milliyetçilik hareketleri, XIX.yüzyıl içinde etkili olduğu gibi XX. yüzyılın ilk çeyreğinde de ilişkilerin temelini teşkil etmiştir. *İtalya ve Alman* millî birliklerinin kuruluşu Avrupa dengesine yeni bir biçim vermekle beraber Balkanlardaki millî duyguları kamçulamış, Balkanlar 1870'den sonra Avrupa diplomasisinin başlıca mücadele alanı olmuştur. *I.Dünya Savaşı* öncesinde milliyetçilik, bütün dünyada millî toplumların yalnız cankurtaran simidi değil, ideallerinin gerçekleşmesine de imkan veren akım olmuştur.

Franstz ihtilalinin bir diğer önemli etkisi de, siyasi anlamda değerlendirilen özgürlük (liberalizm) hareketlerinin devlet sınırlarını da aşarak milletlerarası diplomatik ilişkilere konu olması ile belirmiştir.

Sanayileşmenin XIX. yüzyıl içinde kazanmış olduğu yeni hız ve bunun sonucu olarak gelişen ve genişleyen sömürgecilik, diplomatik münasebetlerin alanını, Avrupanın dar sınırlarından çıkararak yeni kıtalara, Afrika ve Uzakdoğuya yaymıştır. Ayrıca büyük devletlerin ekonomik çıkar çatışmaları, karşılıklı siyasi rekabete ve uyuşmazlıklara sebep olmuştur.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise, kendisini tehdid eden en büyük tehlikenin, Rusya'nın teşviki ile harekete geçen panislamizm akımı olduğunu müşâhade ederek, bu akıma karşı güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.

¹² Yılmaz Öztuna, *Başlangıçından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi*. Cilt,12. İstanbul, 1975, s.235,236

Avusturya-Macaristan, panislavizm akımının da etkisi ile, *Surbistan*'ın büyük iddialarla imparatorluk içinde yıkıcı faaliyetlerini görerek, ilk fırsatta bu krallığı ya tamamıyla ortadan kaldırmak veyahutta kendisine bağlayarak Balkanlarda durumunu güçlendirmek amacını gütmüşlerdi.

Sömürgecilikte geç kalan İtalya, yeni sömürgeler elde etmek gayreti içinde idi. İtalya'nın ayrıca *Osmanlı İmparatorluğu* üzerinde de istekleri vardı.¹³

Savaş, sömürgeci devletler arasında çıkmıştı ama, sömürgeci bir güç olmayan bilakis emperyalizmin boy hedefi haline gelmiş olan Osmanlı Devleti'de bu savaşa sürüklendi. Aslında Osmanlı Devleti'nin böyle bir savaşa girmekte hiç bir menfaati yoktu. Galip gelen tarafta olsa dahi sonuçtan faydalanabilmesi zor görünüyordu. Ne varki genç, atak fakat siyasi basiretten ve devlet idaresi konusundaki tecrübeden mahrum İttihat ve Terakki ileri gelenleri, devleti ve milleti topyekün bir felaketin içerisine atmaktan çekinmediler. Halbuki savaşa girmemiş bir Türkiye, işgale uğramayacak ve topraklarının çoğunu kaybetmeyecekti.¹⁴

Sonuç olarak XX. yüzyıl başlarında büyük milletler ve büyük güçler kendi aralarında dünyayı paylaşma yarışına girmişlerdir. İşte I. Dünya Savaşı büyük devletler, kavimler veya büyük güçler arasında bir hesaplaşmadır. Bu savaşta hem hristiyan dünyasındaki güçler, hem hristiyan-müslüman dünyası, hem de Türkler-Araplar kendi aralarında hesaplaşma mücadelesine girmişlerdi. Her biri dünyadan fazla pay alma, hakimiyetini artırma, üstünlüğünü kabul ettirme peşindeydi, neticede savaşa tutuştular. Böylece I. Dünya Savaşı başladı.¹⁵

b) Çanakkale Savaşları

1) Deniz Savaşları

Birinci Dünya Savaşı başladığında *Almanya*, Orta Avrupada'ki pozisyonuyla İtilaf Devletlerine dahil olan Rusya ile İngiltere ve Fransa'nın direkt irtibatını

¹³ Hamza Eroğlu, a.g.e., s.72, 73, 74

¹⁴ Mehmet Ali Ünal, "Çanakkale Savaşları ve Sömürgecilik'in Sonu" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Kasım 1994 cilt.X s.568

¹⁵ Bayram Kodaman, "Harp, Büyük Devletler, Çanakkale Muharebeleri" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt.X, Sayı 30, Ankara 1994s.530

kesmiş bulunuyordu. Savaşın başarısı, İtilaf cephelelerinde birbirleriyle etkin bir şekilde yardımlaşmasına bağlı idi.

İtilaf Devletlerinin savaşı kısa sürede bitirebilmesi, Rusya'nın da güçlü bir şekilde *Asya Avrupa Cephesinde* Almanlara karşı savaşmasıyla mümkündür. Ancak batının yardımı olmaksızın Rusya bu gücü gösterememekte idi. Bu durumda Rusya'daki hammaddelerin battıya ve batının mamül maddelerinin Rusya'ya ulaştırılması için çareler aranmalıydı. Bunun için dört yol vardı.

- 1- Baltık Denizi Yolu, Almanların kontrolü altındadır.
- 2- Avrupa üzerinden Rusya'ya ulaşmak. Almanlar bu cepheyi tamamen kapatmaktaydı.
- 3- Kuzey Kutup Deniz Yolu, Kuzey Denizi yılın 9-10 ayında buzlarla kaplıdır. Geçit vermez.
- 4- Londra'yı Odessa'ya bağlayan en yumuşak yol, Çanakkale ve İstanbul boğazları yolu görünmekteydi. O halde boğazları zorlayarak açmak, Rusya'ya yardımları ulaştırmak için tercih edilmeliydi.

Çanakkale Cephesinin açılmasına sebep olan diğer hususları ise şöylece sıralamak mümkündür:

- Türkiye'nin Süveyş Kanalı ve dolayısıyla Hind Denizi yolu üzerindeki baskılarına son vermek.
- Savaşa katılmakta tereddüt eden Bulgaristan'ı Almanya'ya kaptırmadan İtilaf Devletlerinin yanında savaşa sokmak.
- İstanbul'u zapt ederek müslüman dünyasını etki altına almak ve Halife'nin ilân ettiği **Cihad-ı Mukaddesi** tesirsiz kılarak İslam dayanışmasını çöktürmek.
- Almanların 1915 baharında yapacağını hesapladıkları **Büyük Tuarruz** için bu devletin dikkatini **Çanakkale**'ye çekerek Avrupa Cephesinden buraya kuvvet kaydırmalarını sağlamak.

Aralık 1914 Türk ordularının giriştiği *Sarıkaş* hareketinden, telaşa kapılan Rus Çarı *Nikola*, İngiltere'ye başvurarak *İtilaf Devletlerinin* hemen Türkiye'ye karşı karadan veya denizden bir cephe açmalarını istemiştir.

İşte bu gibi düşünceler çerçevesinde *İngiliz Harp Kabinesi*, Churchill'in baskısıyla *Çanakkale cephesinin* açılmasına karar verdi.

Çanakkale Savaşı'nın savunma tertibatı, boğazın savunması, 3 bölüm halinde derinliğe doğru şu şekilde düzenlenmiş idi.

a) *Dış Savunma Bölgesi*: Boğazın, Ege tarafındaki giriş yerinde 4 tabyadan oluşmaktaydı. Bunlar; *Orhaniye-Kumkale-Seddülbahir* ve *Ertuğrul* tabyalarından ibaret idi. Buradaki topların sadece 4 adedi büyük gemilere ateş edecek çap ve menzile sahip olup, seri ateşli idiler. Bu tabyaların görevi düşman donanmasını boğaza girmeden önce zaiyata uğratmak ve derinlikteki tabyaları ileriden korumaktır.

b) *Orta Savunma Bölgesi* : Boğazın içinde *Karanlık Liman*'dan (Erenköy önlerinden) *Kepez*'e kadar olan kısımda önceleri *Kepez* ve *Dardanos*'dan başka tabya yok iken daha sonra 7 tabya ile takviye edildi. Bunlar:

- Anadolu kıyısında: *Kepez*, *Dardanos*, *Mesudiye* ve *Cevat Paşa* Tabyaları.
- Rumeli Kıyısında: *Tanker*, *Baykuş*, *Kumburnu* Tabyaları.

Her iki kıyı tabyalarında ağır toplar mevzilendirilmiştir.

c) *İç Savunma Bölgesi*: Bu bölgede 9 tabya vardı.

- Anadolu Kıyısında: *Nara*, *Mecidiye*, *Çimenlik*, *Anadolu Hamidiyesi* Tabyaları.
- Rumeli Kıyısında: *Yıldız*, *Değirmendere*, *Namazgah*, *Rumeli Hamidiyesi* ve *Mecidiye* Tabyaları.

Bu tabyalarda toplam 59 ağır top vardı. Bunlardan ancak 8'i büyük çapta ve seri ateşliydi. Boğazın en çok tahkim edilen ve mayınlarla pekiştirilen bölgesi burasıdır. Boğaz'daki topların mevcudu 170 adedi buluyordu.

18 Marttan Önce Boğaza Yapılan Deniz Taarruzları:

İlk Deniz Savaşı: 3 Kasım 1914 günü 3 İngiliz zırhlısı ve 2 kruvazör Rumeli kıyısına karşı ve 2 Fransız zırhlısı da Anadolu kıyısındaki Boğazın giriş tabyalarını 20 dakika süre ile ateşe tutmuştur. Bu bombardımanda dış tabyalarımız büyük bir yıkıntıya uğramış ancak daha sonra kısa bir sürede onarılmıştır.

İtilaf Taaruz Planı: İtilaf Devletlerinin Akdeniz Başkomutanı *Amiral Carden*, 15 Ocak 1915 tarihinde yaptığı 4 merhaleli tarruz planına göre Boğaz bir ay içinde geçilmiş olacaktı. Buna göre birinci merhalede aşamada dış savunma tabyaları imhâ edilerek ortadan kaldırılacak.

İkinci merhalede orta savunma tabyaları ve üçüncü merhalede iç savunma tabyaları yok edilecek ve dördüncü ve son merhalede ise boğazda arta kalan mayınlar temizlenecek boğaz emniyet altına alınacak, Marmara Denizi'ne çıkılacak ve İstanbul'a girecekti. Boğazın kara bölgesinde güvenliğini sağlamak üzere *Midilli*'de yeterince kara kuvveti toplanacaktı. Boğaza yapılan bu ilk saldırı Türk savunmasını bir yoklama, bir deneme ve keşif niteliğinde yapılmıştır.

19-25 Şubat Savaşları

Bu saldırıya tam 9 zırhlı ve kruvazör katılıyordu. İtilaf donanması Boğaz girişindeki tabyalarımızın üzerine ateşe başlamıştı. Bu saldırılarda giriş tabyalarımızdan 4'ü (Ertuğrul, Seddülbahir, Kumkale, Orhaniye) tahribata uğratmıştır. Düşman saldırı planının birinci merhalesi bu saldırıdan sonra tamamlanmıştır. Üç düşman zırhlısının hasara uğratılmasına karşı 19 topumuzu kaybetmiştik. Bu harekâtı *Amiral Carden*'in yardımcısı *De Rubeck* yönetmekte idi.

19 Şubat taarruzunda Boğaz girişindeki savunma hattımızı oluşturan tabyalarımız düşmesi bazı önemli siyasal sonuçlarda doğurmuştur. Şöyleki:

- Hala tarafsızlığını sürdüren İtalya, İtilaf devletlerine daha sıcak bakmaya başlamış. Bulgaristan'ın yüzü Almanya'ya dönük iken bu durum üzerine çekingen bir hal almıştır.

Boğaz girişindeki tabyalarımızın susturulmasından sonra *Amiral Carden*'in yaptığı planın ikinci merhalesinin aşamasının uygulanmasına sıra gelmiştir. 26 Şubat sabahı itilaf donanması, bu kez biraz daha güçlendirilecek Boğaz'ın "*Orta Savunma Bölgesi*"ne karşı kesintisiz olarak 8 saat sürdürdüğü bir ateşle saldırıya geçmiştir.

Orta savunma bölgesinin her iki kıyısından Türk savunmasının esasını gezgin, hafif bataryalar oluşturmaktaydı. Gezgin hafif bataryaların çoğu kıyıya bakan ilk sırtların hemen gerisinde menzilelendirildikleri ve yerlerini de düşman gemilerinin boğazdaki pozisyonuna göre sık sık değiştirildikleri için, düşman tarafından yerlerin tesbit edilmesi çok zor olmaktaydı. Saldırı planının ikinci merhalesini teşkil eden bu savaşlarda itilaf donanması Boğaz'da tutunabilmişti. Sıra artık, planın üçüncü merhalesini uygulamaya gelmişti. Bu merhalede

mayınlar temizlenecek, iç savunma bölgesindeki tabyalar tahrib edilecek ve Marmaraya çıkılacaktı.

18 Mart 1915 Savaşı :

İtilaf donanması kesin sonuç almayı tasarladığı saldırı planını 3 dalga halinde şöyle düzenlemişti.

1. Hattı: Modern zırhlılardan oluşan *Queen Elizabeth*, *Agamemnon*, *Lord Nelson*, *Inflexible* gemileri yer almış ve bu hattın sağ ve sol gerilerinde de *Prince George* ile *Triumph* gemileri bulunmaktaydı.

2. Hattı: Fransız gemilerinden oluşan *Gaulsis*, *Charlemange*, *Bouvet* ve *Souffren* zırhlıları bulunmaktaydı. Bu hattın sağ ve sol gerilerinde İngilizlerin *Majestik* gemileriyle *Swiftsure* bulunmaktaydı.

3. Hattı: Bu hatta eski İngiliz zırhlıları yer almıştı: Bunlar *Wangeance*, *Irresistible*, *Albion*, *Ocean* olmak üzere iyi bir hava, durgun bir deniz de saat 10.00'da Boğaz'a girmeye başladılar.

Düşmana ilk karşılık, *Mesudiye* ve *Dardanos* Tabyalarından verildi. Türk savunma planına göre gemiler topçuların menziline girinceye kadar pusuda bekleyecek ve menzil içine girer girmez baskın tarzında ateş açılacaktı.

O gün saat 12.00'ye geldiğinde *Çimenlik Tabyasındaki* cephaneliğimiz infilak etmiş, *Namazgâh* ve *Anadolu Hamidiye* Tabyaları yerle bir olmuştur. Ama, Türk topçusunun hedefini şaşmayan ilk mermileri *Agamemnon* zırhlısını vurmuş, *Inflexible* zırhlısının komuta köprüsünde yangın çıkmış, diğer birçok zırhlılar isabet almıştır.

Bu sırada Fransız *Gaulois* zırhlısı ağır yara alarak savaşamaz hale gelmiş. *Bouvet* zırhlısı da *Rumeli Hamidiyesinden* aldığı tam isabetle ağır şekilde yaranmış ve batmıştı. 18 Mart savaşlarından daha önce 7/8 Mart 1915 gecesi *Deniz Yüzbaşı Hakkı Bey* komutasındaki *Nusret* Mayın Gemisi *Karanlık Liman*'a yanaşmış ve 26 adet mayını bu sulara gayet planlı bir şekilde ve tek sıra halinde dökmüştü. Düşman gemilerinin manevra sahası olarak kullandıkları *Karanlık Liman*'ın *Erenköy Koyu*'na bakan sahile paralel olarak mayınları sıralamıştır. Batan *Bouvet* zırhlısının imdadına koşan *Souffren*, *Gaussis* aynı akıbete uğramıştı. Saat 15.00'de başka bir mayına çarpan *Irresistible* ve onu takiben *Ocean* zırhlıları mayınlara çarparak battılar.

Türk tarafının kaybı 4 subay, 40 er ve 74 yaralıdan ibaretti. Buna karşılık *İtilaf* Donanması 1/3 kaybetmiştir. (Ocean, Irrestible, Bouvet zırhlıları batmıştır. Inflexible, Gaulsis ve Souffren uzun bakımı gerektirecek yaralar almıştı.) Saat 17.10'da Amiral *De Robeck* artık yapacak birşey kalmadığını göerek çekilme emrini veriyordu.

Sonuç: - 18 Mart, yersiz bir gururun *Karanlık Liman*'da boğuluşunun tarihlere kaydedildiği bir gün olmuştur.

- *Türk Denizcileri*'nin kahramanlığı ve Türk Topçusunun hedefini şaşmayan çelik yumruğu bu zeferin sağlanmasında başlıca rolü oynamıştır.

- 18 Mart, *Londra*'yı *Odesa*'ya bağlayan deniz yolunun *Karanlık Liman*'da kaybolduğunun bütün dünyaya ilan edildiği gündür.

- 18 Mart, *İtilaf Devletleri*'nin ve onların yenilmez sanılan armadalarının son tarih denemelerinin bir başlangıcı olmuştur.

18 Mart Savaşını, izleyen günlerde *İngiliz Harp Kabinesi* ve Amiral *De Robeck* Boğaz'ı zorlamaya devam etmeyi düşünmüşlerse de verdikleri zayıfatın kısa sürede yerine konulamayacağını anlayarak deniz hareketini durdurmaya, kara ve deniz kuvvetlerinin hazırlıklarını tamamladıktan sonra ileri bir tarihte *Gelibolu Yarımadası*'na *Anfibik* kuvvetlerle ortaklaşa bir hareket yaparak Boğaz'ı düşürmeye ve *İstanbul*'a ulaşma planlarını bir kez daha uygulamaya karar verdi.

Bölgede ki bütün gemiler Mart'ın 22.gününden itibaren ayrılmaya başlamış ve geniş liman imkanları bulunan *İskenderiye*'ye hareket ettirilmişlerdi. Yeni hareket için teşkilatlanma ve gemilerin çıkarma hareketine uygun şekilde yüklenmeleri için hazırlıklar burada yapılacaktı.¹⁶

¹⁶ Turhan Olcaytu, "18 Mart Çanakkale Zaferinin Tarihteki ve Ulusal Yapantıymızdaki Yeri" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi Cilt.X, Sayı,30. Ankara 1934, s.616, 617, 621, 622, 623, 624, 625,628, 629, 630, 632

2- Kara Savaşları

18 Mart bozgunu *İtilaf Devletlerini*, karadan destek almaksızın yalnız deniz kuvvetleri ile boğazın geçilemeyeceğini gösterdiğinden *General Hamilton*'un emrinde bir çıkarma ordusu hazırlanmaya başlandı. *Avustralya* ve *Yeni Zelanda* askerlerinden oluşan kolordu *Arıburnu*'na İngiliz ve Fransız kuvvetleri de *Seddülbahir*'e çıkartılacaktı. Bu amaçla yaklaşık 75.000 kişilik bir ordu Limni'de toplanırken Türk Ordusu Başkomutanlığı da *Çanakkale* bölgesindeki birliklerini yeni kuvvetlerle takviye ederek 5.orduyu kurdu ve başına *Mareşal Liman Von Sanders*'i getirdi. *Liman Von Sanders*, Türk birliklerini boğazın her yerine dağıtmak yerine muhtemel çıkarma bölgelerine yakın yerlerde topladı.

Çıkarma harekati, 25 Nisan 1915 günü sabaha karşı İngiliz Generali *Hamilton* ve Fransız Generali *De Amade*'un (daha sonra Gouraud) idaresinde başladı. Asıl çıkartma *Seddülbahir* ve *Arıburnu* bölgelerine yapılacaktı. Savaş gemilerinin ve muhriplerin korumasında kıyıya yaklaşan *Avustralya* tümeninin bir tugayını taşıyan çıkarma gemilerinin, akıntı sebebiyle sürüklenerek kumluk bir kıyı (Kabatepe) yerine sarp bir kıyı olan *Arıburnu* bölgesine çıkmak zorunda kalmaları üzerine 5.ordu İhtiyat Tümeni kumandanı *Mustafa Kemal*, herhangi bir emir almadığı halde 57.Alay'ı bir dağ bataryası ile takviye ederek karşı taarruz için *Arıburnu*'na sevketti. Ayrıca Eceabat bölgesindeki 27.Alayın önemli bir kısmı da çıkarma bölgesine gönderildi. Bu tedbirler 5.ordu kumandanlığınca da tasvip edildiğinden karşı taarruz başlatıldı. Böylece kıyıya çıkan *İngiliz ve Fransız* kuvvetleri geri püskürtüldü; ancak geriden gelen kuvvetlerin yardımıyla Kanlısirt batısı ile (Sivritepe-Merkeztepe) *Yükseksirt* hattında tutunabildiler. *İtilaf* donanmasına mensup kuvvetler, aynı günün sabahında donanmanın ateş desteğiyle *Seddülbahir*'e de çıkarma yapmaya başladılar. *Seddülbahir* kesimini ay biçiminde çevreleyen yüzlerce geminin yakın mesafeden Türk siperlerine yönelttiği top ateşine rağmen Türk kuvvetleri çıkartmaya yeltenenlere ağır zayıat verdi. Daha sonra 27 Nisan'da İngilizler yeni bir saldırıda bulundularsa da Türk savunma mevzilerinin 700-800 m. ilerisinde *Zığındere-Eski Hisarlık* hattında durduruldular. 28 Nisan'da İngiliz ve Fransız birliklerinin ortak bir teşebbüsde daha bulunarak *Kirte*'yi ele geçirme çabaları da Türk kuvvetlerinin karşı taarruzları sonucu başarısızlığa uğratıldı.

İtilaf Kuvvetleri bütün güçleriyle boğazı zorlarken *Türkler* de sadece mevzilerini savunmakla kalmamış, zaman zaman karşı taarruzlarda

bulunmuşlardır. İlk taaruzunu, *Anafartalar* bölgesine çıkan İngilizler'e karşı 27 Nisan 1915 sabahı *Arıburnu* kesimindeki Türk birlikleri gerçekleştirdi. Ancak İngiliz-Fransız savaş gemilerinin yoğun ateşi sebebiyle Türk taaruzu yavaşladı ve İngilizleri mevkilerinden söküp atma gücünü kaybetti. Türk birlikleri 1 Mayıs sabahı tekrar *Merkeztepe*, *Sivritepe*, *Kanlısirt* hattındaki İngiliz kuvvetlerine saldırdıysa da İngiliz donanmasının etkili desteği bir defa daha *Anzak Kolordusu*'nu imha edilmekten kurtardı.

Türk birliklerinin ikinci önemli taarruzu, 1-2 Mayıs gecesi *Seddülbahir* bölgesinde gerçekleştirildi ve çok kanlı geçmesine rağmen önemli bir başarı sağlanamadı. Bunun üzerine 3-4 Mayıs gecesi yeniden taarruza karar verildi. Bu defa Türk birlikleri karşısında İngiliz ve Fransız hatlarında çözümler başladıysa da İngiliz-Fransız savaş gemilerinin açtığı şiddetli ateş yüzünden taarruz durduruldu ve birlikler eski mevkilerine çekilmek zorunda kaldı. Bundan sonra Türk birlikleri kumandasında bazı değişiklikler yapıldı. Ordu, güney ve kuzey grupları olarak ikiye ayrıldı. *Seddülbahir* kesimindeki birliklere *Güney Grubu* adı verildi ve kumandanlığına *Weber Paşa* getirildi. *Arıburnu* bölgesi de *Kuzey Grubu* adıyla önce *Esat Paşa*'nın, daha sonra da *Ali Rıza Bey*'in kumandasına verildi.

Türk ordusunda bu değişiklikler yapılırken *General Hamilton*'da Türkler'in mevzilerini tahkim edip takviye almalarına imkan vermeden *Kirte* bölgesini almak için 6 Mayıs günü İngiliz birliklerini harekete geçirdi; ancak bunlar Türk, karşı taarruzu ve yan ateşleriyle geri püskürtüldüler. Taarruz, *İtilaf Kuvvetlerince* 7,8. ve 9 Mayıs günleri tekrarlandıysa da yine başarısızlığa uğratıldılar.

Bu arada 11 Mayıs'ta *Çanakkale*'ye gelip cepheyi dolaşan *Enver Paşa*, *Arıburnu*'nda bir karşı taarruzla İngilizler'i denize dökmek için 13 Mayıs'ta 5.ordu kumandanlığına emir vermişti. Bunun üzerine *Mareşal Liman Von Sanders* 19 Mayıs'ta saldırıyı başlattı. Türk birlikleri önce bazı başarılar elde ettiler; ancak dar sahil şeridi üzerinde tutunmaya çalışan *Anzak Kuvvetleri*'nin şiddetle müdafaası yüzünden kesin bir sonuç alamadılar. Bundan sonra her iki cephede de günlerce şiper savaşları sürdürülmüş, özellikle 21 Haziran'da *Kerevizdere*, 28 Haziran'da da *Zigündere* çarpışmaları çok şiddetli geçmiştir.

İtilaf Kuvvetleri kesin bir sonuç almak maksadıyla büyük takviye kuvvetleri getirip Türk birliklerinin geri ile irtibatını kesmek için 6-7 Ağustos

gecesi *Ariburnu*'nun kuzeyinde *Sınla Limanı* ve civarına asker çıkararak Anafartalar'a doğru ilerlemeye başladılar. Dört gün süren muharebeler sonunda *Yarbay Mustafa Kemal* kumandasındaki kuvvetler tarafından *Conkbayırı*'nda durduruldular. Böylece *I.Anafartalar Zaferi*'nden sonra *İtilaf Kuvvetleri*'nin yaptığı bütün taarruzlar neticesiz kaldı. Ancak 21 Ağustos'ta yeni bir saldırı başlattılar. *II.Anafartalar Muharebesi* denilen bu harekât da başarılı olamayınca muharebeler günlerce süren siper savaşlarına dönüştü. Her iki tarafta büyük güçlükler içinde siperlerini korumaya çalıştı. Bu çarpışmalarda bütün mahrumiyetlere ve mühimmat yetersizliğine rağmen *Türk askeri Çanakkale'nin Geçilmez Olduğunu* ıspatladi.

Kasım 1915'te cepheye gelen İngiliz Harbiye nazırı *Lord Kitchener* durumu görünce bölgeyi tahliye etmekten başka çare kalmadığına karar verdi. Böylece *İtilaf Kuvvetleri* 9-20 Aralık gecesi *Anafartalar* ve *Ariburnu Cephesi*'nden, 8-9 Ocak 1916'da da *Seddülbahir*'den çekildiler.¹⁷

c-Çanakkale Zaferi'nin Önemi ve Sonuçları:

Çanakkale'de dünya imparatorluğuna soyunmuş, yeryüzünü tek elden idare etmek azmiyle yola çıkmış *İngiliz Krallığının*, büyümesi durdu. Üzerinden güneş batmayan imparatorluğun bir süre sonra üzerinde güneş batar hale geldi. Sömürgelerdeki İngiliz hâkimiyeti gücünü ağır ağır yitirdi. Bedbin kara Afrika, milyonlarca insanı üzerinde barındıran Hind ayağa kalkmağa başladı. İngiliz idarecilere sahip dominyonlar artık biz de ayrı varlığımız şuuruna eriştiler. Çok değil 20-30 yıl içinde İngiliz sömürge imparatorluğu tasviye edildi. Dünya hakimiyetine giden İngiliz, *Çanakkale*'den geri döndü. Tıpkı yıllar önce *Çin*'in *Talas*'dan döndüğü gibi.

Tarihin akışı sadece İngiliz milleti için değil, Rus milleti için de büyük değişiklik gösterdi. Rus milleti için her şeye rağmen bir yükseliş başladı. Bu yükseliş *II.Dünya Savaşı*'yla ivme kazandı.¹⁸

¹⁷ *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 8, İstanbul, 1993, s.206-207

¹⁸ Refik Turan, "*Tarihi Seyir ve Çanakkale'de Değişen Tarih*" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt X, Sayı 30, Ankara, 1994, s.562,563

Türk'lerin meşru, biyolojik, manevî üstünlükleri, Fransız ve İngilizlerin teknolojik-maddî üstünlükleri vardı. İşte *Çanakkale*'de çarpışan unsurlar bunlardı. Neticede *Çanakkale*'de meşrû hak, biyolojik özellik, manevî üstünlük, maddî gücü yenmiş, haksız saldırıyı durdurmuştur.

Bu savaşların Türk ve dünya tarihi-siyaset, açısından önemine gelince;

1- Türklerin dünya hakimiyetinde hâlâ var olduğunu ve büyük millet rolü oynamaya devam ettiğini göstermiştir.

2- İslâm dünyasını Türk'lerin temsil ettiğini ve İslamın üstünlüğünü ispat etmiştir.

3- Anadolu ve Trakya'nın Türk'lerin vatanı olduğunu dünyaya kabul ettirmiştir. İstiklal Harbinin kazanılmasında bu inancın önemli rolü olmuştur.

4- *Millet-devlet-coğrafya* arasındaki sıkı ittifakın savaşta önemi ortaya koymuştur.

5- Arapların Türk'lere karşı tutumuyla İslam dünyasında meydana gelen önemli çatlağı sergilemiştir.

6- *Emperyalist Hıristiyan* güçlerin, gerektiğinde mağlup edilebileceğinin göstergesi olmuştur.

7- Rusya'daki komünist ihtilâlin çıkışını kolaylaştırmakla, Hıristiyan Slav dünyasının, Hıristiyan kapitalist dünyadan ayrılmasını sağlamıştır.

8- Bütün bunlara rağmen *Türk ve İslam* dünyasının müesseseseleşmiş, temsilcisi Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını engelleyememiştir. Böylece *Türk-İslam* dünyasında yeni bir *Türkiye Cumhuriyeti* doğmuştur.

9- *Çanakkale* Muhârebeleri, *Mustafa Kemal*'i tarih sahnesine çıkarmış; dolayısıyla *Anadolu Türklüğü*'nün ve müslümanlığının istiklâlini sürdürmesine, yeni Türk istiklâl harbinin kazanılmasını ve *Türkiye Cumhuriyeti Devleti*'nin kurulmasına yol açmıştır.¹⁹

10- Türk Ordusunun gösterdiği celâdet ile ihtilaf devletleri dünyada askeri alanda büyük prestij kaybına uğramıştır.

11- Balkan Devletleri bir süre daha tarafsız kalarak savaşa katılmadılar. Bu sırada Sırbistan çöktü.²⁰

¹⁹ Bayram Kodaman, "*Harp, Büyük Devletler, Çanakkale Muharebeleri*" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt,X, Sayı, 30., Ankara 1994, s.551

²⁰ Mustafa Safran, "*Bir Kahraman'ın Doduğu, Çanakkale Savaşı ve Sonuçları*" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt X, Sayı 30, Ankara 1994, s.575

12- En önemlisi Avrupa'nın *Şark Meselesi projesi Çanakale Zaferi* sebebiyle yok oldu.

Bu başarı, bütünüyle Türk kuvvetlerine aittir. Müttefiklerimiz, deniz yolunun kapalı oluşu ve demiryolunun Sırbistan toprağından geçen kısmın kesilmesinden dolayı, Almanların ve Avusturyalıların *Çanakkale*'ye gönderdikleri kuvvet miktarı çok az sayıda olmuştur. Türk kuvvetleri elindeki kit kaynakları kullanarak âdeta dişi ve turnağıyla bu *zaferi* kazanmıştır.²¹

Ancak yabancılar tarafından *Çanakkale Muhârebeleri* değerlendirilirken onlardan bir kısmına göre bu savaşların mağlubiyet sayılamayacağı iddia edilmiştir. Zira bu muhârebelerinin *Büyük Harbin* İtilaf Devletlerince kazanılmasına çok yardım ettiği, Boğaz'lara yapılan taarruzla Almanları 1915 ilkbahar taarruzundan vazgeçildiği, İtalya'yı harbe soktuğu, Yunanistan'ı bi- taraf bıraktığı gibi Bulgarları da uzun müddet müteredit bıraktığı, Mısır'ın müdafaa edildiğini ve böylelikle bütün bunların Türk ordusunu yiyip bitirdiğini söylemişlerdir.

Ayrıca Türk'lerin *Çanakkale*'de maruz kaldıkları müthiş yıpratmayı hiçbir zaman tamir edemedikleri belirtilmiştir.

Fakat yabancı tarih yazarlarının *Çanakkale Muhârebelerini* kendileri için bir mağlubiyet addetmemeleri bir teselliden başka bir şey olmasa gerek. Zira birçok mahrumiyetlere rağmen *Türk ordusu* dünyanın en kuvvetli donanmasına ve pek üstün vasıtalara sahip müttefikler ordusunu dar bir sahilde çiviledi ve onu karaya bastığına pişman ederek aciz bir hale getirdi.

Büyük Harbin, İtilaf Devletleri tarafından kazanılmasına yardım ettiği fikri ise Fransız Başvekili *Milram*'ın şu sözleri ile cevaplandırılmıştır.

"*Türk'ler boğazı kapamakla harbin iki sene uzamasına ve müttefiklerin milyonlarına sebep olmuştur.*"

Hasılı, yabancıların yukarıdaki mütâlaaları *Çanakkale Savaşlarının* neticelerine ulaşamayan *İtilaf Devletlerinin* bu seferden eli boş dönmediklerini göstermek istediklerinden başka birşey değildir.

²¹ Ayrı Bulut, Nihal Yazan Rahmi Kahya, a.g.e. s.40

Fakat şurası da bir gerçektir ki, *Türk ordusu* feci bir şekilde yıpratıldı ve büyük zayıflara da uğratıldı. *Çanakkale Savaşı*'nın bir subaylar savaşı olduğu, şehit olanların çoğunun yüksek tahsil yapmış, 70 bine yakın da Rüşdiye mezunu oldukları bilinen bir gerçektir.

Türkiye'de böyle küçük bir aydın kitlesinin birkaç ay içerisinde yok olması felâketlerin en büyüğü olmuş, harplerden sonra Türkiye'nin kalkınma ve gelişmesine sekte vurmuştur.

Cumhuriyetin ilanı'ndan sonra yıllarca çekilen idareci ve eğitici eksikliği ve bunun doğurduğu sıkıntıların sebeplerini hep bu savaşta verilen şehitlerin sayısında aramak icapeder. Bunlardan boşalan yerlerin doldurulması en az bir nesil sürmüştür.²²

²² Mehmet Tütüncü, "*Çanakkale Muharebelerinin Osmanlı Devleti ve Dış Dünya Bakımından Sonuçları*"
Milli Kültür Dergisi, Sayı, 82, Ankara 1991, s.17,18

C. Türk Edebiyatı'nda Çanakkale Savaşları ve Zaferi ile İlgili: Menkabe, Destan, Şiir, Anekdot ve Efsaneler

Bilindiği gibi, atalarımızın Avrupa'ya geçişte ilk kullandıkları merkezlerden biri *Gelibolu* idi. Bu Gelibolu, bu tarihten başlayarak *İstanbul'un fethine* kadar *Osmanlı Devleti* için birinci derece önemli şehirlerimizden biri olmuştur. Özellikle atalarımızın eline ikinci kez geçtikten sonra (14 Haziran 1367) *Gelibolu*, *Osmanlı tarihinde* bir yandan *Rumeli'ye geçişlerde bir üs*, bir atlama taşı olmak, diğer yandan da *Osmanlı denizciliği'nin beşiği* olarak gelişmek açısından büyük önem kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında Rumeli topraklarına akınlar yapan *Türk Beyleri'nin* elde ettikleri ganimetlerin büyük bir kısmını *Gelibolu'ya vakıf eseri* olarak harcanmış, bu faaliyet de yörede çok canlı ve etkileri uzun süre devam edecek bir *kültürel zenginliğin doğmasına* zemin hazırlamıştır. Bilindiği gibi *İslâm uygarlığı* çerçevesinde *camî, medrese, ve tekkeler, kültürel hayatın başlıca alt yapısını* oluştururlar. Şehir, Türk yönetimine katıldıktan hemen sonra bu tarz kurumlarla donatılmıştır. Bu faaliyet de kısa süre içinde etkisini göstermiş böylece *Dini Tasavvufî Türk Edebiyatı'nın* pek çok önemli temsilcisi bu şehirde doğmuştur.

Ayrıca şehir, *askeri tarih* açısından da, başlangıçta hem *Deniz Kuvvetleri'nin* merkezi olmak, hem bir *Tersaneye* sahip olmak, hem de ilk *Acemi Oğlanlar Kışlası'nı* içinde barındırmak açısından da son derece mühim bir merkez hüviyetini almıştır.

Buna ek olarak şehir *I. Abdülhamit* zamanına kadar da *İnebahir, Midilli, Kocaeli, Kamul, Rodos* ve *Mizistra Sancakları'nın* bağlı olduğu *Kaptan Paşa Eyaleti'nin* merkezi idi.

Gelibolu'nun kültür tarihi açısından ne denli zengin bir merkez olduğunu anlamak için sadece *Edebiyat Tarihi* açısından taşıdığı *potansiyele bakmak kâfîdir*.

Abdî, Ağazde Mehmed Dede Efendi, Ahmed Celâleddin Dede, Ahmed Bican Ahmedî, Ali (Gelibolu'lu Mustafa Ali) , Ayazî, Azmî, Câmî(Nûr-ı Rûm), Gafurî, Hasan Çelebî, Huzurî, Hükmî, Kıvamî, Kuloğlu Mustafa, Musluhuddin Efendi, Mehdi, Mehmed Adil Efendi, Müdâmî, Mevlâna Zâfî, Nâ'tî, Niyazî, Nürîdî, Riyazî, Rûhî, Piri Reis, Sâbir, Seyfî, Suh'î, Surûrî Mustafa Efendi, Tâbî,

Tıraşı, Vahidi, Vechi, Yazıcızâde Ahmed Bicân, Yazıcızâde Mehmed Bicân, Yazıcı Sâlih, Zâin, Zâtî Süleyman Efendi, Zeynel Azab, bu şehir doğumlu şâirler ve tarihçilerdir.

Gelibolu *Edebiyat Tarihi*'nde olduğu gibi *Siyasî Tarih*, *Sanat Tarihi*, *Askerî Tarih*, *Tasavvuf Tarihi* ve *Halk Bilimi* açısından da son derece zengin örnekler sunmaktadır.

Görüldüğü gibi *Çanakkale*, günümüze dek pek çok uygarlığın etkilerinin görüldüğü bir yerleşim alanıdır. Yörenin günümüzdeki çizgileri, Türk egemenliğiyle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. *Müslümanlık*, gelenek ve göreneklerin oluşumunu belirlemiş, insanların *inanç dünyasına* egemen olmuştur.

Geleneksel toplum özelliklerinin ağır bastığı *Çanakkale*'de dinî yapı oldukça güçlüdür. Kapalı toplulukların dışı açılmasıyla dinin toplumsal hayata etkisi de artmaktadır.

Pek çok yerde olduğu gibi *Çanakkale*'de de gazilerin, *din büyüklerinin* mezarları ziyaret yeri durumuna getirilmiştir.

Yatırlara, genellikle evlenme, çocuk sahibi olma, hastalıklardan kurtulma gibi dileklerle gidilir. *Çanakkale* çevresinde *Cahidî Sultan*, *Kaşıkçı Dede*, *Sarı Dede* çeşitli dileklerle gidilen yatırların başlıcalarıdır. *Gelibolu ilçesi* yatır ve *ziyaret yerlerinin* çokluğuyla dikkati çekmektedir. Bunların başlıcaları şunlardır:

Bayraklı Baba (Karacabey): Gelibolu'da en çok bilinen ziyaret yerlerindedir. Menkâbeye göre Gelibolu *Kırkları*'ndadır. *Gazi Süleyman Paşa*'yla birlikte Rumeli'ye ilk çıkanlara "*Kırklar*" denilmektedir. *Bayraklı Baba*'dan her tür dilekte bulunulur. Dileği yerine gelenler *Türbeye* bir *Türk Bayrağı* asarlar. *Mevlit* adakları burada yerine getirilir.

Yazıcızade Mehmed Türbesi: "*Muhammediye*" yazarı *Yazıcızade Mehmed Efendi*'nin mezarı, zamanla ziyaret yeri olmuştur. Türbe parmaklıklarına bez bağlanarak dilekte bulunulur.

Yazıcızâde Ahmed Bicân : Yazıcızade Mehmed Efendi'nin kardeşidir. Türbesi Gelibolu-Keşan yolu üzerindedir. Velilerden sayılmaktadır. *Alaattin*

Kalfa, Fikirli Sinan, Şerbetçi Baba, Hoca Hamza'da vardır. Çanakkale'de, Kaşıkçı Dede, Cahidi Sultan gibi mukaddes türbeler ziyaret edilmektedir.

Şimdi bunları; *Menkıbeler, Destanlar, Efsaneler ve Şiirler* ana başlıkları halinde birkaç örnek vermeye çalışalım;

I- Menkabelerde Çanakkale Zaferi

Menkabeler, birtakım mahallî âdetlerin, insanî bir takım tasavvurlarının dinî muhtevâ içinde hatıralarıdır. Bu bakımdan karanlık devirleri aydınlatmada, tarih kadar kıymetli belgelerdir. *Çanakkale Savaşları* esnasında da pek çok menkabe teşekkül etmiştir. Bu menkabeler, bize *Türk Milleti*'nin muhayyilesindeki *Çanakkale Savaşı*'nın ne kadar derin izler bıraktığını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadırlar.

Çanakkale Savaşları etrafında teşekkül eden menkabeleri şöyle tasnif edebiliriz²³:

A) Tarihi-Efsanevî Şahsiyetler Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler

1) Gazi Mustafa Kemal Paşa:

Türkler'in başka milletlerle olan savaşlarında Allah'ın Türkler'e yardım ettiğini pekçok menkabede görürüz. Bunlardan birisi'de M.Kemal'le ilgili anlatılanıdır. *M.Kemâl*'in *Omega saati*'nin parçalanması sûretiyle kendisine hiç bir şey olmamasıdır. Bu olay, Anadolu'nun pek çok yerlerinde, muhtelif şekillerde anlatılır. Bu olay, yazılı olacak en güzel bir şekilde *Ruşen Eşref ÜNAYDIN*'in "*Mustafa Kemal ile Mülakat*" adlı eserinde şöyle verilir:

"Buraya kadar muhaveremizi sakın bir vaziyette dinleyen Yüzbaşı Cevat Bey, Paşa'nın yâveri, kalın, sertliği hoşâ giden bir sesle:

-- Bu şarapnel parçalarından birisi de Paşa'nın göğsünü okşamıştır! dedi.

-- Nasıl? dedim.

Paşa, tespihi ile oynuyordu. *Cevat Bey*, parlak çizmelerindeki mahmuzları şıkırt yaparak, göğsünün sol tarafındaki nişan kordeleleri sırası ve ipek kordonu kabara sine şöyle anlatıyordu:

-- Bulduğumuz yer tamamen muhacimlerin arası idi. Paşa da ilerleyen efradımızı seyrederken göğsüne bir şeyin gayet kuvvetle çarptığını duymuştur.

-- Evet, sağ tarafta ceketimde bir kurşun yeri gördüm. Yanımda bulunan zabıt (Rahmetli Nuri CANKER Bey) "Efendi, vurulduz." dedi. Ben böyle bir söz şuyu bulursa askerimizin kuvve-ı mânevîyesi üzerinde yapacağı tesiri düşündüm.

²³ Bak. Ali Yakıycı, *Çanakkale Savaşları Etrafında Oluşan Menkabelerin Türk Folkloru İçindeki Yeri*, Atatürk Araştırma Dergisi, c.x, Kasım 1994, Sayı:30, S.599-602.

Elimle zabitin ağzımı kapadım.

“Sus” dedim.

Cevat Bey devam ediyordu.

-- Bir şarapnel miskeki, göğsünün sağ tarafına tamamen *Omega saatinin* bulunduğu cebe isabet etmiştir. Saat, parça parça oldu, fakat o darbe, Paşa'nın göğsünde hafif bir leke bırakmaktan ileri geçmemiştir.” dedi.

-- O saat sizin için tarihî bir saattir. Görebilir miyim efendim? dedim.

Paşa:

-- O saatin enkâzını, bu muharebeden sonra *Liman Paşa* hatıra olarak aldılar. Bana da kendilerinin aile-i asâlet armasını hâvi bulunan saatlerini verdiler.

Cevat Bey saati gösterdi. *Omega* markalı siyah bir saat. Arkasında bir tac ve “L.2.” markaları, Paşa'nın kırılan saati de *Mekteb-i Harbiye*'den beri sakladığı *Omega markalı* kuvvetlice bir talebe saati imiş. Cevat Bey *Zenin* marka bir bilezik saati de gösterdi ki onu *Mustafa Kemal Paşa*'ya o kurşun değdiği esnada yanında bulunan genç mülâzım vermiş.

Askerin bu kadar yanında giden, onlara ön ayak olan bir kumandana en zorlu düşmanların bile dayanamayacağına aklım eriyordu.²⁴

Omega saati, Türk milleti için kendini fedâ etti. Kumandan Mustafa Kemal'i kurtardı. Daha doğrusu Türk ordusunun kumandanını, Türk milletini, Orta Doğu, İnsanlığı kurtardı.

2) *Seyid Ali Onbaşı:*

Çanakkale Savaşları'nda *Deniz Savaşları* sırasında *Seddü'l-bahir* açıklarında bulunan düşman gemileri *Morto Koyu* ile *Seddü'l-bahir* tepesini sürekli bombardıman altına almışlardı. Türk mukavemeti gittikçe azalıyor, Kendilerini Allah'ın koruyuculuğuna bırakan Türk birlikleri şahidlik mertebesine ulaşmayı arzu edercesine, kaçmak yerine son gayretleriyle mücadele ediyorlardı.

Bu sırada bir İngiliz gemisinden atılan büyük bir bomba *Morto Koyu* sirtlarındaki bir topçu birliğimizi toptan imha etti. İçlerinden yalnızca *Seyid Ali Çavuş* kurtulmuştu. Çavuş etrafındaki manzara karşısında duyduğu ızdırıp ile dünya üzerinde eşine az rastlanacak bir olay gerçekleştirdi.

²⁴ Ruşen Epref ÜNAYDIN, *Mustafa Kemal ile Mülâkât*, Ank.,1981, S.56-57.

Duyduğu acı ile normalde üç kişinin zor taşıdığı 257 kiloluk bombayı yerinden tek başına kaldırdı, taşıdı, topun namlusuna sürdü ve ateşledi. Bu mermi gideceği yeri de biliyordu. Queen Elizabeth gemisinin bacasından içeri girdi ve gemi ortadan ikiye ayrılarak battı.

Burada, 257 okkalık bir mermiyi kaldırarak olağanüstülük gösteren *Seyit Ali Onbaşı* ile ilgili menkıbeyi *Mehmet İhsan GENİŞÇAN*, eserinde şöyle anlatıyor:

“Ne hikmetse bataryada tek top ayakta kalabilmiş, fakat onun da vinci kırılmış olduğundan mermileri namluya sürüleliyordu. Yüzbaşı *Hilmi Bey*, etrafından birilerinden yardım alabilmek düşüncesiyle bataryadan uzaklaştığı sırada *Niğdeli Ali* ile *Koca Seyit* ümitsiz ve perişan ne yapacaklarını düşünüyordular.

“*Ulu ve yüce Allah'tan başka hiç bir güç ve kuvvet yoktur.*” duası *Seyit*'in ağzından nûr tanesi gibi dökülmeye başladı.

Seyit Ali, bu düâyı defalarca okudu. Bu yakarış şüphesiz hiç kimsenininkine benzemiyordu. Aşk ile kendinden geçmesi ve 257 okkalık top mermisini kucaklayıp omuzuna alması bir oldu. Demir basamakları tam üç kez inip çıktı. Yanında bulunan *Niğde'li Ali*, *Seyit*'in göğüs ve omuz kemiklerinin çatırtısını duyuyor, hayret ve dehşet içinde kalıyordu. Topun namlusuna sürülen üçüncü mermi savaşın kaderini böylece değiştiren olayı yaratmış ve İngilizler'e ait “*Ocean*” isimli zırhlı, bu merminin isabetiyle korkunç yara almıştır.

Aynı gün geç saatlerde *Çanakkale Boğazı* Müstahken Mevki Kumandanı *Cevat Paşa*, ödül olarak *Seyit*'e onbaşılık rütbesi verdi. Merminin bir defada kendi huzurunda kaldırılmasını istedi. Bunun üzerine *Seyit Onbaşı*, *Cevat Paşa*'ya şu cevabı verdi:

-- “*Ben bu mermileri kaldırırken gönlüm, Allah'ın feyziyle doldu. Ancak bu kuvvetin sırrı o anda bana Allah'ın ihsan ettiği bir vergi idi. Bu ağırlığı kaldıracak kadar bir makama varmışsam bu dua ve rıza ile olmuştur. Ancak şimdi kaldırmam mümkün değildir kumandanım.*”²⁵

²⁵ Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşları ve Menkabeler*, Yst., 1994, 26-29 syf.

Elimle zabitin ağzını kapadım.

“Sus” dedim.

Cevat Bey devam ediyordu.

-- Bir şarapnel misketi, göğsünün sağ tarafına tamamen *Omega saatinin* bulunduğu cebe isabet etmiştir. Saat, parça parça oldu, fakat o darbe, Paşa'nın göğsünde hafif bir leke bırakmaktan ileri geçememiştir.” dedi.

-- O saat sizin için tarihi bir saattir. Görebilir miyim efendim? dedim.

Paşa:

-- O saatin enkâzını, bu muharebeden sonra *Liman Paşa* hatıra olarak aldılar. Bana da kendilerinin aile-i asâlet armasını hâvî bulunan saatlerini verdiler.

Cevat Bey saati gösterdi. *Omega* markalı siyah bir saat. Arkasında bir tac ve “L.2.” markaları, Paşa'nın kırılan saati de *Mekteb-i Harbiye*'den beri sakladığı *Omega markalı* kuvvetlice bir talebe saati imiş. Cevat Bey *Zenith* marka bir bilezik saati de gösterdi ki onu *Mustafa Kemal Paşa*'ya o kurşun değdiği esnada yanında bulunan genç mülâzım vermiş.

Askerin bu kadar yanında giden, onlara ön ayak olan bir kumandana en zorlu düşmanların bile dayanamayacağına aklım eriyordu.²⁴

Omega saati, Türk milleti için kendini fedâ etti. Kumandan Mustafa Kemal'i kurtardı. Daha doğrusu Türk ordusunun kumandanını, Türk milletini, Orta Doğuyu, İnsanlığı kurtardı.

2) Seyid Ali Onbaşı:

Çanakkale Savaşları'nda *Deniz Savaşları* sırasında *Seddü'l-bahir* açıklarında bulunan düşman gemileri *Morto Koyu* ile *Seddü'l-bahir* tepesini sürekli bombardıman altına almışlardı. Türk mukavemeti gittikçe azalüyordu. Kendilerini Allah'ın koruyuculuğuna bırakan Türk birlikleri şahidlik mertebesine ulaşmayı arzu edercesine, kaçmak yerine son gayretleriyle mücadele ediyorlardı.

Bu sırada bir İngiliz gemisinden atılan büyük bir bomba *Morto Koyu* sirtlarındaki bir topçu birliğimizi toptan imha etti. İçlerinden yalnızca *Seyid Ali Çavuş* kurtulmuştu. Çavuş etrafındaki manzara karşısında duyduğu ızdırıp ile dünya üzerinde eşine az rastlanacak bir olay gerçekleştirdi.

²⁴ Ruben Eşref ÜNAYDIN, *Mustafa Kemal ile Mülâkât*, Ank., 1981, S.56-57.

Duyduğu acı ile normalde üç kişinin zor taşıdığı 257 kiloluk bombayı yerinden tek başına kaldırdı, taşıdı, topun namlusuna sürdü ve ateşledi. Bu mermi gideceği yeri de biliyordu. Queen Elizabeth gemisinin bacasından içeri girdi ve gemi ortadan ikiye ayrılarak battı.

Burada, 257 okkalık bir mermiyi kaldırarak olağanüstülük gösteren *Seyit Ali Onbaşı* ile ilgili menkıbeyi *Mehmet İhsan GENİŞÇAN*, eserinde şöyle anlatıyor:

“Ne hikmetse bataryada tek top ayakta kalabilmiş, fakat onun da vinci kırılmış olduğundan mermileri namluya sürüleliyordu. Yüzbaşı *Hilmi Bey*, etrafından birilerinden yardım alabilmek düşüncesiyle bataryadan uzaklaştığı sırada *Niğdeli Ali* ile *Koca Seyit* ümitsiz ve perişan ne yapacaklarını düşünüyordular.

“*Ulu ve yüce Allah'tan başka hiç bir güç ve kuvvet yoktur.*” duası *Seyit*'in ağzından nûr tanesi gibi dökülmeye başladı.

Seyit Ali, bu dîâyı defalarca okudu. Bu yakarış şüphesiz hiç kimsenininkine benzemiyordu. Aşk ile kendinden geçmesi ve 257 okkalık top mermisini kucaklayıp omuzuna alması bir oldu. Demir basamakları tam üç kez inip çıktı. Yanında bulunan *Niğde'li Ali*, *Seyit*'in göğüs ve omuz kemiklerinin çatırtısını duyuyor, hayret ve dehşet içinde kalıyordu. Topun namlusuna sürülen üçüncü mermi savaşın kaderini böylece değiştiren olayı yaratmış ve İngilizler'e ait “*Ocean*” isimli zırhlı, bu merminin isabetiyle korkunç yara almıştır.

Aynı gün geç saatlerde *Çanakkale Boğazı* Müstahken Mevki Kumandanı *Cevat Paşa*, ödül olarak *Seyit*'e onbaşılık rütbesi verdi. Merminin bir defada kendi huzurunda kaldırılmasını istedi. Bunun üzerine *Seyit Onbaşı*, *Cevat Paşa*'ya şu cevabı verdi:

-- “*Ben bu mermileri kaldırırken gönlüm, Allah'ın feyziyle doldu. Ancak bu kuvvetin sırrı o anda bana Allah'ın ihsan ettiği bir vergi idi. Bu ağırlığı kaldırarak kadar bir makama varmışsam bu dua ve rıza ile olmuştur. Ancak şimdi kaldırmam mümkün değildir kumandanım.*”²⁵

²⁵ Mehmet İhsan Gençan, *Çanakkale Savaşları ve Menkabeler*, Yst., 1994, 26-29 syf.

3) Yahya Çavuş ve Takımı

Çanakkale Muharebelerinin en ateşli saldırıları sırasında Morto Koyu'ndan çıkartma yapan bir İngiliz birliğine karşı *Seddü'l-bahir* tepesinde bulunan *Yahya Çavuş* ve takımı (15 kişi) büyük bir inançla engel olmaya çalışıyorlardı. Karşılarında bulunan bir birliğe karşı 15 kişi gönülden savaşarak engel olmaya çalıştılar. Tam üç gün ve üç gece bir birliğe karşı bir takım olarak karşı geldiler. Onları durdurdular. Gelibolu Yarımadası'nın içlerine girmelerine 15 kişilik bir kuvvetle engel oldular. Sonunda yardımcı kuvvetlerin gelmesine yakın hepsi Allah'ı arzu ettiler. Şehitlik mertebesiyle Allah'a ulaştılar.

4) Hasan ve Mevsuf

Çanakkale Muharebeleri'nde Anadolu yakası savunma gücü olarak görev yapan Türk topçu birlikleri bulunuyordu. Topçu birlikleri Boğaz'a giren düşman gemilerine engel olmakla görevliydi. Son derece az sayıda olan ağır toplarımızdan iki tanesini *Kepez* yakınlarına yerleştirilmiş ve bu iki topa yardımcı dört tane de hafif top yerleştirilmişti.

Düşman gemilerinden atılan bombalarla ağır hasar gören ağır toplarımızın yanında iki de hafif toplarımız hasar görünce *Boğaz*'ın en kritik noktasında mukavemetimiz azalmıştı. Topçu birliğinin başında bulunan *Hasan ve Mevsuf* adlı iki arkadaş düşmana toplarımızın zarar gördüğünü ve işlemez durumda olduğunu farketmemek için tek başlarına iki hafif topun namlusunu çeşitli yönlere çevirerek, yerlerini değiştirerek ateş ediyorlar ve bütün güçleriyle Boğaz'ı savunmaya çalışıyorlardı. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen düşman gemileri bu açığımızı çok uzun müddet fark etmedi. Ancak sonunda bir düşman bombasıyla bu iki yiğit ve fedâkâr arkadaş şehid edildi. Yine de onların gösterdiği gücü, bugün hiçbir dünya ülkesindeki başka bir asker daha gösteremez. Peki nedir, Hasan ve Mevsuf'un farklı yönü, *Çanakkale Savaşları*'nın farklı yönü bunun cevabı sorusundan da basittir. Türk'ün inancı ile pekiştirilen manevi gücüdür. İşte Türk askerini pek çok savaşta başarıya ulaştıran bu güçtür. Hiç bir milletin askerinde olmayan da *bu*'dur.

5) SıhhiyeBaşçavuşu Hüseyin Hikmet Başaran

Savğı mahali adı verilen mevki de Çanakkale Savaşlarında Gazilik beratını alan yaralılar toplanarak tedavi ediliyormuş. Sıhhiye Başçavuşu Hüseyin Hikmet Bey yaralıları toplamak için savaş alanında büyük bir cesaretle koşarken bir şarapnel parçası kafatasına denk gelmiş. O anda vatanını kendi canından üstün tutma duygusu ile Allah'ın bir kudreti tecelli göstermiş ve Hüseyin Hikmet Başçavuş kafatasını geriden alarak tekrar yerine oturtmuş. Arkadaşlarının müdahale etmelerine imkan vermeden o vaziyette tam iki gün daha görevini yerine getirmeye devam etmiş.

6) Bayraklı Baba Menkabeti

Rumeli'nin fethinde Osmanlı ordusunda bayraktar olan *Karacabey* için anlatılan üç menkabe vardır.

Birinci Varyant : Düşmana karşı girişilen bir mücadele sırasında bayraktar olan *Karacabey*'in arkadaşları şehid olmuştur. Sancağı, namusu olarak gören *Karacabey*, ölse de Sancağı, düşmana vermez ve bayrağı küçük parçalara ayırarak yutar. Son çarenin şehidlik olduğunu görünce de düşman üzerine saldırır, yaralanır. Kurtulunca arkadaşları Sancağı ne yaptığını sorarlar, o da yuttuğunu anlatır. Sözü'nün eri olan *Karacabey*'in bu sözlerini kuşkuyla karşılayan arkadaşlarına gerçeği ispatlamak isteyen *Karacabey* elindeki hançerle midesini ve

bağırsaklarını parçalayarak kanlara bulanmış *Sancağı* göstermenin ve sözlerini ispatlamanın gururuyla şehid olmak üzereyken;

"Vatan sağolsun. Benim mezarımdan hiç bir zaman Türk Bayrağını eksik etmeyin, sonsuza kadar mezarımın başında dalgalansın" der.

İkinci Varyant: *Karacabey* Gelibolu fethi sırasında *Sancaktardır*. Düşmanın üstün olduğu bir sırada elindeki sancağı teslim etmemek için karnını yarar ve *Sancağı* içine teper. Olduğu yerde kıvrılıp kalır, şehid olur. Bir düşman askeri ölüp ölmediğini anlamak için kılıcını karnına sokar. Kılıca dolanmış sancak içinden çıkınca oradan korkuyla kaçar. Şehidler toplanırken bunu gören arkadaşları onun şehid olduğu yere mezarını yapar ve mezarını *Türk Bayraklarıyla* donatır.

Üçüncü Varyant: Karacabey, Gelibolu'nun fethi sırasında elinde Sancağı ile bu günkü *Sinan Paşa Türbesi*'nin olduğu yerde başı kesilerek şehid edilir. *Karacabey*, Sancağı teslim etmemek için kellesini koltuğunun altına alarak üç adımda bugün yattığı mezarın olduğu yere gelir. (Yaklaşık 500 metreyi üç adımda alır.) Bunu gören arkadaşları *Karacabey*'in şehid olduğu yere mezarını yapar ve *Bayraklarla* donatır.

Bugün menkabelerle yaşayan *Müslüman Türk insanı* ve Gelibolu halkı *Bayraklı Baba* adını verdiği bu zatın kabrine inanmış ve *Bayraklarıyla* dilekte bulunmak üzere onun mezarını ziyaret eder olmuştur. Bugün *Karacabey*, *Gelibolu*'nun en popüler yatağı haline gelmiştir.

7) Kaşıkçı Dede Menkibesi

Kaşıkçı Dede, kaşıkçıların piri olarak kabul edilen bir *evliyadır*. *Kara Harbinde* savaşa katılan bir asker, kendisiyle savaşa katılan bir silah arkadaşının kendi hayatını kurtarmasından dolayı ona minnet duygusu ile bağlanmış ve savaştan sonra tekrar buluşmak için adresini almıştır. Savaş bitip memlekete geri döndükleri zaman hayatını kurtaran arkadaşının adresini alıp *Çanakkale*'ye gelmiş. Verilen adresi bulmuş; fakat adresin belirtildiği yerde *Kaşıkçı Dede*'nin Mezarı varmış. Asker, bu olayın kendisine bir mucize olduğunu anlamış ve *Kaşıkçı Dede*'nin hikmetini çözmüştür.

B) Dini ve Tarihi Şahsiyetler Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler

1- Gazi Süleyman Paşa'nın Mezar Değiştirmesi Menkabesi

Bolayır çevresindeki Halk, *Gazi Süleyman Paşa*'nın kapalı mekânı içinde bulunan mezarı ile hemen dışarıda açıkta bulunan *Hüseyin Kelâmi Paşa*'nın Türbesi karıştırılmıştır. Bu yanlış değerlendirme halk arasında şöyle bir menkabenin doğmasına sebep olmuştur;

"Güya, *Gazi Süleyman Paşa*, mezarının üstünün örtülü ve kapalı olmamasını istemiş. Fakat ölümünden sonra mezarın üzeri kapatılınca *Gazi Süleyman Paşa*'nın na'şını daha sonra yapılan türbenin hemen yanında bulmuşlar. Paşa, mezarını terketmiş. Tekrar aynı mezara gömmüşler, Paşa tekrar çıkmış.

Bunun üzerine kapalı türbenin yanına bir mezar daha yapıp *Gazi Süleyman Paşa*'yı oraya defnetmişler."

Oysa dışarıdaki mezarın, *Saroz muhafaza memuru Hüseyin Kelâmî Paşa*'ya ait olduğu da ayrı bir rivayettir.

2- Dağ-ı Mehmed Dede Efendi'nin Zerdali Menkabesi

13. ve 14. yüzyıllarda *Kırım*'dan gelen şerli insanların *Gelibolu* yarımadasına yerleştirilmesine karar verilir. Fakat *Gelibolu*'nun yerli halkı gelecek olan bu şerli insanları aralarında görmek istemedikleri için *Dağ-ı Mehmed Dede*'ye gidip yardım etmesini dilerler. *Dağ-ı Mehmed Dede* dua eder. O'nun dualarına mukâbil, bu şerli insanların *Gelibolu*'ya yerleştirilmesinden vazgeçilir.

Dağ-ı Mehmed Dede'nin dualarıyla böyle bir işin gerçekleştiğini duyan Padişah, bu zatın kerametini çözmek için iki vekilini tebdil-i kıyafetle *Gelibolu*'ya gönderir.

Padişahın görevlendirdiği iki vekili yolda kendilerince şöyle bir karar verirler:

"*Zamanı olmadığı halde (vakitsiz) Zerdali isteyelim*" derler.

Padişahın vekilleri *Gelibolu*'da *Değirmendüzü Köyü*'ne gelince Tanrı misafiri olarak *Dağ-ı Mehmed Dede*'nin evine giderler. Gelen misafirlerine yemek yediren *Dağ-ı Mehmed Dede*, yemeğin arkasından sofraya *Keklik yumurtası*m getirir. Misafirlerin kendisinden zerdali istemesine vakit bırakmadan;

"*Buyrun bu mevsimin Zerdalisi budur*" der.

Padişah'ın vekilleri, *Dağ-ı Mehmed Dede*'nin bu kerametini görüp hayretler içinde kalarak geri dönünce olan biteni Padişaha anlatırlar.

3- Dağ-ı Mehmed Dede Efendi'nin Gazabı Menkabesi

Dağ-ı Mehmed Dede Efendi, sık sık *Değirmendüzü köyünden Gelibolu*'ya gelir. Bir gün, üç saat çeken yolculuktan sonra yorgunluktan halsiz düşmüş ve yol kenarına dinlenmek üzere uzanmış. Her oturduğu ve dinlendiği sırada daima okuyan *Mehmed Dede Efendi*, o günde öyle yapmış. Ne var ki, O'nu tanımayan ve bu halini sarhoşluktan sızdı sanan *Gelibolu Ağası* hemen onu

tutuklatarak hapse attırılmış. *Dağ-ı Mehmed Dede Efendi* buna çok üzülmüş. Bu olayın üzerinden bir ay geçmeden O'nu tutuklatan *Gelibolu Ağası* ile yardımcılarını peş peşe ölmüşler. Halk bu olayı *Dağ-ı Mehmed Dede Efendi*'nin bir kerameti sayarlar.

4- *Dağ-ı Mehmed Dede Efendi ve Aleaddin Kalfa Menkabeti*

Dağ-ı Mehmed Dede, Gelibolu Değirmendüzü Köyü'nde dağda yaşayan bir evliyadır. Kardeşi *Aleaddin Kalfa* ise *Gelibolu*'da ayakkabı ustası (mesh ustası)dır. *Dağ-ı Mehmed Dede Efendi* bir gün mendilinin içine süt koyarak *Gelibolu*'daki kardeşinin ayakkabı dükkanına gelir. Süt dolu mendili duvara asar. Bu sırada dükkana bir kadın gelerek ayak ölçüsünü vermek isterken ayağı açılır. *Dağ-ı Mehmed Dede Efendi*'nin gözü kadının bacağına takılınca duvarda asılı duran mendilin içindeki süt damlamaya başlar. Kendisi bir derviş olan kardeşi *Aleaddin Kalfa Efendi, Dağ-ı Mehmed Dede Efendi*'ye şöyle der;

“*Dağda evliya olmak, şehirde derviş olmaktan daha kolay*”

Aynı menkabe *Abdal Müsâ* ve *Geyikli Baba* için *Bursa* yöresinde anlatılır.

5- *Aleaddin Kalfa'dan Dilekte Bulunma Menkabeti*

Gelibolu'da ayakkabı ustası olarak çalışan *Aleaddin Kalfa* bir din adamıdır. Ölümünden sonra *Türbe* haline getirilen mezarına halk, eskiden sık sık ziyarete giderdi. Özellikle çocuğu olmayan kadınların ziyaret yeri haline gelmiştir. Çocuğu olmayan kadınlar ziyaret yerinin etrafındaki ağaçlara beşikler yapıp asarlar. Bezden bebekler bırakırlar ve *Aleaddin Kalfa*'nın yüzü suyu hürmetine *Allah*'tan çocuk sahibi olmayı isterlerdi. Ancak bugün bunu çok az kişi yerine getiriyor.

6- *Muhammediye'nin Yanık Sayfaları Menkabeti*

Ahmedî Bican, Çilchane'de *Muhammediye*'yi yazarken öyle çok sıkıntı yaşamış, öyle çile çekmişki bu sıkıntısından yazdığı *Muhammediye*'nin sayfaları yer yer yanmış. Şu andaki sayfaların yanıklığının sebebi *Ahmedî Bican*'ın sıkıntısı ile yanmasından olmuştur denir.

7- Yazıcızade Mehmedî Bican'ın Muhammediyesi

Yazıcızade Mehmedî Bican "Muhammediye" sini yazarken Gelibolu'da Feneraltı mevkiinde kayalara oyulmuş bir göz odada yaşamış. Muhammediye'yi yazarken Hz.Muhammed'in öldüğü yaşta olduğu söylenen Mehmedî Bican;

"Hz.Muhammed bu yaşta vefat etti benim bundan sonra kabir hayatı yaşamam gerekir." diyerek dünyadan elini eteğini çekmiş. Deniz kenarında olduğu halde hiç balık yememiş. Günde üç zeytin yiyerek yaşamış. Çilehane'de Muhammediye'yi yazarken çıktığı sıkıntılardan dolayı öyle terlemiş, öyle gözyaşı dökmüş ki o günden beri Ahmedî Bican'ın Çilehaneye sinen ter ve gözyaşı hâlâ duvarlardaki ıslaklığı koruyor inacı yaşamaktadır. Aynı menkabe Ahmed Yesevi, Bahauddin Nakşibendi, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli hakkında da anlatılır.

8- Şeyhin Dirilme Menkabeti

Karainebeyli Köyü'nde yaşayan Rufai Tekkesinin Şeyhi ayakkabı tamircisidir.Köyün ölü yıkayıcısı ise sobacıdır. Şeyh öldükten sonra kendisini sobacının yıkamasını istemediğini vasiyet etmiş. Buna rağmen sobacı Şeyhin ölüsünü yıkayınca Şeyhin kolu kıpırdamış.

9- Kabir Kurbanı Kesen Şeyhin Ölümü Menkabeti

Karainebeyli Köyü'nde bulunan Rufai tekkesinin ayakkabıcıkla iştilgal eden şeyhi sağlığında "kabir kurbanı" denilen ölümünden sonraki hayrını kendi sağlığında yerine getirme işini gerçekleştiriyor. Ancak Kabir Kurbanını kesip aşını pişirip yedirdikten sonra ertesi günü ölüyor.

Halk arasında "kabir kurbanı" olayının yanlış olduğu düşüncesi bu menkabeyle dayandırılıyor.

C- Türk-İslâm (veya Hızır İlyas) Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler

Bütün menkabelerde dîni bir sır bulunmakla beraber, bazı menkabeler insanların Müslüman olmalarından dolayı teşekkül etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Şefik BAŞARAN (Banka Müdürü) şunları anlatmaktadır;

"Düşman gemileri Çanakkale'yi sürekli top ateşine tutmuşlar, fakat kolayca isabet ettireceklerini sandıkları deniz kıyısındaki evlere hiç tutturamamışlardır. Hep arkalara ve iç kısımlara isabet ettirmişlerdir. Çünkü deniz kıyısındaki evler hep Müslümanların evleri, arkadaki evler de Rumların evleridir. Toplar hep Müslümanların evlerine hedeflenerek atıldığı halde, topolar savrulurarak, Rumların evlerine düşmüş deniz kıyısındaki Müslüman evleri sağlam kalmış. Rum evleri İngiliz ve Fransız toplarıyla harap olmuştur.²⁶

Ayrıca zaferin kazanılmasında Hızır Aleyhisselâm'ın yardımı doğrudan olmasa bile dolaylı olarak büyük ölçüde etkili olmuştur. Hızır, bazan bulut olmuş, bazan fırtına olmuş ama mutlaka Mehmetciğin yardımına koşmuştur. Bu menkabelerden bazıları özetle şu şekildedir.

1) Conkbayırı Üzerindeki Bulutlar

Çanakkale'de en çok anlatılan menkabe şu mealdedir:

Conkbayırı'nda kara savaşları sırasında 57 tümen hergün çamaşır değiştirir. Kirliilerini yıkar çahlara asar ve ertesi gün için kuruturmuş. Sebebi işe eğer şehid olurlarsa Allah'a temiz kıyafetlerle varmaktır. Savaşa çıkmadan önce namazlarını kılar ve ibadet ettikten sonra savaşa başlarlarmış. Maneviyatı kuvvetli bu insanlar Conkbayırı'nda düşman tarafından kısırıldıkları anda gökten beyazgrı bir bulut kümesi 57. Tümenin üzerine inmiş ve bulut yok olduğunda düşman askerleri ne olup bittiğini anlayamamışlar. Zira ortada tek bir Türk askeri bile yokmuş. Gemiden bu olayı seyreden İngiliz Amiralı Hamilton daha sonraki savaş anılarında da bu olayı anlatmaktadır.

2) Bulutun Koruması I

"25 Nisan 1915 sabahı şafakla birlikte Haçlı orduları, bir yandan İngiliz ve ve sömürgeleri, öte yandan Fransızlar, zamanın en mükemmel silahlarıyla donatılmış askerini taşıt gemilerine yüklemiş, savaş muhrip ve kruvazörlerin refakatinde çıkarma hareketına başlamışlar. Fransızlar bir tümen gücündeki askerini Anadolu'nun Beşiğe'ler önündeki kıyı sularına getirdi. Savaş gemileri kıyılara ve derinlik arazisindeki başlıca takdik noktalara tam bir saat

²⁶ Karaçay, a.g.e., s.215.

bombardımanında bulundu. Bu ateşe, zaman zaman bölgeye gelen Rus kruvazörü de refakat etmekteydi.

Uzun süren bombardımandan sonra asker dolu filikalarını gemilerden denize indirerek bir çıkarma hareketine geçmişlerdi ki birden havada büyükçe bir *bulut belirdi*. Süratle deniz üzerine inip bölgeyi görünmez hale getirdi. Filikalar hareket edemedi. *Bombardımanlar kesilmişti, koyulaşan sis altında hareket imkanı kalmamıştı. Sis, gökten inen ilâhî bir perde gibi çevreyi maddi gözle görülmez hale getirmiş, kutsal vatanımızı, "Şüheda-yı Erham" sarmış, sarmalamıştı. Bu manevi gücü, düşmanın mermisi aşamıyordu. Fransız tümen komutanının emriyle Filikalar tekrar gemilere alındı ve saat 11.00'de Bozcaada istikametinde çekilerek gözden kayboldular.*²⁷

3) Bulutun Koruması II

Bulut Korumasıyla ilgili bir başka menkıbe ise Bayram Namazı kılınmasıyla ilgili olarak anlatılır. Savaş sırasında 28 yaşında olan Gelibolu 9. Tümen İmamı'nın anlattığı menkıbe özetle şu şekildedir;

"Ramazan ayı Milâdi 1915 yılında 13 Temmuz Salı günü başlamış, 11 Ağustos Çarşamba günü bitiyordu. Arife günü Cephe Kumandanı Vehip Paşa beni çağırdı;

"Hafız, askerlerin bir talebi var. Yarın Ramazan Bayramı. Sabah hep birlikte Bayram Namazı kılmak istiyorlar. Eratın toplu bir halde bulunması tehlikeli ve düşman için bulunmaz bir fırsattır. Tekliflerini kabul etmedim. Sende münasip bir dille anlattırısın." dedi.

Paşa'nın yanından ayrılmıştım ki ulu bir zat karşıma çıktı. Bana;

"Sakin ola ki erata bir sey söyleme. Gün ola, hayır ola. Allah ne derse o olur." dedi.

12 Ağustos 1915 Perşembe günü, yani *Bayram Sabahı* erkenden kalktım. Müslüman Türk askerlerinin *Bayram Namazını* eda etmesini istiyordum. Yüzlerce asker bir yere toplanmış, insan seli oluşturmuştu. Üstümüzde hevenk hevenk bulutlar oluşmağa başladı. Başımızı göğe kaldırdık, *bulutlar yere doğru*

²⁷ Gençcan, a.g.e., s.72-73.

iniyordu. Herkes Allahü Ekber deyip secdeye kapandı. Hepimizin içinde ince bir huzur çiçeklenmiş ve Allah bizi *Bulutlar* içinde görünmez hâle getirmişti”²⁸

4) Bulutun Koruması III

Menkabelerde bir başka mucîzevî yardım da bir İngiliz Alayının bulutların içinde kayboluşu biçimindedir. Olay şu şekilde anlatılamaktadır;

*“O gün Kraliyet Alayı taze kuvvetlerle bu saldırıda görev aldı. Sağ cenahta yer alan bu alay, daha az bir mukavemetle karşılaştığı için hızla ilerlemeye başlamıştı. Alay, Azmak Deresi'nin kuru yatağını geçmiş, Kayacık Ağrılı mevkiinden Damakçı Bayırı'na doğru yürüyordu. Karşılarında küçük bir tepe vardı. Tepenin üzerinde garip, soluk renkte bir bulut durmaktaydı. Alay, soltarafındaki Ağul Dere'ye inmeden tepeye doğru ilerledi ve bulutun içine girip kayboldular. Yani alanda askerlerin Mestan Tepe'den şaşkın bakışları arasında 7-8 değişik bulutla daha birleşerek Trakya istikametine doğru uçup gittiler. Orada bulunan 267 İngiliz askerinden hiçbirinin izine bir daha rastlanamamıştır.”*²⁹

5) Uçan Türkler

Çanakkale Muharebeleri'nin Saroz çıkartmaları sırasında Uzunkum'a çıkma plânlarına rağmen Arıburnu kayalıklarına çıkartma yapan İngilizler, bunun bir Türk hilesi ile meydana gelmiş olması ihtimalini düşünmeden çıkartmaya devam ederler. Fakat etraflarını saran kayalıklardan hangi yöne gideceklerini kestiremediklerinden oldukları yerde bir avuç bölgede kalırlar. Bunu önceden hesabeden Atatürk, Arıburnu kayalıkları üzerinden sahile ateş emri verir. Üzerlerine yağın ateşten kaçamayan pekçok İngiliz burada can verir.

Bu olayları gemiden izleyen İngilizler ise ikinci çıkartma birliğini durdururlar. Ancak bir süre sonra Arıburnu kayalıklarından atlayan Türkleri ve yeşil sarıklıları gördüklerini iddia ederler.

“Öyle yüksek kayalıklardan bizim üzerimize atlıyorlar, bunlar savaşıyorlar, uçuyorlar. Bunlar Uçan Türkler!” diye feryat etmeye başlamışlar.

²⁸ Gençcan, a.g.e., s.76-77.

²⁹ Gençcan, a.g.e., s.83-83.

Tabii bu anlatılanların hikmetini anlamak onlar için oldukça zor olsa da, bizler bu hikmetlerin neden ve sebebini çok iyi kestirebiliyoruz.”

6) Nusret Mayın Gemisi'nin Muhakkak Bir Yakalanıştan Kurtulması

Nusret Mayın Gemisi Çanakkale savaşına noktayı koyacak olan görevine çıktığı gece Karanlık Liman ile Seddülbahir arasındaki mayınları toplayıp yerini değiştirirken O'nu koruyan Anadolu Feneri de bir İngiliz Gemisi üzerine projektörlerini dikmiş ve gemiyi takibe almıştı. Fakat birden Anadolu Feneri arıza yaptı. Nusret Mayın Gemisi telaşla ışıklarını söndürdü. İngiliz gemisi bu sefer kendi projektörleriyle denizi taramaya başladı. Geçen dakikalar içinde Nusret Mayın Gemisi tam yakalanacağı anda birden Anadolu Feneri tekrar çalışmaya başladı. İngiliz gemisinin projektörleri üzerine kendi projektörlerini dikti ve iki ışık arasında kalan Nusret muhakkak bir hezimetten kurtuldu. Görevini yerine getirip geri döndüğünde bu heyecana kalbi dayanmayan gemi kaptanı Hakkı Bey'in naşını da karaya çıkardı. Anadolu Feneri'nin hiçbir tamirat yapılmadan kendiliğinden çalıştığını öğrenen gemi komutanı Nazmi Bey, bu olayın bir mucize olduğunu daha sonraki günlerde yazdığı günlüğünde bildirmektedir.

C) Şehitlerin Ölümsüzlüğü Üzerine Söylenen Menkabeler

1- Şehitlerin Sabah Namazı Menkabeti

Bu konuda çok sayıda menkabe anlatılmaktadır. Bunlardan biri de, 1961-1967 yılları arasında *Eceabat-Alçıtepe Köyü*'nde öğretmenlik yapmış olan İffet BAŞARAN'ın anlatmış olduğu menkabedir.

“Ben, 1960-1961 yılında Edirne'de Öğretmen Okulu'ndan mezun oldum ve *Çanakkale Savaşları*'nın en yoğun geçtiği *Gelibolu* yarımadasının ucunda bulunan *Eceabat*'a bağlı *Alçıtepe Köyü*'ne öğretmen olarak tayin edildim. Köylüler savaş sonrası Romanya'dan göçmen olarak gelmiş, buraya yerleştirilmişlerdi. Köye vardığımda bana;

“*Hoca Hanım; biz buraya yerleştirildiğimiz günlerde, yağmur yağdığı zaman yerden kırmızı su fışkırdı. Bizim köyümüzün her karış toprağı şehit kanıyla sulanmıştır. Bunun için olur olmaz yerlere çöp dökmeyin, hele besmelesiz, abdestsiz hiç gzemeyin, onlar için dua edin Kur'an okuyun.*” dediler.

Bu sözlerden çok etkilenmiştim. Her gece yatmadan önce şehitlerin ruhlarına bildiğim bütün duaları okur, öyle yazardım. Bu durum, aylarca devam etti. Bir gece, gecenin ilerlemiş bir saatinde *at sesiyile*, yüzlerce, binlerce atlı, *nal*, *zincir sesiyile uyandım*. O anda camdan dışarı bakmak istedim. Fakat cesaret edemedim. Evim Caddenin üzerindeydi. Aynı zamanda köy, askerî bölge olduğu için bir askerî deniz taburu vardı. Herhalde bir alarm vardır diye düşündüm. Ertesi gün, babaları subay olan öğrencilerim vardı, onlara sordum;

"*Bu gece alarm var mıydı? Babanız evde miydi ?*" diye. Onlar da babalarının evde olduğunu, alarm filan da olmadığını söylediler.

Ertesi gece, aynı saatlerde yine binlerce atlı camımın önünden geçiyordu. Atlı sesleri, zincir sesleri öylesine çoktu ki, gidiş yönlerinin bu günkü *Mehmetcik Abidesi*'nin bulunduğu *Morto Koyu*'na doğru olduğunu hissettim. O tarafa doğru gidiyordu atlılar. Ve ben tekrar kalkıp oturuyor ve o sesi dinliyordum. Hemen ardından *Sabah Ezanı* okunmuştu. Yarım saat sonra bu sefer tüm atlı sesleri aksi yöne doğru gidiyorlardı. Aradan bir saat geçti- geçmedi, o at seslerinin bu sefer ters yöne *Nuri Yamut Paşa Abidesi*'ne doğru gittiğini hissediyordum. Ayak sesleri o tarafa doğru gidiyordu.

Bu durumu anneme anlattım. O'da bana;

"*Yok kızım öyle bir şey mi olur, sen çok korktuğun için sana öyle gelmiştir.*" dedi.

Ben de kendisine;

"*Eğer bu sesleri yeniden duyarsam, seni de uyandırıp sana da duyurtacağım.*" dedim. Bir süre sonra bir gün yine *at sesleri*, *nal sesleriyle* uyandım. Sanki birisi beni dürtüyor, sarsarak uyandırıyor. Ben de hemen anneme seslendim, onu da uyandırdım. O'da uyandı ve dinledi. O da aynı sesleri duydu. O da cesaret edip bakamadı korktu.

Öylesine huzursuz olmuştum ki kulaklarımda daima bu sesler vardı. Bir gün bir aile toplantısında konu şehitlerden açıldı. Şehitlerle ilgili olarak herkes birşeyler anlatıyordu. Bu konuyu en iyi bilen o sırada *Morto Koyu*'nda Fransız Mezarlığı'nı inşa eden Mühendisin annesi *İsmet Hanım Teyze* olduğunu söylediler. Kadın, dininde, diyanetinde, ibadetinde, ehl-i müslim bir hanımefendi idi.

Ben de gittim herşeyi olduğu gibi *İsmet Teyze*'ye anlattım. O zaman o bana dedi ki:

"Ah evladım, neden korktun? Korkulacak hiçbirşey yok ki. Eğer perdeni açıp baksaydın, binlerce, onbinlerce atlının, üzerlerinde bembeyaz kefenleriyle *Morto koyu*'na doğru gittiğini görecektin. Ben de buraya ilk geldiğimde şantiyede aynı sesleri duydum, birdenbire kalkarak perdeyi açtım. Bir de ne göreyim. **Mehmetcik Abidesi**'nin denize bakan tarafında binlerce, onbinlerce beyaz kefenli namaz kılıyordu. Ben de onlarla namaz kaldım. Namazdan sonra hepsi atlarının üzerine binip nal sesleri arasında kaybolup gittiler." dedi. Sonra devam etti;

"Kızım sen onlara çok dua okuduğun için görünmüşler. Bundan sonra onları görmek istemiyorsan, korkuyorsan dua okuma, onlar da sana görünmezler. Onlar senin okuduğun duanı ve *Kur'an*'ı kabul ettikleri için sana görünmüşler" dedi.

Ben de *İsmet Teyze*'nin dediğini yaptım. Bir daha da ne seslerini duyabildim, ne de kendilerini gördüm.³⁰

İffet Hoca Hanım, hâlen bugün Çanakkale 'de oturmaktadır. 55 yaşındadır.(Soydan Sitesi, Ezgi Apt.5/4 Çanakkale)

2- Akbaş Şehidliği'nden Gelen Sesler Menkabeti

Çanakkale Savaşları sırasında *Bergamalı Mehmed Efe* bugünkü *Akbaş* şehitliğinin olduğu mevkiye Anadolu'dan cephane getirir. İngilizler bir gün bunu haber almış ve cephaneliğin etrafını çevirmişler. *Bergamalı Mehmed Efe* ile arkadaşları cephene, düşman eline geçmesin diye kendileriyle beraber cepheneliği ateşe verip imha etmişler. Onların şehid olduğu yere de *Akbaş Şehitliği* yapılmış. Bugün zaman zaman bazı kişiler *Sabah Namazı*'nda bu cephenelikten sesler geldiğini söylüyorlar.

3- Sargı Mahalli Menkabeti

Çanakkale Savaşları sırasında Hastane olarak kullanılan "Sargı Mahali" pek çok gazinin ilk tedavisinin yapıldığı, pek çok gazinin şehid olduğu yerdir.

³⁰ Karaçay, a.g.e., s.220-221.

Savaşın sonra bölgeye yerleşen halk sargı mahalli olan yerde geceleri ışık gördüklerini söylüyor. Bunu merak edenler ışığın geldiği yere gidip kontrol etmek istiyorlar. Bir çoğu orda çobanların gecelediğini düşünüyorlar. Fakat ışığa yaklaştıkları anda ışığın kaybolduğunu görünce geri dönüyorlar. Köye geldikleri anda aynı yerde tekrar ışık yandığını görüyorlar.

Halk arasında büyük merak uyandıran bu olayın hikmetini yine şehidlerin ölümsüzlüğünde bulan halk, savaş sırasında elektrik olmadan ışısız ameliyat edilen, tedavi edilen şehidlerin hala orada yaşadığına inanarak bu olaya bir anlam kazandırıyorlar.

D- Rûya Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler

Cevat Paşa'nın Rûyası

"Müstahkem mevki komutanı *Cevat Paşa*, o gece geç vakit yatağa girdi. Çok yorgun ve huzursuzdu. Hemen dalıverdi. Rûyasında, *Allah* tarafından buyruldu ki;

"Ey Cevat, sen Müslüman Türk Topraklarının kumandanısın. Bu topraklar üzerinde yaşayan sizler, benim kelâmıma hürmet ve tazim ederseniz, size müjdeler olsun ki yakında zafere müyesser olacaksınız. Denizin üzerine bak."

Cevat Paşa dönüp denize baktı. Dénizin üstü bir nurla kaplıydı. O nurlu dalgalar arasında çiçeklerle bezenmiş "kef" ve "vav" harflerini gördü." Ardından da uyandı.

Ölen kızı *Bedile Hanım*'ın mezarına gitti. *Defne* dallarıyla tezyin edilmiş mezar taşının başında duasını okudu. Tam ayağa kalkacağı sırada, rûyasında aşına olduğu sesi burada da işitti.

"Ey Cevat, depolardaki 26 mayını denize döse!"

Dönüp ardına baktığı zaman kimsecikleri göremedi. Bulunduğu yerden gitmeye başlamıştı ki pîr yüzlü bir zat karşısına dikildi. Paşa'nın kolundan tutarak;

"Bir derdiniz mi var?" dedi.

Paşa bir çırpıda rûyasını anlattı. Pîr yüzlü zat biraz düşündükten sonra rûyayı şu şekilde yorumladı:

"Kafirler hiç bir zaman bu toprakların hâkimi olamayacaklardır. Deniz üzerindeki nûr, zaferin işaretidir. Bu nişâneği hazırlayan "kef" ve "vav" harfleridir. Ebced hesabında gördüğün ve tarif ettiğin "kef" harfi 20, "vav" harfi ise 6 rakamını bildirir. Bu iki sayıyı topladığınız zaman 26 rakkamı ortaya çıkar. Bu, 26 mayını hemen denize döşeyin ki zaferinize sebep olsun."

Gerçekten de daha önce *Bogaz*'a döşenmiş bulunan 337 Alman mayınının arasından hiç yara almadan geçen İngiliz ve Fransız donanması, *Cevat Paşa*'nın rüyası üzerine *Nusret Gemisi* tarafından döşenen bu 26 adet halis Türk mayınının geçememiş, darmadağın olmuştur.³¹

E- Ağaç Kültürü Etrafında Teşekkül Eden Menkabeler

1-Nuri Yamut Paşa Menkabesi

Anlatıldığına göre "*Bugünkü Nuri Yamut Paşa Abidesi*"nin bulunduğu tepenin denize bakan kısımlarında o kadar büyük çarpışmalar olmuş ki belli bir zaman sonra tepe kemik yığını haline gelmiş. *Nuri Yamut Paşa* kemikleri toplatmak istemiş, fakat bakmış ki toplamakla baş edilemeyecek, askerleri ve yöredeki köy halkını seferber ederek o yamaçları ağaçlandırmış.

"Bu kemikleri ancak bu ağaçlar örtebilir." demiş. Gerçekten orası çamlarla kaplı bir tepe haline gelmiş.³²

2- Ermiş Dede'nin Başı Menkabesi

Gündoğdu Köyü'nün biraz dışında dağın yamacında tek odalı evinde bir dede yaşar. Bazı kötü insanlar, bu evi bir kaç defa yakmışlar. Her defasında ev yeniden yapılmış. Son yakılışından sonra dede de ortadan kaybolmuş. Ahali onun ermiş olduğuna kanaat getirmiş. Yıkık evinin yakınına bir mezar yapmışlar bir de ağaç dikmişler. Bu ağacın adı *Dilek Ağacı* kalmış. Şimdi halk o ağaca bir şeyler bağlayıp dilekte bulunurlar. Her bayram burası ziyaret edilir. Burası *Dede'nin Başı* diye anılır. Bazı kimseler hâlâ bu dedenin arasına köyün camisine gelip namaz kıldığını söylerler.

³¹ Gençcan, a.g.e., s.11-13

³² Karaçay, a.g.e.,s.222-223

F- Yer Adları Etrafında Teşekkül Eden Menkıbeler

1-Çilehane Menkabeti

Ahmedi Bican, âlim ve mü'min bir kuldur. Halk, O'nun sabrına ve tevekkülüne öyle hayrandır ki, O'nun vasıtasıyla Allah'tan ne dilerse, onun olacağına mutlaka inanırlar.

Özellikle *Muhammediye*'yi yazdığı *Çilehane*'ye giderek *Çilehane*'nin duvarlarındaki kalker gözeneklerine küçük taşlar sıkıştırarak *Ahmedi Bican* vasıtasıyla Allah'u Tââla'dan dilekte bulunuyorlar.

2- Hasan-Mevsuf Tepesi

"*Çanakkale*'nin şimdiki *Hasan-Mevsuf Tepesi*'nin olduğu yerde toplarımız varmış. Bizim toplar, orada gemilere ateş ederlermiş. Düşman gemilerinden de o topları susturmak için ateş açılmış, ama o tepeyi bir türlü tutturamazlarmış. *Hasan* ile *Mevsuf* orada teğmenmiş. Yanlarında müfrezeleri var. Müfrezelerinde hiç birisi yara almıyor. Sanki bir ordu gibi görünüyorlar düşman gözüne, o tepeyi koruyorlar. Düşman gemilerinden atılan topların hiç birisi o tepeyi tutturamıyor. Sonra düşman o tepeden bir topla ateş edildiğini anlıyor. Var gücüyle o tepeye yükleniyor. Sonra bütün müfrezeleri şehid ediyor. En son olarak da *Hasan* ile *Mevsuf* şehid oluyor. Şimdi o tepenin adı *Hasan-Mevsuf Tepesi*'dir. Orada bir de *Hasan-Mevsuf* olarak anılan bir şehitlik bulunmaktadır. Bu şehitlik *Çanakkale*'nin *Kabaklı Köyü* (Anadolu Yakası) ile *Mehmetcik Abidesi* (Rumeli Yakası-Seddülbahir'de) arasında bir çizgi çekersek bu çizginin tam ortasındadır. Savaşta kullanılan top bile hala orada durmaktadır.³³

3-Kanlı Dere

"Alçıtepe Köyü'nün hemen yakınından geçen bir dere vardır. *Kanlı Dere Savaşı* yaşayanların anlattığına göre çarpışmaların en şiddetlisi bu derenin başında olmuş. Zaten İngiliz askerlerinin çıkabildikleri en son nokta da orası imiş.

³³ Nilay (Başaran) KARAÇAY, *Çanakkale'de 1987-1988 Yılında Yaşayan Çanakkale Savaşı Gazilerinin Hatıraları*. Ank., 1988, syf. 214-215.

Süngü süngüye yapılan o çarpışmalarda o kadar insan kanı akmış ki dereden su yerine kan akmaya başlamış. Hatta derenin alt tarafında bulunan iki Mehmetcik çok susamış, dereden su akıyor içelim, demiş ve içtiklerinde görmüşler ki dereden akan su değil kandır. Köylülerin anlattığına göre *Çanakkale Savaşı*'ndan seneler sonra bile o derenin yatağından *kırmızı bir su* akmıştır. Bu sebeple oraya "*Kanlı Dere*" adı verilmiştir.³⁴

³⁴ Karaçay:a.g.e., syf. 221-222.

II- Destanlarımızda Çanakkale Zaferi

Türkler, pek çok özelliğın yanı sıra, *destan yaratan* bir millet olarak da tarihte hakettiğı yeri almıştır. *Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Ergenekon Destanı, Bozkurt Destanı, Genç Osman Destanı, Plevne Destanı, Estergon Destanı, Şeyh Şamil Destanı, Girit Destanı, Kars Destanı, Silistre, Cezayir, Varna, Budin destanları* bu milletin yarattığı destanlardan sadece bir kaçıdır. Tarih boyunca yaratılan destanlar zincirinin altın halkalarından biri de hiç şüpesiz "*Çanakkale Destanı*" dır.

Çanakkale Zaferi öyle büyük bir zaferdir ki, halkın vicdanında öyle derin izler bırakmıştır ki, pek çok şâir tarafından -halkın da hislerine tercüman olunarak- *destanlar vücuda* getirilmiştir. Türk'ün bu zaferini en mükemmel şekilde *Mehmet Akif* destanlaştırmıştır. Edebiyat tarihinin Akif'in;

"*Çanakkale Şiiri*" hakkındaki hükmü şudur:

"*Bu şiiri Mehmet Akif yazmadı; kağıda dökenele , toprağa kanını, dökenerler birleşerek yazdılar.*"

Çanakkale Savaşı ile ilgili yazılmış pek çok destan mevcuttur. Başta Mehmet Akif'in eseri olmak üzere seçilmiş bir kaç destanı verelim.

I- Mehmet Akif Ersoy - Çanakkale Şehitleri

Bu eser, yıllardır hepimiz tarafından zevkle okunmuş ve ezberlenmiştir. Burada Akif harbin vahametini, vahşetini anlatırken, bu uğurda *şehit olanların* da yalnız kalmayacaklarını, onları *Hz.Peygamber*'in şefkatle beklediğini müjdelemektedir. Bu şiir başlı başına *Türk'ün Destanıdır*. Anlatılmaz yaşanır.

Prof.Dr.Mehmet KAPLAN, bu Destanın estetik kıymeti hakkında şu kanaatini ifade eder:

"*Mehmet Akif Ersoy'un Çanakkale Savaşını tasvir eden şiiri yazıldığı tarihten bu güne kadar bütün nesillere o savaşın heyecanını yaşatmış ve onun tarihî, derin ve büyük manasını hatırlatmıştır. Bunun sebebi de hiç şüphesiz, bu şiirin taşımış olduğu estetik değerdir.*"³⁵

³⁵ Mehmet Kaplan. *Mehmet Akif ve Çanakkale Savaşı*, Mehmet Kaplan'dan Seçmeler(Haz:Yünci Enginün-Zeynep Kerman) K.T.B. Yay., Ank., 1988, Syf. 301.

Şu Boğaz harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?
 En kesif orduların yükleniyor dördü beşi
 -Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya
 Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya
 Ne hayasızca tahaşşüd ki ufuklar kapalı!
 Nerede -gösterdi vahşetle "Bu: bir Avrupalı"
 Dedirir -yurtcu, his yoksulu, sırtlan kümesi
 Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yahut kafesi!
 Eski dünya, yeni dünya, bütün akvam-ı beşer,
 Kaynıyor kum gibi, tufan gibi mahşer mahşer
 Yedi iklimi cihanın duruyor karşıda
 Ostralya'yla beraber bakıyorsun: Kanada!
 Çehreler başka, lisanlar, deriler rengarenk;
 Sade bir hadise var ortada; Vahşetler denk.
 Kimi Hindu, kimi yanyam, kimi bilmem ne bela...
 Hani tâûna da zuldür bu rezil istila!
 Ah o yirminci asır yokmu, o mahlukk-ı asil,
 Ne kadar gövdesi mevcut ise haklıyla sefil,
 Kustu Mehmetciğin aylarca durup karşısına
 Döktü karnındaki esrarı hayasızcasına
 Maske yırtılmasa hala bizi affetti o yüz
 Medeniyet denilen kahpe, hakikât yüz­süz.
 Sonra mel'undaki tahribe müvekkel esbab
 Öyle müthiş ki: Eder her biri bir mülkü harab

Öteden şaikalar parçalıyor afaki;
 Beriden zerzeleler kaldırıyor a'maki;
 Bomba şimşekleri beyninden inip her siperin
 Sönüyor göğsünün üstünde o arslan neferin
 Yerin altında cehennem gibi binlerce lağam;
 Atılan her lağamın yaktığı: Yüzlerce adam
 Ölüm indirmede gökler, ölü püskürmede yer:
 O ne müthiş tipidir: Savrulur enkaz-ı beşer...
 Kafa, göz, gövde, bacak, kol, çene, parmak, el, ayak

Boşanır sırtlara vadilere, sağnak sağnak
Saçıyor zırha bürünmüş de o nağmert eller,
Yıldırım yaylımı tufanlar, alevden seller,
Veriyor yangını, durmuş da açık sinelere,
Sürü halinde gezerken sayısız tayyare
Top tüfekten daha sık, gülle yağın mermiler
Kahraman orduyu seyret ki bu tehlide güler!
Ne çelik tabyalar ister, ne siner hasmından;
Alınır kal'a mı göğsündeki kat kat iman?
Hangi kuvvet onu, haşa edecek kahrına ram?
Çünkü te'sis-i ilâhî o metin istihkam

Sarılr indirilir mevki-i müstahkemler,
Beşerin azmini tevkif edemez sun-i beşer;
Bu göğüslerse İhuda'nın ebedî serhaddi;
"O benim sun-i bed'im, onu çiğnetme" dedi
Asım'ın nesli...Diyordum ya...Nesilmiş gerçek;
İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek.
Şüheda gövdesi, bir baksana dağlar, taşlar...
O rûkû olmasa dünyada eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz anılınan uzanmış yatıyor
Bir Hilâl uğruna, Yârab, ne güneşler batıyor!

Ey bu topraklar için toprağa düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öp.e o pâk alnı değer.
Ne büyüsun ki kanın kurtarıyor Tevhit'i...
Bedr'in aslanları ancak, bu kadar şanlı idi...
Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın?
"Gömelim gel seni tarihe" desem sığmazsın
Her ü merc ettiğin edvâra da yetmez o kitab
Seni ancak ebediyetler eder İstiâb.

"Bu taşındır" diyerek KABE'yi diksem başına;
Rûhumun vahyini duysam da geçirsem taşına;
Sana gök kubbeyi alsam da ridâ namıyla,
Kanayan lâhdine çeksem bütün ecramiyle;
Ebr-i nisan açık türbene çatsam da tavan,

Yesi kandilli Süreyya'yı uzatsam oradan;
Sen bu âvizenin altında, bürünmüş kanına,
Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
Tarbedârın gibi tâhaşre kadar bekletsem;
Gündüzün fecr ile âvizeni lebriz etsem;
Tallenen Mağrebi, akşamları sarsam yararı...
Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana

Sen ki, son ehl-i salîbin kırarak savletini,
Şarkın sevgili sultanı SALAHADDİN'i,
KILIÇ ARSLAN gibi iclâline ettin hayran...
Sen ki İslâmı kuşatmış boğuyorken hüsrân,
O demir çenberi göğsünde kırıp parçaladın;
Sen ki, rûhunla beraber gezer ecrâmı adın;
Sen ki, a'sâra gömülse taşacaksın...Heyhat,
Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,
Sana âğusunu açmış duruyor PEYGAMBER.

MEHMED AKİF ERSOY

2- Boyabatlı Mustafa'nın "Çanakkale Destanı"

Mustafa Çanakkale Savaşı'na katılır. Kahramanca çarpışır. Çanakkale 'de Türk'ün yenilmezliğini temsil edenlerden biri olur. Aşağıda vereceğimiz destanı savaş sırasında yazarak ceketinin cebine koyar. Fakat 14-15 Mayıs'ta Arıburnu'nda Merkez Cephesi'nde şehit düşer. Bu destan da onun kanlı elbisesinin cebinden çıkar. Belki bunu babasına veya yavuklusuna gönderecekti. Fakat, vakit bulamadı. Şehâdet şerbetini içti, Allah'a ulaştı. İşte bu destan:

2

Üçyüzotuz sözüm Hakk'ın kelâmı
Padişahın geldi büyük selâmı
Enver Bey'in düşman kırmak meramı

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Eüzü besmele çektim çıkarken
Köye baktım şöyle yüksek bir yerden
Karargâha koştum üç günde erken

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Kumandan emrini verdi bir gece
Anadolu'lardan lâyıktır nice
Yiğitler şehâdet şerbeti içe

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Rumeli toprağı yuğrulmuş kanla
Ün alınır ancak verilen canla
Herkesin yüreğı çarpıyor şanla

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Kurşunlar atıldı düşmana karşı
Şehitler buldular göklerde arşı
Gaziler döktüler hep sevinç yaşı

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Düşmanın gür sesli büyük topları
Delik deşik etti toprağı yarı
Korkak Frenklerin yokmuş hiç ârı

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

İngilizler Freng'e dostmuş diyorlar
Bir kötü kötüy'e elbette uyar
Onlara bu meydan gelecek pek dar

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Zırhlıların gitti deniz dibine
İlk hücumdan sonra ya bu kaçış ne
Kaç durma geçerse fırsat eline

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Çanakkale'yi hiç verir mi Türkler
İstanbul'umuzu alacak bir er
Var mıdır dünyada nerde o asker

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak

Boyabat'lı Ömer oğlu Mustafa
Yazdı bu destanı girerken sofa
Muradı gitmektir arşı tovafa

Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit ordu gazi olacak³⁶

3- Aşık Çileli'nin "Çanakkale Destanı"

Aşık Çileli'nin Çanakkale'ye yapılan saldırıya ait olan destanıdır. Bu destan halk dili ile, Çanakkale Savaşı bütün yönleri ile, hatta kumandam ve gemi adlarıyla beraber anlatılmaktadır.

Ayrıca, bu destan, İngiliz ve Fransız donanmalarının Çanakkale Boğazı'na saldırımları ve yenilip çekilmek zorunda kalmaları üzerine memleketimizde

³⁶ Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, Hürriyet Yay., Yst.1972, syf.468-470.

duyulan sevinci ifade için yazılmıştır. *Aşık Çileli*, son dördlüğünde belirttiği gibi bu destan 1915 senesinin Mart ayında yazılmıştır. Destan şöyledir:

3

*Dinleyin dikkatle ey Müslümanlar
Yeniden hurladı bütün düşmanlar,
Anlatayım bulsun ferah vicdanlar
Çanakkale'deki bombardımanı*

*Zırhlılar birleşmiş, görünmüş Boğaz
Hep bombardımana eylemiş ağaz,
İngiliz bunda da çıkmış çek kurnaz,
Sürmüş ileriye hep Şarlman'ı*

*Ben orada idim, gördüm hepsini,
Tabyalarımızın duydu sesini
Fransız zırhlısı kıydı nefisini,
Çelik kaleleri oldu revanı*

*Öteden yanaştı Fransız Golva,
Oldu biraz sonra bir delik kova,
Kaçtı uzaklara aradı yuva,
Karnında açıldı çok kan çıkanı*

*Bunları görünce durur mu Sufren
Çözdü ipliğini hiç görünmeden,
Tabyalar yapıştı paçaya, derken
Kahraman nişancı buldu nişanı*

*Şaşırdı İngiliz, kumanda verdi:
Kün Elizabeth nerdesin derdi,
Aman aman demek olmuştu derdi,
Agamemnara da bastık dumani*

*İrrezistibl idi birinin adı,
Bir güllede kaçtı ağzının tadı,
Güldürdü bu hali kirlendi adı,
Kornüvolis bastı ah ü figanı*

Büyük zırlı imiş geldi Albion,
Afiyetle yedi gülleyi beş on,
Majestik, Trionf kaldılar en son,
Kurdılar onlar da başı, gerdanı

Rezâlet üstüne rezâlet oldu,
Adalar denizi leşlerle doldu,
İtilâfın benzi bir daha soldu,
Saldırdık arkadan biz afacanı

Bir defa, ondefa değil yüz kere,
Gelseler az gelir bizim askere,
Ediyor İnyet Tanrı bizlere,
Tutacak Osmanlı nâmi cihani

Bin üç yüz otuz bir Mart İptidası,
Yazıldı bu destan, hoştur edası,
Aşık Çileli'nin budur duası:
Kuratsın yakında Hakk Müslümanı.³⁷

4- Mehmet Emin YURDAKUL'un "Ordunun Destanı"

Bu şiir, şair tarafından Çanakkale kahramanlarına ithaf edilmiştir. Milli şair Mehmet Emin Bey, Anafartalar Zaferi üzerine İstanbul'dan savaş sahasına gezmeye ve orduyu tebrike gelen edebî heyet içinde bulunmaktaydı. Şairimiz, o günlerin ilhamıyla; Türk'ün ve Mustafa Kemal'in büyük mucizesini anlatan bu destanı yazmıştır. Destan Fevziye Abdullah TANSEL'in neşriden bir bölümü şöyledir:

(...)

4

Ey, bugüne şahid olan sarp hisarlar!
Ey, kahraman Mehmet Çavuş siperleri!

³⁷ Türk Folklor Araştırmaları, c.4, sayı:91,ubat 1957, s.144-146

Ey, Mustafa Kemaller'in aziz yeri!
Ey, toprağı kanlı dağlar, yanık yarılar!

Sizler burda gördüğünüz büyük cengi
Elde kılıç parladıkça unutmayın;
Bugünü de bundan üçbin yıl evvelki
Kahramanlık devri gibi unutmayın!

Anlatın ki Türkler burda şan verdiler
Birçok vahşi, cehennemi kuvvetlere;
Ateş, çelik kralları devletlere
Süngülere mu'cizeler gösterdiler

Burda zulme baş eğmeyenbu yiğitler
Yatan için her mihnete katlandılar;
Ölümleri tahkir eden şu şehidler
Türk-İli'nin hayatını kazandılar.

Bu memleket büyüklüğün vatanıdır;
Ellerinde silahlarla ölenlerin,
Son nefesta ümitlerle gülenlerin,
Hakk'a kurban olanların Turan'dır.

Bu sâf ruhlar şu dünyadan ayrılırken
Yanık sesle "Vatan!" diye haykırmıştır;
Yanlarına helâlleşmek için gelen
Yoldaşları intikâma çağırmıştır.

Burdan geçen her gururlu baş eğilsin;
Bu kan, kemik dolu toprakları,
Büyük küçük gemilerin sancakları
Selâmlarla oksamağı bir borç bilsin!

Zirâ bu yer en fedâkâr bir milletin
Kahramanlık, şeref, namus kal'esidir.
Burda her ses o ilâhî hürriyetin

Asırlara bizi söyler nâmesidir.³⁸

5- Fahri ERSAVAŞ'ın "Çanakkale Destanı"

Türk Tarihinin eşsiz bir zaferi olan Çanakkale Zaferi, edebiyatımızda, yalnız o devrin yazarlarının şiirleriyle sınırlı olarak kalmamış, günümüz şiirinde de, şairler için ilham kaynağı olmuştur. Fahri ERSAVAŞ'ın şiiri buna bir örnek teşkil etmektedir:

5

Yıl 1915,
18'indeyiz Mart'ın.
Bir dünya çullanmış üzerimize,
Topuyla, tüfeğiyle,
Tayyare ve zırhlılarıyla
Bir dünya çullanmış üzerimize,
Ne çıkar bundan,
Türk olarak doğmuşuz bir kere.
İsterse felek,
"Her türlü cefasın toplasın gelsin"
Biziz cefaları serecek yere...
Yıl 1915,
18'indeyiz Mart'ın.
Tanrım bize mi doğuyor,
Kanlısırt ufkundaki gün?
Tanrım bize mi doğuyor?
Düşman
Kendine gel biraz!
Kendine gel biraz!
Pek tekin değildir Çanakkale'nin suyu,
Geçilmez bu boğaz...

Bizi
Ne topun yıldırır,

³⁸ Fevziye Abdullah TANSEL, *Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri I. Dürleri*, Ank., 1969, s.194-195.

Ne kurşunun.
Çünkü artık
Başladı cengimiz.
Er meydanında bulunmaz dengimiz...
Sen misin Mustafa Kemal'im ileri diyen?
İşte fırladık siperden.
Sırtına yüklenmiş kahraman Seyit,
276 kiloluk mermiyi
Koşuyor bataryasına ateşler içinden
Bu mermi denizlere gömecek
Elizabeth'i Buve'yi...
Yanıyor bugün Anafartalar yanıyor,
Denizler yanıyor
Zafer bizindir artık
Düşman zırhlılar batı
Zafer bizindir artık
Düşman zırhlılar batıyor...

Türk'üz,
Muzaffer olarak doğmuşuz bir kere,
Bir karış toprak uğruna
Kimimiz şehit oluruz,
Kimimiz gazi.

Hiç değişmez bu yazı,
Dünyada her yer geçilir belki
Lâkin geçilmez Çanakkale Boğazi³⁹

---

³⁹ Dursun YAĞA, *Kahramanlık Dիրlerimizden Bir Demet*, Ank., 1992, s.7-8.

6- Pasoflu Aşık Sâbit Müdâmî'nin Yaralı Toplar Destanı³⁹

2. Askerliğinin son dönemini Çanakkale'de yapan *Pasoflu Aşık Sâbit Müdâmî* (sâbit Ataman) *Çimenlik Kalesi*'nde 2. Dünya Savaşı'nın bütün hızıyla devam ettiği bir sırada tahminimizce *Almanya*'ya harp ilân ettiğimiz günlerde *Çimenlik Kalesi*'nde bulunan toplara bakar onları tetkik eder. *Müdâmî*, *Çanakkale*'ye bir yâdigâr kalması açısından *Çimenlik Kalesi*'ndeki *Topları* şiirle konuşTUR. Toplar sanki birer saz şâiridir. Biri birleri ile saz şâirlerinin karşılaşmalarında muhabbet dediği şekilde değışirler. Buna, sanki nöbetçi bir asker şahit olur. Konuşmaları dinler ve not alır. Topların konuşmaları şu şekildedir:

Konuşan yati aşık gibi atuşan top üç tanedir. Toplar geçmişteki günlerini yâdetmektedirler.

6

1. Top: Düşman nazlı yurda eyledi hücum
Kalkın üç kardeşler harbe gidelim
Şeytan leşlerini eyledi hücum
Yağdırıp ateşler harbe gidelim.

2. Top: Üç kardeşiz üçümüzde üç koldan
Düşmana mukabil vurmalyız biz
Sağ cenahtan sol cenahtan ortadan
Düşmanın bağrını yarmalyız biz.

3. Top: Çünkü emir kıldı gazâyı Çalap
Din yolunda kana kan cenk edelim
Şeytan'ın çerisin eyleyip harap
Dünyayı başlarına tenk edelim.

1. Top: Düşman zulmü hadden taşkın eyledi
Gafil iken nasıl şaşkın eyledi.
Saros'da İslâm'a baskın eyledi
Taarruza başlar harbe gidelim.

³⁹ Bekir Sami ÖZSOY, *Pasoflu Aşık Sâbit Müdâmî* (Basılmamış Doktora Tezi).

- 2.Top: Türk olana her dem penah Tanrısı
Şehitler hazır Cennet Hürisi
Geldi gayb ilinden yardım Çerisi
Şeytan leşlerini kırmalıyız biz.
- 3.Top: Mermi atın yolsun düşman kemiği
Derelere dolsun düşman kemiği
Taş yığını olsun düşman kemiği
Boğazı kandan lüle renk edelim.
- 1.Top: Kâfirlerin gözü nazlı vatanda
Boğazı geçirmen boyansın kanda
Hüdâ'nın fermanı emri bu anda
Cümle dağlar taşlar harbe gidelim
Hem Ebabil kuşlar herbe gidelim.
- 2.Top: Çünkü emir kıldı Sübhan evvelâ
Hâk olsun düşmanlar yeksan evvelâ
Sefine'ye gülle sıksan evvelâ
Kafirin kaydını görmeliyiz biz
Düşmana dersini vermeliyiz biz
- 3.Top: Düşman öyle bilsin kıyâmet gelir
İni cini cem-i mahlukât gelir
Bütün cihân gelse nedâmet gelir
Sizler hoşça kalın harbe ben gidem
Kâfirlere şu boğazı tenk edem

Nöbetçi nöbeti tamamlar, fakat nöbet vukuatlı bitmiştir toplardan birisi kayıptır.

Sabahleyin binbaşı nöbetçiyi sorguya çeker. Nöbetçi ile binbaşının konuşmaları da aşıkların değişmesi şeklindedir. Binbaşı ve nöbetçi söyler görelim ne söyler.

Binbaşı: Çıktım nöbet yerin kontroldeyken
Elli iki numara top nere gitti?
Birer birer saydım göz önünde yok
Nere gitti söyle top nere gitti?

Nöbetçi: Binbaşım beklerken nöbet yerinde
Toplar sohbet etti mânâ derinde
Şaşırdım bir iş var bu Hakk sırrında
Uyandım gafletten top yerinde yok

Binbaşı: Gaflette mi kaldın noldu hayâlin?
Beyan eyle yavrum ne idi hâlin
Üç kere seslendim tutmadı dilin
Söyle duyam yavrum top nere gitti?

Nöbetçi: Fırladı tepemin çıktı dumanı
Açmadım kimseye bu hâl yamanı
Bu gece sağlıktan kestim gümanı
Sızladı yüreğim top yerinde yok

Binbaşı: Ben de ta'cup ettim böyle bir hala
Türklerin penahı hazreti Mevla
Kuş değil ki uça bir yerde kala
Açık söyle yavrum top nere gitti?

Nöbetçi: Uçtu benzim kan rengine kül oldum,
Atlas kemha iken eski çul oldum.
Sığındım Hüda'ya tevekkül oldum
Kabul et dileğim top yerinde yok.

Nöbetçi sözünü bitirir bitirmez ortalığa bir gümbürtü çöker. Hava kararır. Gökler bulutlanır. Şimşekler çakar. Neticede hava açar binbaşı pencereden baktığında top yerindedir. Nöbetçi ile beraber topların yanına giderler. Toplar yine üç âşık gibi şiirle sohbet etmektedir. Ancak kayıp topun ağız paramparçadır. Yaralanmıştır. Başlarlar söyleşmeye:

1.Top: O nice hâl idi geldi serine
Acıman yok nöbet neferinde
Ay da geldi gün ortanın yerine
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?

- Yaralı top: Taraf-ı bahirden bir sada geldi
Baştan başa âzâm ürperdi kaldı
Bu boğaz harbinde İslâm bunaldı
İşte o dâvâya vardım da geldim.
- 2.Top: Nöbet vakti geçti yazık değil mi?
Gariplerin bağı ezik değil mi?
Yaralısın ağzın bozuk değil mi
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?
- Yaralı top: Kara olmamızın aslıdır turap
Çünkü yardım etti Feyyaz-ı Çalap
On iki Sefine eyledim harap
Boğaza velvele saldım da geldim.
- 1.Top: Kerâmetle hem yokluğun görülmüş
Kayd-ı künyen defterlere dürülmüş
Sorarlar ki niçin ağzın kırılmış
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?
- Yaralı top: Kanlı sırta büyük dâvâ görüldü
Mermi değdi hem dudağım yarıldı
Yaradan'dan bana ruhsat verildi
Varıp o dâvâyı gördüm de geldim.
2. Top: Yazık şu haline vardı mı vallah
Bize yardım etsin Cenâb-ı Allah.
Yaran da çok eyileşir inşallah
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?
- Yaralı top: Bir velvele saldım âdular şaşar
Ehl-i iman haşr olunca yaşar
Dışarı üflerim dudağım şişer
Bunları muvafık gördüm de geldim.
- 1.Top: Bu kaleye toprağımız eştiler
Kayıp oldun peşimize düştüler

Adımızı künyemize düştüler
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?

Yaralı top: Sohbette iken nefret aktı yaşımdan
Kin tutmuştum hem içim hem dışımdan
Nefer gafil ayrılmıştı başından
Gaza yerlerini gördüm de geldim.

2.Top: Nöbetçi Sorguda sarardı soldu
Belki de binbaşı saçını yoldu
Biz bura geleli otuz yıl oldu.
Söyle Karaoğlan sen nerde kaldın?

Yaralı top: O sohbette bir hayalle hallandım
Ziğindere tarafına yollandım
Gelibolu tarafını dolandım
şühedaya Fatiha verdim de geldim.

Topların konuşmaları bu şekilde sona erer. Binbaşı ve nöbetçi birer müddet sessiz kalırlar. Sonra binbaşı nöbetçiye izin verir gönderir. Nöbetçi birkaç gün şaşkınlığını atamaz. Sonra *Yaralı Top*'un bulunduğu yere gelir. *Yaralı Top*'a bu şiiri armağan olarak söyler.

Manevi kuvvetin vardır anladım.
Gel benim bağrımı yar Yaralı Top
Binbaşım sorunca iten ağladım.
Kalbim yaralandı sar Yaralı Top

İnancım sonsuzdur Ulu Allah'a
Sen de mi bağlısın söyle o şah'a
Korku ile ölüyordum az daha
Köyde evlât ıyal var Yaralı Top

Künyen silinmiştir geçmiştir Çağın
Namlun akıl dolmuş sürölmez yağın
Zaten param parça ağzın dudağın
Seni yaralamış nár Yaralı Top

Mazini heç hayallama düşleme
Yara sana hem nakış hem işleme
Bana ettiğini ele işleme
Haşre dek burada dur Yaralı Top

Üçyüz otuzbirde erdin bu nâma
Sen gâzisin düşme kedere gama
Karseli'nden gelen *Sabit Müdam*'a
Nöbeti eyledin ar Yaralı Top

7- Yugoslavya'da Bulunan Bir Çanakkale Savaşları Destanı

Bu destan, aziz dostum ve meslekdaşım *Prof.Dr.Nemetullah Hafız* tarafından Yugoslavya'nın Kosova bölgesindeki Prizren şehrinde tesbit edilmiştir. Kendisinin bu husustaki görüşleri aynen şöyledir.⁴⁰

"Ben Yugoslavya'nın Kosova Bölgesi'ndeki prizren şehrinde "*Tarihi Anıtları Koruma Kurumu*" nda çalışırken çok defa yazma eserleri içindeki eski Türk hurufatıyla yazılmış çeşit çeşit *şarki, türkü ve destanlarla* karşılaşıyordum. İşte bunların arasında *destan, türkü ve ilahileri* ihtiva eden bir defter gördüm ve defteri gözden geçirdiğimde içinde *Çanakkale Savaşı* üzerine yazılmış bir destan bulunduğunu müşahede ettim. Defterin ve içerisindeki el yazısının kimin olduğunu henüz öğrenemedim. Çünkü, içinde hiçbir adla karşılaşmadım. Yalnız destanın sonunda fıkra alay 124, tabur 3, bölük 12 de bulunan *Konya vilâyetinin Koçhisar kazasından Solak Uşak Karyeli İbrahimoğlu Ömer*'in destanı olduğu yazılmaktadır. Türkiye'de yayınlanmış bu gibi malzemeleri içine alan dergi ve kitaplar elimde olmadığından bu destanın kati olarak yayınlanıp yayınlanmadığı ve bu âşığın kim olduğu üzerine bir bilgi henüz edinemedim. Elimizde olan M.Fuat Köprülü'nün "*Saz Şair'ler I-V*" ve *Kemal Zeki Gençosman*'ın "*Türk Destanları*" kitabını gözden geçirdimse de içerisinde bu destanı bulamadım. Yalnız "*Türk Destanları*" kitabında tanınmış Konyalı Aşık Ömer'in adı vardır.

⁴⁰ Nimetullah Hafız, *Yugoslavya'da bulunan bir Çanakkale Destanı*, Çevren Dergisi, Piriştine, Mart 1976, yıl:IV, nu: 9, sf: 141-151; Türk Kültürü, sayı: 151-152-153 Ank. 1975, sf. 229-238.

Lâkin bu halk şairinin (âşîğın) kim olduğunu kestirmek güç olacaktır. Bu hususu zannımca zaman çözecektir.

Seddülbahir'de Sağ Cenahta Birinci Fıkranın Şehitler Sırtı Destanı

7

1. İstanbul'dan geldiydik pınar başına
Tamam ki yerleştik dağı taşına
Denildi bir gece silah başına
Yeniden kaldırdık tepdik tabanı

2. Yürüdük, yetiştik *Çanakkale*'ye
Orada geçildi karşı yakaya
İki gün sonra da girdik vak'aya
Dinleyin ideyim size beyanı.

3. Dediler askerler haydi düğüne
Anamız doğurdu ancak bu güne
Zâbitler, âmirler geçtiler öne
Hep tuttuk sür'atle râh-ı revanı

4. *On altı Haziran* hareket ettik
Sağ cenah dediler yürüdük, gittik
Bir saat sonra da menzile irdik
Taarruz emri var, geldi zamanı

5. Hocalar, zâbitler geldiler bize
Telkinler duâlar yaptılar bize
Helâllik diledik birbirimize
Herkesin parladı nûr-i imâni

6. *Topçular Deresi*, sağından asker

Tırmandı bir sırta şevk ile gider
Açıldı. yayıldı birden bölükler
Düşmanın ateşi sardı her yanı

7.

Yere yat emriyle hep birden yattık
Az sonra süratle kalktık, sıçradık
Bir hayli mesafe geçtik, atladık
Yaklaştı düşmanla çarpışmak ânı

8.

Trandafil cenub-ı garbına geldik
Dört yandan dehşetli ateşler yedik
Yârabbi bu nedir, ne hâldir dedik
Diledik, istedik *avn-ı Yezdâni*

9.

Hücüm var denince süngü takıldı
Allah Allah diyerek herkes atıldı
Düşmandan yüzlerce mehtab yakıldı
Gündüze benzetti kara zindanı

10.

Aşk ile şevk ile düşmana saldıık
Her yandan ateşler içinde kadık
Şehitler, mecruhlar verdik, bunaldık
Kesildi askerın tab'u tüvânı

11.

Zâbitler uruldu, asker uruldu
Orası şehidle yaralı doldu
Ortalık ağardı gün güneş doldu
O vakit anladık dökülen kanı

12.

Bir emir verildi. dereye indik
Sonra da *Trandafil* yanına geldik

İhtiyat olarak orda geçirdik
On yedi, on sekiz Haziran

13.

On dokuz Haziran dedi zâbitler
İkinci hücum var haydiyin asker
Bu vatan, bu millet bizden iş ister
Bu yolda verelim baş ile canı

14.

Alaylardan üçüncü taburlar geldi
Bunlardan bir alay tertip edildi
Buna da müfreze nâmı verildi
Bu tertip yapıldı pek nâgihânı

15.

Müfreze emrini verdi binbaşı⁴¹
Taksimât yaptırdı düşmana karşı
Tabura emretti bizim yüzbaşı⁴²
Ateşler açıldı, aldı ceryanı

16.

Top, tüfek, mitralyoz kaydadı, taşı
Yüzbaşı kalkarak hattı dolaştı
Dedi ki: Çocuklar hücum yanaştı
Ha gayret böyledir yiğitlik şanı

17.

Binbaşı kalkarak dedi: Çocuklar
Rabbımız muindir yine hücum var
Allah'ı sevenler erkek olanlar
Hiç durmaz ilerler alırlar şanı

18.

Taburlar hücumu başladı yine

⁴¹ Alay 124. tabur 3 kumandanı binbaşı Derif Bey.

⁴² Alay 124. küme 12 kumandanı yüzbaşı Teyfik Efendi.

Yâ Allah diyerek düşen düşene
Bu hücum benzedi evvelkisine
Nidelim bu da bir *hükû-i Rabbânî*

19.

Mitralyoz. top. tüfenk. çeşit fişekler
Envâi bombalar. neler var neler
Ortada yalnız makina işler
Görmedik bir düşma kaldı hicrânı

20.

Trandafil cenub-î garbındaki yer
Şehitler yatağı oldu serteser
Oraya *şehidler sırtı* dediler
Böylece söylenir şimdi ünvanı

21.

Sığındık *Mevlâ`ya*, kaldık o yerde
Aklımız derdimiz lâkin ilerde
Dedik sebatdır deva bu derde
Ölürüz dönmeyiz dökeriz kanı

22.

Ateşler yağdırdı dönmedik geri
Hatları bir azacık sürdük ileri
Becerdik çarçabuk bir baş siperi
Yerleştik kurtulduk savduk şeytani

23.

Uyku yok yorgunluk susuzluk yaktı
Düşmanlar durmayıp muttasıl çaktı
Mitralyoz şarapnel su gibi aktı
Bir kaç gün geçirdik böyle buhranlı

24.

Taburun mevcudu bine karipdi
Bu mevcud üçyüze tenezzül etti

78

O müthiş ateşler eritti gitti
Bir anda yüzlerce cengâverânı

25.

Onuncu yüzbaşı Osman Efendi
Elini çıkararak *yâ Allah* dedi
Tekbirler alarak fırladı gitti
Şehid düştü gösterdi yiğitlik şânı

26.

Mülâzım Ağa, Ekrem Efendi
İkisi ilerde giderler idi
Bir müthiş şarapnel yetiştirdi geldi
Şehit etti iki dilâverânı

27.

Üç zâbit deryâ-yı rahmete daldı
Dört zâbit uruldu, yaralar aldı
On zâbitten taburda üç zâbit kaldı
Gösterdiler hepsi mertlik şânı

28.

Bir baktı sağ sola öne arkaya
Cafer Bey bir çare buldu firkaya⁴³
Açıldı boş geçen her dakikaya
Gösterdi cevher-î ilm ü irfân

29.

Tahkimât yapılsın, dedi kumandan
İsterim bu işi mutlâka heman
Başlayın, geçmesin bir lâhza zaman
Fırkanın bundadır emen-ü amânı

30.

Mıntika taksimi yaptı kumandan
Her alay cephesi oldu nümâyan
Üç alay yanyana gelince heman

⁴³ Birinci Fırka kumandanı Miralay Cafer Tayyar Bey

Tatbika başlandı tahkim pilâni

31.

Bilirdik ki hayrı var kendimize
Boğazda yüzbaşı anlattı bize
İstihkâm yaparken Karadeniz'e
Gavze-i hendeki, fahr-i zişanı

32.

Sarıldık aşk ile kazma, küreğe
Hüdâ kuvvet verdi bâzu bileğe

Gayret-i Allah geldi, girdi yüreğe
Kal'aye çevirdik koca meydanı

33.

Cephede bombalar mahalli yaptık
Düşmana kırk adım vardık, yanaştık
Bir yandan çalıştık, lağımlar attık
Yıkıldı düşmanın bomba mekânı.

34.

Bombalar yerinde verdi yüzbaşı
Ateşle bombayı *Ahmet Onbaşı*
At fırlat kırılsın düşmanın başı
Duyulsun buradan âh ü fîğanı

35.

Muttasıl hatları ileri sürdük
Cephede örümcek gibi ağ ördük
Düşmanın azmini kırdık öldürdük
Bırakmadık düşmana hücum imkânı

36.

Bu işe İngiliz şaşırıldı kaldı
Avalı, derinden düşünce aldı
Gittikçe kederi gamı çoğaldı
Çürüdü, bozuldu büsbütün pilâni

37. Tahkimât sür'atle hitâma erdi
Taburlar sipere yerleşti girdi
Fırkamız bu işde hayli nâm verdi
Ordu da kazandı hakk-ı rûçhânı
38. Duymuşlar paşalar geldiler heman
Gezdiler gördüler oldular hayran
Kumandan bu yüzden aldı bir nişan
Hakkıdır kurtardı binlerce canı
39. Fırkamız orduya numune oldu
Ta'mimler serâpa takdirle doldu
En tehlikeli cenah en emin oldu
Demişti tahminde grub kumandanı⁴⁴
40. *Kumdere. Trandafil, Zıbgın deresi*
Bu hattır birinci fırka cephesi
Bilmeyen öğrensin o yer neresi
Vacipdir bizlere öğrenmek anı
41. Burada hiçbir gün ateşsiz geçmez
Muttasil yağdırır gün gece demez
Kâfirin mermisi bitmez tükenmez
Geçmedi sükûtle bir gün zamânı
42. Tayyareler keşf eder hem bomba atar
Bir yandan denizden balonlar çıkar
Denize karaya işaret yapar
Seyreyle sen artık bombardımanı

⁴⁴ Cenub-i garbi kumandanı Vehib Paşa Hazretleri

43.

O büyük toplardan çıkan mermiler
Havada haykırır bağırır inler
Düştüğü yerleri târûmâr eyler
Doğrusu durdurur akl-ı insânı

44.

O müthiş seslerden kulak işitmez
Topraktan, dumandan göz gözü görmez
Kâfirin topları hiç aman vermez
Hasılı belâdır bombardımanın

45.

Biliriz düşmânda vesâit hüner
Pek çoktur velâkin etmeyiz hazer
Yalnız bir süngü bize hep yeter
Ateşten demirden yılmaz Türk kanı

46.

Denizden karadan havadan her gün
Yağdırır ateş demirler bütün
Ceddimiz görmedi böyle bir düğün
Zapt etsün tarihler bu şanlı ânı

47.

Karşımızda düşman *İngiliz, Fransız*
Toplanmış bir sürü korkak tabansız
İlerle bakalım behey imânsız
Bir adım atmağa yoktur imkânı

48.

Hep gördük ne yaptı düşman askeri
Hücuma kalktılar kaçtılar geri
Mümkün mü bir adım atmak ileri
Karşılar süngümüz keser dermanı

49. *Yirmibeş Kânun*'da bir bombardıman
Yaptık cebhede fakat pek yaman
Bir yandan taarruz görterdik heman
Düşmanda kalmadı sebat imkânı
50. Mağluben, makhuren def oldu düşman⁴⁵
Hamdolsun kurtuldu mübârek vatan
Kardaşlar olalım artık hep şâdân
Edelim Allah'a hamd u şükân
51. Allah'a çok şükür gördük bu günü
Mâzinin kalmadı lekeli günü
Hep sildik, şan aldık, yaptık düğünü
Şeref ü şânımız tuttu cihânı
52. Çok şükür Mevlâ'ya kıldı inâyet
Zaferler lütf etti bize nihayet
Bu günün ahvâli buna işaret
Durmayup idelim hamd u şükânı
53. Yedi ay orada fi sebilüllâh
Uğraştık düşmanla şahiddir Allah
Bu kanlı siperler oldu cevlangâh
Ya Rabbî sen göster lütf ü ihsânı
54. *Çanakkale Hurbi* erlik meydanı
Erkeklik idenler alır nişanı
Nişanlı askerin başkadır şâni
Bu şâm alanın hâlistir kanı.

⁴⁵ 26-27 Kânün-i evvel, 331.

55.

Kardaşlar, işimiz sebât u gayret
Bu işde gerekir bir haylı himmet
Vatana bu yolda edenler hizmet
Hakk'ın da böyledir bize fermanı.

56.

Gazilik bir şandır, *şehidlik* nimet
Zâten bu can da bize emânet
Verirsek bu yolda, verilir *Cennet*
Şehidin şüphesiz *Cennet* mekânı.

57.

Başkumandan vekili *Enver Paşa*
Harbiye nâzırımız o merd-i yektâ
Geldi siperleri gezdi serâpâ
Özüyle gözüyle gördü her yanı

Yaşasın, yükselsin o büyük şânı
Ya Rabbî sen hıfz et o kahramanı

58.

Yanında bir küçük şehzâde vardı⁴⁶
Siperden ona da kurşun attırdı
Bu vak'a tarihe şân kazandırdı

Yükselsin böylece devletin şânı
Kurban olsun bunlara milletin canı

59.

O siper güzelce tanzim edildi
Şehzâde Siperi nâmı verildi
Oraya bir âbide lâzım denildi

Göstersin cevher-i şehzâdegâni
Anlatsın kıymet-i âl-i Osmâni

---

⁴⁶ Behzade civanbaht Berâfettin Hazretleri.

60. Fırkaya kumanda eden kumandan
Miralay Cafer Tayyar Bey yaman
Azimkâr sabâtkâr cesur u irfan
Mevlâm bağışlasın o kahramanı
61. *Cafer Bey* askerle yâranlık eder
Hiç durmaz her vakit cepheyi gezer
Bir yandan düşmanı keşf eder, gider
Gösterir böylece şân-ı erkânı
62. *Kaymakam Şükrü Bey* eroğlu bir er
Siperden sipere durmayup gezer
Askerin hâlini yakından sezer
Var olsun alayın mert kumandanı
63. Hey ne arslanmış be bizim binbaşı
Şerif Bey taburun emiri başı
Askeri sürerdi düşmana karşı
Yaşasın, varolsun yükselsin şânı
64. Bu millet , bu devlet yakında elbet
Hüdâ'nın izniyle bulacak izzet
Cihana salacak salvet ü şevket
Allahım âli et mülk-i hâkanı.
65. Bu vak`a bu günler hep bir an
Bir zaman gelir ki olurlar nisyân
Dedim ki, yazayım böyle bir destan
Bilinsin fırkanın şöhret ü şanı.

III. ŞİİRLERİMİZDE ÇANAKKALE

Çanakkale Zaferi ile ilgili, *menkabe*, *destan* yanında münferit *şiiirler* de yazılmıştır. Mehmetçik, harbe giderken sâkin ve sevinçli olarak anasından, babasından, yavuklusundan, silâsından ayrılmıştır. Hatta anasını, yavuklusunu bir daha göremeyeceğini bilerek yola revân olmuştur. Bu duyguyu şu mısralarda görebiliriz.

I

ÇANAKKALE TÜRKÜSÜ

Çanakkale içinde vurdular beni
Ölmeden mezara koydular beni
Of gençliğim eyvah.

Çanakkale içinde *Aynalı Çarşı*
Ana ben gidiyom düşmana karşı
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde bir uzun selvi
Kimimiz nişanlı kimimiz evli
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde bir dolu desti
Analar babalar ümidi kesti
Of gençliğim eyvah

Çanakkale içinde üç top kestane
Kalan gazilere çalı dibi hastahane
Of gençliğim eyvah

Kendisinin ne olacağını düşünmüyor, vatanın kurtulmasını düşünüyordu, oranın bir ana baba günü, *maşher günü* olduğunu biliyordu. Bu delikanlıları gönderen *ana-baba*, geriye gelmelerini bekleliyodu. Orası maşherdi. Ancak maşherde buluşacaklarını biliyordu.

Çanakkale içinde bir kırık testi
Analar babalar ümidi kesti

Çanakkalesin oldum onbaşı
Yarama bakmıyor binbaşı.

Çanakkale'de akan kanlar, günümüzde kalan ne kadar ayıp varsa hepsini şafak denen kızıl çağlayanın karanlığı süpürmesi gibi silip temizledi. *Çanakkale Savaşı*'ni kazanan millet bütün geçmişten utancı boğmuş ve yarına gururu, öğüncü taşımıştır. Yine bu savaşla vatan topraklarının sahipsiz olmadığı bütün dünyaya gösterilmiştir.

Çanakkale'yi siz sandınız boştur
Davulun sesi de uzaktan hoştur
Saptığımız bu yol bir dik yokuştur.

Bir Türkün dünyaya bedel olduğu'nu, kimseden korkusunun olmadığını, daima *Al Bayrağı*'ni gururla dalgalandırıldığını bu savaşta herkes görmüştür.

Ben yorgun değilim içim tufan
Müslümandan var mı *Savaş tan* kaçan
Türk'tür Dünyaya *Al-Bayrak* açan

Çanakkale Zaferi, günümüzde hala hatıralarda o günlerin canlılığıyla haşredilmektedir. Bugün oluşu gibi yarın da, Edebiyatımızda onun izlerini taşıyan eserler vücuda getirilenecektir. Bu eserlere örnek teşkil eden birkaç şiir verelim:

BİR YOLCU'YA

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver. bu sessiz yığın
Bir vatan kalbının attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun solunda
Gördüğün bu tümsek Anadolu'nda
İstiklâl uğrunda. namus yolunda
Can veren *Mehmed*'in yattığı yerdir.

Bu tümsek koparken büyük zelzele.
Son vatan parçası geçerken ele
Mehmed'in. düşmanı boğduğu sele
Mübârek kanını kattığı yerdir.

Düşün ki. haşır olan kan. kemik. etin
Yaptığın bu tümsek amansız. çetin
Bir harbin sonunda bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan
(Çakıl Taşları)

3
VUR

-Millî Ordu'ya!-

Ey Türk vur, vatanın bâkirlerine
Günahkâr gömleği biçenleri vur.
Kemikten taşlarla şarap yerine
Şehidler kanını içenleri vur!

Vur, güzel âşıklar cenâzesinden
Kırmızı meş'aller yakanları vur:
Şehvet'in raksına yetim sesinden
Besteler, şarkılar yapanları vur!

Vur, katlin o kızıl sapanlarıyla
Dünyaya ölümler ekenleri vur:
Vur, zulmün o kanlı organlarıyla
Bir kavmi iplere çekenleri vur.

Vur, etten, kemikten saraylar kıran
O vahşî ruhları ezmek için vur:
Dört büyük rûzgâra küller savuran
O müerim elleri kesmek için vur!

Vur, sen de mukaddes hürriyet için,
Dünyanın diktığı bayrak için vur:
Her dinin sevdiği adâlet için,
Her yerde haykıran bir hak için vur!

Vur, aşkın ve hakkın zaferi için,
Vur, senden bak, dünya bunu istiyor:
Vur, yerde bak tarih senin seyirini:
Vur, gökten bak Allâh sana, "Vur!" diyor.

Vur, çelik kolların kopana kadar
Olanca aşkınla, kuvvetinle vur:
Son düşman, son gölge kalana kadar
Olanca kininle, şiddetinle vur.

Vur. senin darbenden çıkacak ateş
İntikam isteyen bir milletindir:
Alnında doğacak kırmızı güneş,
Bu senin *ilâhî hürriyetindir!*..

Mehmed Emin (YURDAKUL) (1869-1944)
(Aydın Kızları 1921)

5

Bir kahraman takım ve de Yahya Çavuşular,
Tam üç alayla burda gönülden vuruştular.
Düşman, Tümen sanırdı bu şahane erleri;
ALLAH'ı arz(u) ettiler akşama kavuştular.

Nâil Memik

ASKER AĞZINDAN⁴⁷

Taşından silerek kanlarla pası
Yurdu yakut gibi mal yapacağız
Sahilde ölürsek mavi atlası
Kumlardan türbeye şal yapacağız.

Biz Çanakkale'yi demir yürekle
Kurtarmaya geldik candan emekle
Düşmanı boğmaya yelken kürekle
Seddülbaahr önünde sal yapacağız.

Zümrüt dalgaları şimdi yelkensis
Kara sevda verir bize Akdeniz
Siyah bulut gibi akinedip biz
O mavi denizi al yapacağız.

Gönülde taliin açtığı sızı
Kadere bıraktık anayı kızı
Felekte nasılmış Türk'ün yıldızı
Remlatıp kumlukta fal yapacağız

Kıvırıp o cansız bileklerini
Kaçırıp İngiliz bebeklerini

⁴⁷ 1915 Temmuzunun 13'ncü Salı günü Keşan'dan Gelibolu'ya hareket ederken ayrış kıtalar mensup iki hemperi askerin, uzaktan kıya bir mukalesine şahid olduk: Yolda duran bir nefer Gelibolu yolunu bir bulut halinde kaplayan kıtalar arasındaki arkadaşına seslenmiş, nereye gittiğini sormuş. Öteki birkaç saniyelik zaman içinde mukadderatına tabi, her olayı memnun bir tevekkülle karşılayan temiz gönlünü şu cevapla hülâsa etti: "-Arıburnu'na, bal yapmada..."

Ürkütüp kâfirin sineklerini
Şu Anburnu'nda bal yapacağız.
İ.A.Gövsâ

6
ÇANAKKALE

Tarih *On Sekiz Mart* şerefli bir gün
Sayısız şehidi an Çanakkale
Cönkbayırı tanık, çeliktir süngün.
Sırtları boyadı kan Çanakkale

Denizden gemiler gülle attılar
Nusret mayın döktü suda battılar
Mehmetler zafere zafer kattılar
Ağardı ufkunda tan Çanakkale

Milletim büyüktür devletler kurdu
Vatandaş el ele savundu yurdu
Kıyıya gelene tokadı vurdu
Aldattı düşmanı zan Çanakkale

Cepheen cepheye Kemal önderdi
Anzakları yendi geri gönderdi
Kurşunlara karşı göğsünü gerdi
Helâldir Ata'na şan Çanakkale

Sana Türk demişler bulunmaz dengin
Damarındaki kan bayrakta rengin
Yarattın destanlar hak için cengin
Vatana fedadır can Çanakkale⁴⁸

İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU

⁴⁸ Türk Dili, Sayı:507, Mart 1994, s.179.

ÇANAKKALE ŞEHİTLİĞİ'NDE

Ey şimdi köyünden pek çok uzakta.
 Ey şimdi bir yığın kara toprakta
 Uyanmaz uykuya dalan yiğitler!
 Şehitlik şanını alan yiğitler!

Yan yana dizilen mezarlarınız
 Zemine semâvîiftihar olmuş
 Dünyaya kapanan nazarlarınız
 Tanrının mağfiret nuruyla dolmuş.

Ne alçak görünür şu fâni hayat
 Baktıkça samimi uzletinize
 Bir anda coşarak ağlarım; heyhât!
 Günahkâr gözyaşım lâyük mi size?

Hayır, sanmayın ki bu gözyaşlarım
 Kirlenmek istiyo merkâdinizi
 Ey benim kaybolan arkadaşlarım
 Ben görmek isterim bir daha sizi.

Lânet gözlerimde duran gölgeye;
 Ağlarım bu gölge silinsin diye.
 Ah, o gölgedir ki hayata tapar;
 Gözümüzün nûrunu sizlere kapar:
 Beni bir vefâsız riyâkâr yapar!

Enis Behiç KORYÜREK

ÇANAKKALE'Yİ ZİYARET

Ayak basmadım, hâşâ öptüm toprağını
 Mehmetçik! Tarihime ebedî şeref, şânsın
 Çanakkale! Yurdumun göğsünde bir nişânsın.

Bir savaş meydanı mı, bir şehitlik mi bu yer?
 Her karış toprağını yiğit kanı sulamış;
 Şu çorak topraklara bu ne haşmetli değer!

Güvenmek benliğine küçümsemek ölümü,
 Bir cihân karşısında bilmemek nedir korku;
 Bunlar efsane değil, hakikât bu tarih bu,

Selam size tarihe sığmayan kahramanlar!
 On'larla on'ları yenen, yüz'e karşı koyanlar,
 Ey Türk analarının doğurduğu aslanlar!

Ayak basmadım, hâşâ öptüm toprağını
 Mehmetçik! Tarihime ebedî şeref, şânsın
 Çanakkale! Yurdumun göğsünde bir nişânsın.

Baha Vefa Karatay

ASKER GÖRÜNCE AĞLARDIN

-Çanakkale gazilerinden rahmetli babam
Osman Çınarlı'nın aziz ruhuna-

Asker görünce ağlardın, sıralar halinde giden
Neler geçirdi bilmezdin hâfizandan hayalinden

Şehit arkadaşlarınla belki beraber durdun
Son sözlerini dinlerdin yaralarını sararken

*"Cehennem içindeyken korku aklına gelmezdi,
O nasıl askerdi, oğlum, sizlere anlatamam ben!"*

*(Annem beni yetiştirdi, bu ellere yolladı) der,
Düğüne gidermiş gibi, ölüme giderdi erken."*

Asker görünce ağlardın, kederli, soluk benizli,
Mehmet'i mi düşünürdün Kafkas'ta açlıktan ölen?

Sen mucize kâbilinden, cepheleden sağ dönmüştün.
Karlı Toros Dağları'nda devam edip gitti çilen.

Hayatın boyunca asla çıkar peşinde koşmadın,
Bu yanmış yıkılmış yurda hizmet etmekte düşüncen.

Bilirdin vatan ne demek, düşman çizmesi ne korkunç
Bayrak görünce ağlardın, nazla direğe çekilen

Mehmet ÇINARLI

Kurşunların ışığından daha nafiz bir seda
"Eğiliniz, tehlike var, çabuk geçin buradan."
Tenbihini fısıldadı, önce baktım ki halâ
Sarsılmayan bir bürç gibi duruyordu kumandan

Artık Türk'ün yüksek alını eğilmiyor, anladım.
Kul ölüme yaklaşmazsa dirilmiyor, anladım.

Geçiyorduk, önümüzde sağ cenahın bu levent
Kumandanı, yanımızda güler yüzlü zabitler.
Muhit ile cesur olduk. Siperlerde bir bülent
Kale gibi müheykeldi gördüğümüz her nefer.

Mahşerine alışmıştık cengin, hatta sanırım
Korkacaktık sükût etse o velvele, yıldırım.

*

* *

Saatlarca yürümüştük hep oyulmuş topraktan
Yarı medfun şehitleri ilerimiz, gerimiz.
Karşımızda düşman hattı, üzerinde bir duman
Sonra artık yaşlı, mavi gözler ile Akdeniz.

Ah o deniz ki hiçkırın yadımızdı izleri,
Mütekâsif derdimizdi bulutları, sisleri.

*

* *

Vardı bütün süngülerde bir telâşsız intizar.

⁴⁹ Bu manzumedeki müşahedeler ve nihayetinde hurafeye benzeyen vaka hayali dedildir. 18 Temmuzda Seddülbahir'de sağ cenah ileri siperlerine doğru kumandan Cafer Tayyar Beyin refakatile giderken anlattıklarıymı aynen görmüş ve bahsettiğim kahramanlık hadisesine orada tesadüf etmişim.

Mazgallarda beklenirdi her an küstah bir hayal.
Oyuk raflar üzerinde bekiyordu bombalar.
Bekliyordu orda bütün millî irsi infial.

Bu infial öyle köklü bir şey ki, inandım:
Düşman için bir muhakkak uçurumdu her adım.

O askerin ölümleri bekleyişi ne yüksek.
Gözlerinde kalplerin gevşemiyen kuvveti.

11

BOĞAZDAN GEÇERKEN⁵⁰

Derin mavilikten yıldızlar yağar,
İnerdi semanın merhametleri.
Kumlarda çarpınan sakin dalgalar
Meçhul bir lisanın şikâyetleri

Dağlar homurdanır, inlerdi gene
Uğultu uzardı ıssız engine...

Sağda Akdeniz ki karanlık, medit
Birkaç sönük ışık, hileli nazar,
Solda füsunlu bir hat gibi uzar

⁵⁰ 19 Temmuz Pazartesi. Edebi heyet namile Çanakkale'ye gidenlerden bir kısmı Gelibolu'ya dönecek ve oradan İstanbul'a avdet edecekti. Diğer kısmı Çanakkale'ye geçtikten sonra İstanbul'a denizden dönecekti. Ben ikinci meraklı kafilere dahildim. Gece saat onda Akbaş iskelesinden romorkörle Çanakkale'ye dödü açıldık. Semada hilâl epeyce kalınlamış, deniz sakindi. Boğazın methale yakın bir yerinde karşılıklı projektör hatları mordan birer bad gibi imtidat etmekte. Kumkale üstünde Yentepe düşmanın ateşine fasylulü ve vakarlı topları ile mukabele ediyor. Sema, mehtap ve deniz bu şırarlı harp sahnesine vahşi bir güzellik veriyor. Deniz üstünde heran bir torpile tesadüf etmek, yahut görülüp parapnele hedef olmak tehlikesi öyle heyecanlı bir zevk ki ömrümde mislini idrak etmedim. Ay ışığında tarihten evvelki devirlere ait bir harabe halinde farkedilen Çanakkale pehrine bir saat sonra yaklaşıyorduk. İşte o gecenin bende kalan derin intibaını şu manzume ile tesbit etmek istedim.

Boğazı bağlayan nurdan bir şerit.

Mühlik bir ağuşa benziyor deniz,
Uğrunda macera arayan da biz..

*
* *

Romorkör yürürken böyle açıkta
Hepimiz evvelki bizler değildik,
Benlikler kaybolup o tenhalıkta
On kişi adeta ordu kesildik.

Hissettim muhitin izi yamanmış,
Hotkâmlık meğerse ayrılıktanmış.

*
* *

Unuttum o zaman hüvviyetimi,
Eski kahramanlar devrini andım.

Tarihe mezcedip şahsiyetimi
Hurafe sandığım şeylere kandım.

Toprak, sema, deniz gene şimdiki,
Kavgâ böyle korkunç değildi belki.

*
* *

Civarda bir dağı döven düşmanın
Sisli enginlerde gayzı parladı
Bazen tepede bir meçhul ormanın
Vakur, uğultulu cevabı vardı.

Hayalim derdi ki devler, periler
Bu tenha gecede çıkmış, harbeder.

*
* *

Etrafta yıkılmış, yanmış şehirler,

Şurada cengeden büyük bir ordu,
Çarpışır sanki yer, hava, ateş, su,
Bu hengâmelerde mahvolur beşer.

Dökülür toprağa ateşli kanlar,
Yükselir göklerde boğuk figânlar

*

* *

Hilâl ürpermişti güya derinde,
Sema uzaklaşmış gibiydi yerden.
Bu gece şu kavga sahillerinde
Vahşi bir güzelliği hükmeyleyen.

Bir müddet topların feryadı dindi,
Bir dolgun sükûnla her taraf sindi.

*

* *

Karada figânlar saklayan sükûn,
Sahilde dalga, o hazin erganın

Yer uyudu suyun gümüş boynunda,
Deniz de karanın esmer koynunda.

12

GURUP

İnleyen toplarla bugünkü güreş
Yoruldu, nihayet kesilip bitti.
Lâcivert dağların üstünde güneş
Hasret veren ufka gömülüp gitti.

*

O uzak dağların yamaçları dün
Temiz sevgilerle yeşildi bütün

Matem renklerinde eriyen şu gün
Gene bir çok mavî ümit eritti.

*

Sürmeli gözleri boşlukta dalgın
Ah o uzaklarda bekliyen kadın.
Yavuklun Mehmed'i unutma sakın.
Düşün ki bir aslan gibi yığitti...

13

YARALININ DERDİ⁵¹

Ey asker, yararı gördüm ap açık
Çoğaldı gönlümün kederi, yası
O yigit çehreni dağıtmış yazık
Bir melûndüşmanın vahşi bombası.

Tahammül etmezken gözlerim bile
Sen nasıl susarsın bu azap ile.

*

Sen nasıl susarsı diyorum, lâkin
Ağzının bir söze var mı mecali?
Çenen, dilin kopmuş, yalıtız o derin
Bakışından sezdim düştüğün halî.

Söylesem o kadar duymazdım belki

⁵¹ 17 Temmuz 1915 Cumartesi günü Çanakkale sahra hastahanelerini ziyaret etmiştik. Adır yaralılarına mahsus büyük çadır koduflarda tüyleri ürperten korkunç yaralılar vardı. Hele o aralık pansımanı yapılan lar arasında bir mecruh görmüştük ki bir bamba sadumesile yüzü döşünmüştü. Adzı, çenesi hemen tamamile dökülmüştü, boyunla burun arasındaki kısmın müthiş bir oyuk halinde kalmıştı. Yaşayacağı hakkında ümitler pek az olan bu kahraman yaralı, ayakta hiçbir müpteki hareket yapmaksızın o korkunç yarayın temizlenmesini bekliyor, bize sabırlı ve tevakkülü gözlerle bakıyordu Ben o askerin, Türk ırkının hüüm mahrumiyet ve felâketlerini ifşa eden, haklılarından hissettiklerimi ifte manzume ile tesbit etmek istedim.

Hissettim gözlerin bana diyor ki:

*

“Benim köyüm uzaklarda şirindi.
Bir ormanın gölgesinde serindi.
Ben yetiştim sakat anam sevindi.
Birgün gelir diyip kansın, söyleyin.

*

Vurulmadan aslan gibi cıvandı.
Ocağında bir tek gürbüz fidandım.
Yaşlı, dertli anacığma bakandım.
Gene gelip bakar sansın, söyleyin

*

Benim derdim görülenden daha çok,
İçimde var acı, yanık zehir, ok
Siz söyleyin ağzım, dilim artık yok.
Gönlüm bir ferahlasın, söyleyin.

*

Ekin olsa harmanı kim sürecekt?
Haram olsun milletime bu emek
Beyaz saçlı anam yerse bir değnek.
Jandarmalar hoş davransın, söyleyin

Bu toprağı, akan selde boğulup,
Köruyan biz, şenleten biz, kul olup,
Sırtımızdan geçinenler koğulup
Hak sahibi ayaklansın, söyleyin.

Her cefaya göğüs veren topraklar,
Yoksulluktan inilleyen bucaklar,
Hiçkırarak sessiz akan ırmaklar
Bir az coşup kan bulansın, söyleyin.

*

Babam, dedim kaldı Maskof elinde,
Kardeşlerim vuruldu Rumelinde,
Çanakkale her köylünün dilinde
Dolaşırken beni ansın, söyleyin.

*

Bir kız gördüm daha onbeş yaşında
Peri gibi bir pınarın taşında
Ağlamıştı bana geçit başında.
Bu halimi duyup yansın. söyleyin

14

İNSANLIK AŞKI

Harp yerinde bir yaralı koğuşunu gezerken
Bizim aslan gibi neferlerin içinden

Sarı, solgun bir ecnebi simasını görmüştük;
Bu, yaralı bir esirdi, etrafında hepsi Türk,

Çehresinde serserilik hayatının izleri,
Gözlerinde hile dolu bir Fransız neferi.

Sorduk bize sergüzeşler anlattı,
Hikâyeye riyakârlık da kattı:

Harpten beri dünya kadar yer gezmiş,
Çanakkale neresidir bilmezmiş.

Demişler ki "bu bir küçük yürüyüş,
Beş gün sürmez, sonu parlak, kolay iş.."

İnsanlığın aşıkıymış o zaten,
Bakmış Türkler yamyam değil ve hemen

Silâhını bırakarak atılmış,
Esirlerin arasına katılmış..

Sergüzeşti daha uzundu fakat
Kısa kesip ona sorduk ki; rahat

Ediyormu bu yabancı ellerde,
Dedi; herşey iyi. lâkin ilerde

Yatan birgün komşuluktan bıkarırsa,
Ben uyurken boğazımı sıkarsa

Diye girmez gözlerime uyuku.”
İri bir Türk yanındaki o korku.

İrkımızın bugün pek az görülen bir misali,
“Bir Türk gibi kuvveti var” şöhretinin timsali.

Yaralanmış bir kaplandı o, veya
Yıldırım göğüs veren bir kaya

İçimizden biri sordu söze tutup askeri
-Yanındaki Fransız kinin var mı hemşeri?

Kudret ile tevekkül her halinde toplayan
O tabii vekariyle cevap verdi kahraman:

A efendi, bırak düşkün garibi,
Bizim gibi o da gönül sahibi..”

Sözlerinden kuvvetli idi müstesna
Halindeki o erkekçe istigna.

Vicdanımda bir yenilmez itminan
İle kalben demiştim ki o zaman:

Sensin ey Türk âlemin en saf ırkı,
İnsanlığın en samimi aşığı...

YARINKİ ÇANAKKALE

Bugün tufan gibi köpüren kanlar
 Yarınki hırsları hep dindirecek.
 Birgün gelecek şu bedbaht insanlar
 Elbette sükûna, sulha erecek.

Vahşilik tarihi eskiiyip, solup
 Her yanan kulube kâşane olup
 Her bir köy umrunla, neşeyle dolup
 Şu bahtsız cihana talih giracak.

Efsane olacak o eski şanlar,
 Kavgalar, zaferler, şerefler, şanlar,
 Birleşip her yerde yüksek iz'ânlar
 Tarihi saracak ve devirecek.

Fakat şu müstesna zafer eline
 Koşanlar anacak bugünü gene,
 Boğaz'da muazzam şan heykeline
 Her cancağ eğilip selâm verecek.

16
ORDUNUN DUASI ⁵²
1

Yılmam ölümünden, yaradan, askerim;
Orduma "Gazi" dedi Peygamber'im.
Bir dileğim var, ölürüm isterim:
Yurduma tek düşman ayak basmasın!

Amin! desin hep birden yiğitler,
"Allahu ekber!" gökten şehitler.
Amin! Amin! Allahu Ekber!

2

Türk eriyiz, silsilemiz kahraman...
Müslümanız, Hakk'a tapan Müslüman.
Putları Allahh tanıyanlar, aman,
Mescidimiz boynuna çan asmasın.

Amin! desin hep birden yiğitler,
"Allahu ekber!" gökten şehitler.
Amin! Amin! Allahu Ekber!

3

Millet için etti mi ordum zafer,
Kükremiş aslan kesilir her nefer.
Döktüğü kandan göğe vursun zafer,
Toprağa bir damlası boş akmasın.

Amin! desin hep birden yiğitler.

---

⁵² Ordunun Duası; Merhum'un Milli Mücadele yıllarında yazdığı eserlerdendir. Ali Rifat Bey merhum bu eseri bestelemiş ve eser ile bestesi Milli Mücadele yıllarında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetince (Genel Kurmay Başkanlığı) kabul olunarak tamin olunmuştur.

"Allahu ekber!" gökten şehitler.
Amin! Amin! Allahu Ekber!

4

Ey Ulu *Peygamberimiz* nerdesin?
Dinle minarede öten gür sesin!
Gel, bana yâr ol ki cihan titresin!
Kimse dönüp süngüme yan bakmasın...

Amin! desin hep birden yiğitler.
"Allahu ekber!" gökten şehitler.
Amin! Amin! Allahu Ekber!

Mehmet Akif ERSOY

IV. ÇANAKKALE ZAFERİ İLE İLGİLİ TESPİT EDİLEN BAZI ANEKDOTLAR:

1) Soba Borularından Yapılan Toplar

Çanakkale Savaşlarını son derece az teçhizatla, cephaneyle, araç ve gereçle, levazimatla gerçekleştirdiğimiz herkesçe malumdur.

Düşmana karşı 14 ağır topla başardığımız bu savaşta anlatılan şu efsane Türk'ün yaratma gücü ile hilesini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Bilindiği gibi top ateşlendikten sonra kendi yerini düşmana belli eder. Düşman topun atıldığı yeri çıkan dumandan anlar. Bunun için Mustafa Kemal topçu birliklerine, topun ateşlenmesinden sonra üzerinin brandayla örtülmesi emrini verir. Böylece topun dumanı düşmana gösterilmeyecek ve düşman toplarımızın yerini keşfedip o yöne ateş edemeyecektir.

Bunun yanında düşmanı yanıltmak için ve onun cephanelerini boş yere tüketmek için de şöyle bir taktik uygulanır:

Boğaza kıyı boyuna gerçek topçu birliklerimizden oldukça farklı ve askerin bulunmadığı yarlara, yamaç ve tepelere çalılık altlarına ateş yakılarak ateşlerin üzerine soba boruları yerleştirilecek borulardan çıkan duman, düşman askerlerini, gemileri yanıltarak top ateşlerinin bu boruların olduğu yerlere yapılması sağlanarak düşman cephanesi zayi edilecektir.

Uygulanan bu plân pekçok şaşırma ateşleri yapılarak desteklenmiş ve düşman gemileri boş yere cephane ve zaman harcamıştır.

Belki cephanemiz, teçhizatımız ve levazimatımız yoktu ama bizi başarıya götüren üstün bir Türk zekası, Türk gücü, Türk imanı bütün olumsuzluklara rağmen "Çanakkale Geçilemez" dedirtmiştir.

2) Çizmelerin Gazabına Uğrayan İngilizler

Arıburnu çıkartmasında pekçok İngiliz-Anzak askeri öldürülmüş. Denizin üzeri asker vücudundan bir sal görünümüne bürünmüştü. Bu sırada Nadir

Seyrek adlı bir Türk eri "Çorbacı" dediği İngilizler'in ölüleri arasında bir erin çizmelerini almak için denize girmiş, tam o sırada ölü numarası yapan bir İngiliz eri birden kalkmış ve Nadir Er'in üzerine saldırmış. Uzun süre suyun içinde boğuşmuşlar. Nadir Seyrek'in tüm istediği çarıklı ayaklarını ısıtacak bir çift çizmeyi kapabilmekmiş. Bu arzuyla tüm gücüyle eri suyun içine batırıp öldürmüş. Ayağındaki çizmeleri alıp giymiş. Çizmeler Nadir'in galibiyetine "Çorbacı"nın mağlubiyetine neden olmuş.

3) Toprak Altındaki Saat

Çanakkale Muharebeleri'nden yıllarca sonra bölgeye yerleştirilen halk savaş teçhizatları ile dolu topraklarda ekim yaparken pekçok ilginç olayla karşılaşmaktadır.

Alçıtepe Köyü'nde böyle ilginç olaylardan biri şöyle gerçekleşmiştir:

Köyde tarlasını sürerken bir köylünün sabanına bir saat takılır. Saati temizledikten sonra üzerinde İngilizce yazılar olduğunu görünce bunu alıp Çanakkale Valiliğine getirir. Vali saatin İngiliz birine ait olduğunu bildirir. Bunun üzerine köylü saati alıp Ankara'daki konsolosluğa götürür. Bir dilekçe ile saati teslim eder. İngiltere'de saatin sahibinin torunları bulunur. Torunlar Türkiye'ye gelerek bu köylüyü bulur ve ona yüklüce maddi yardım yaparlar. Ayrıca her yıl köye ve köylüye yardım edeceklerini söylerler.

4) Gözü Kör Eden Bomba

Seddülbahir Köyü ile Alçıtepe Köyü arasında toprak altında bulunan bomba, Alçıtepe Köyü bakkalına satılmak için köye getirilir. Ancak bomba henüz patlamamıştır. Bakkal bunu farketmemiş ve bombayı fûnyesinden kantara asmak istediği anda bomba patlamış, o sırada bakkalın gözlerini kör etmiş.

5) Denizde Patlayan Bomba

Seddülbahir ve Alçıtepe köylülerinin bir geçim kaynağı da balıkçılıktır. 1960'lı yıllarda denizde avlanırken batık bir gemi gören denizciler bunu iskele zannederek üzerine çıkarlar. Med-Cezir nedeniyle deniz oldukça sığlaşmıştır. Bunun bir gemi olduğunu farkedenden denizciler yüzerek geminin içine girerler ve

ellerinde bir bomba veya mayınla çıkarlar. Ancak su üzerinde bombayı tekneye alırken bomba patlar bütün denizciler parçalanarak ölürler.

Ölen bu insanların mukadderatı Çanakkale Savaşlarına bağlanmış. Savaşlar biter fakat felaketleri yıllarca devam eder. Bir İngiliz bombası böyle kaç insanımızın barıştan sonra ölümüne neden olmuş ve de olacaktır? Kim bilir?

6) Saka Hüseyin

İkinci Anafarta taarruzundan sonra Türk birlikleri Anafarta Ovası'na yerleşti. Birliğe su taşıyan Saka Hüseyin adlı bir Türk askeri vardı. Hiç korkusuz, son derece serbest, hazırcevap ve zeki bu Türk eri savaş esnasında katıra yüklediği damacaneları su doldurarak birliğe getirirdi. Yolda gidip gelirken de sanki meydan okurcasına türküler söylerdi.

Tam savaşın kızıştığı bir gün Hüseyin işini yapmak için siperlerinden ayrılıp, suları doldurup, geri gelirken İngiliz devriyeleri Hüseyin'i, yakalayıp kendi siperlerine götürürler. Anzak Teğmenin karşısına çıkarırlar.

Teğmen Saka Hüseyin'i sorguya çekmek için tercüman bulur. Hüseyin'e hangi birlikten olduğunu ve ne yaptığını sormadan Hüseyin birden yerinden kalkıp selam verir ve kendi komutanının bu su damacanelarını onlara gönderdiğini, ihtiyaçları olduğu için içme ve yaralılar için de yıkama işi için hediye olduğunu belirtir. Herhangi bir tehlikesi olmadığını göstermek için önce suyu kendisi içerek Anzak Teğmenin güvenini kazanır.

Bu olay karşısında teğmenin gözleri dolar, etrafındaki devriyelere bağırıp çağırır, Hüseyin'e kahve ikram eder. Katıra su karşılığında konserve ve sigara yükleyip Hüseyin'le Türk birliğine hediye gönderir.

Bu olay, Türk milletinin her türlü tehlike karşısında bile iradesini kaybetmediğinin, zekasını daha da kuvvetle çalıştırdığının bir göstergesidir.

7) Muzeffer Er ile Yahudi'nin Para Meselesi

Çanakkale Savaşı sonlarında ordunun bir takım araç, gereç ve teçhizata ihtiyacı vardı. Bunlardan en önemlileri ise araba lastiği ile kamyon lastiği idi.

Bunların alınması için önce satın alınacak kişi belirlenir. Sonra Erkan-ı Harbiyye'den para tahsil edilirdi.

Bu levazımata almak üzere Çanakkale'de görevli olan Muzaffer (Er) görevlendirildi. İstanbul'a gitti. Aradı, sordu ve sonunda bunları bir Yahudi'de buldu. Parayı almak için Erkan-ı Harbiyye'ye gitti. Ancak, buradaki bir kaymakam "askerin ayağına postal sırtına kaput alamadıklarını" söyleyerek Muzaffer'e parayı vermedi.

Muzaffer, alayın bu levazımata ihtiyacı olduğunu biliyordu. Ne yapacağını düşündü. Çanakkale'de ona güveniyorlardı. Eli boş dönmezdi. Birden aklına bir çare geldi ve doğru Yahudi tüccara gitti. Malları hazırlamasını, yarın sabah ezanında gelip alacağını söyledi ve altın para vermediklerini kağıt para verdiklerini söyledi.

Ertesi sabah Muzaffer Merkez Komutanlığı'ndan sağladığı araçlarla Yahudi'ye gitti. Malları aldı ve tutarını kağıt para ile ödedi. Hava henüz karanlık olduğu için havanın loşluğunda Yahudi kağıt paraları aldı ve malları teslim etti. Muzaffer malları alarak doğru Çanakkale'ye götürdü.

Üç gün sonra Yahudi elindeki yüzük kağıdı bozdurmak için Banka'ya gitti. Ancak burada şok oldu. Çünkü elindeki kağıt sahteydi.

Muzaffer aynı kağıdı bulmuş, bir gece boyunca oturup aynı kağıdı kopye etmiş, aynı boyalardan kullanmış harika taklid bir para yapmıştı. Ancak, gerçek paraların üzerinde şöyle bir yazı bulunuyordu:

"Bedeli Der saadet 'te altın olarak tevsiye olunacaktır."

Muzafferin yaptığı taklid paranın üzerinde ise aynı yerde şu yazı vardı:

V. EFSANERİMİZDE ÇANAKKALE

Günümüzde *Çanakkale Savaşları'nın* acılı günlerini hatırlamayan bir Türk'e rastlamamak zordur. "İki yüz bin" in üzerinde şehit verdiğimiz *Çanakkale Harbi'nde* hepimizin yakınları vardır. Tür Milleti, *vatan sevgisinin imanlaştığı gönüller ve gönüllüler olarak tarlasından, iş yerinden câmisinden, okulundan* çıkıp, *Çanakkale'ye* koşmuş, burada *harcı iman olan bir kale inşâ* etmiştir. Ve sonuçta bu millet "*kan ile mezar taşına adını yazmak*" tan öte *kanı* ile tarihin *unutamayacağı* bir *destan* yazmıştır.

Büyük bir iman ve coşkuyla *Çanakkale'ye* gelen *Türk Askeri* bu savaş etrafında *türküleri, anıları, efsaneleri, menkabeleri* ile bir *Harp Edebiyatı* oluşturmuştur. Bu *Harp Edebiyatı'ndan* da bol miktarda folklor malzemeleri doğmuştur. Bilindiği gibi folklor, halkın hayatının ve kültürünün ilmidir. Bu gün için *Çanakkale Savaşı'nda* teşekkül etmiş folklor malzemesi gerçekten araştırmaya lâyık bir yekûn tutmaktadır. Savaşın etkileri sadece *Çanakkale'de* hissedilmemiş, 1915'ten bu yana *Anadolu'nun* muhtelif yerlerinde ve *Anadolu dışında* da bu duyguları yaşayan Türk halkının duygularına tercüman olmuş, tesir etmiş ve bu duygular; *destanlar, şiiirler, menkabeler, efsaneler* şeklinde dile gelmiştir.

Bu bölümde, *Çanakkale* etrafında teşekkül eden *Efsaneleri* derlemeye çalıştık. Bu *derlemeler* devam etmektedir ki derlenenlerden bir kaç örnek verelim:

I. Şeytan Kaya Efsanesi

Yenice/*Boyatlar Köyü'nde* eskiden bir karı koca yaşamış. Adam, dilsizmiş, karısının adı da *Kezban* 'mış. Birgün sığırlarını kaybetmişler. Karı koca beraber sığırlarını ararken *Asmalı Çam* denilen yerde bir kayanın yanında sivri sivri külahlı insan kılığında, davul zurna çalıp oynayan bir çok kimseler görmüşler, çok korkmuşlar. Bu kimseler adamı tutup tatlı diye oradaki eşek pisliklerini yedirmişler. Daha sonra da karı kocayı salıvermişler. Sabah olunca adam aynı yere gelmiş fakat ne o kimseleri, ne yanın ateşi ne de tatlı diye bir şey görmemiş. Yediklerinin eşek pisliği olduğunu anlayınca köyüne koşmuş. O kayanın ismi de Şeytan Kaya olarak kalmış.

2. At Uçuran Eyüp Efsanesi

Yenice/Umurlar Köyü'nden Eyüp isimli birisi bir işi dolayısıyla tarlasına gidecekmış. Yerler karlı ve buzluymuş. Tarlasının yolu üzerinde uçuruma varmış. Atıyla birlikte buradan geçerken uçuruma düşmüşler. Köylüler aramaya çıkmışlar fakat ne atı ne de Eyüb'ü bulamamışlar. O günden sonra o uçuruma "At Uçuran Eyüp" adı verilmiş.

3. Kız Taşı Efsanesi

Bu efsane Ayvacık/Çiftlikdere Köyü ile Salamat Mezrası arasında bulunan bir taşın ortaya çıkmıştır. Bir kız delikanlıyı sever. Oğlan da kızı sever. İki sevgilinin bütün çabalarına rağmen kızı oğlana vermezler. Bu acıyla delikanlı hastalanır ve ölür. Oğlanın mezarı Çiftlikdere Köyü ile Salamat mezarı arasındaki bir tepeye yapılır. Kız, sevdiğinin acısıyla oğlanın mezarına yaklaşır bir ton ağırlığındaki bir taşı sırtında getirip koyar. Taşı koyduktan sonra

"Bu da benim mezarım olsun" der ve ortadan kaybolur. Birdaha hiç kimse görmez.

On-onbeş yıl önce Salamat mezrasında Kızılca Mahmud adlı içinde altın var diye kırmış ve Kız Taşı'nın hismine uyrayıp ölmüştür.

4. Hıdır Dede Efsanesi

Ayvacık/Çiftlik Köyü'nde Hıdır Dede adlı yaşlı bir ihtiyar yaşarmış. Bir gün namlı yaparken (namlı: Buğday savurma, tınaz işlerine denir.) dinlenmek için yabasını yere dik bir şekilde dayamış ve dinlenmiş. Yabanın dayandığı yerden su fişkırmış. Bunun üzerine Hıdır Dede

"bu su hastalıklara iyi gelsin" demiş.

Daha sonra yabasını fırlatmış ve

"Mezarımı oraya yapın" demiş, ondan sonra ortadan kaybolmuş.

Hıdır Dede'nin Türbesi şifalı suyunun yakınındadır.

5. Tuzla Köyünde Mağara Efsanesi

Eski zamanlarada bir padişahın çok güzel biricik kızı varmış. Kız hastalanmış, derdine çare bulunamamış. Günden güne erimeye başlamış. Padişah her görüşte kahroluyormuş. Bari gözüm görmesin diye uzaklarda bir yere kızının götürülmesini ve orada vefat etmesini istemiş. Tuzla Köyü'nde (Ayvacık) bir

mağaraya getirip kapatmışlar. Mağaranın ağzında bir bekçi dikmişler. Kız burada ölümü beklemeye başlamış. Mağaranın yanından kaynayan *sıcak suya* üç gün üst üste hastalıklı, uyuz bir köpek gelip yıkanmış ve sudan içmiş. Dördüncü gün köpekte hastalıktan eser kalmamıştı. Kız bu olanları seyretmiş. Bekçiden izin istemiş ve üç gün bu suda yıkanmış ve içmiş. Dördüncü gün iyileşmiş. Hemen babasına haber vermişler. Babası da çok sevinmiş ve burada bir *Cami* yapılmasını emretmiş.

Tuzla Kaplıca'sının ve karşısındaki Tarihi *Cami'nin* geçmişi bu efsaneye dayandırılır.

6. Issız Cuma Efsanesi

Yenice/*Seyvan Köyü* mezarlığı içinde kalan ev biçimindeki *Cami* (mescit) *Cumalık* diye anılır. Bu caminin ne zaman, kim tarafından yapıldığı belli değildir. Caminin tabanı yerin bir metre kadar dibine yapılmıştır. Buna rağmen içine hiç su girmez. Hiç temizlenmediği halde içinde hiç örümcek ağı bulunmaz. Duvarların bazı yerlerinde para, ok, değneğe benzer işaretler vardır. Çok eski olmasına rağmen hiç bir tahtası çürümemiştir. Yandaki çınar ağacının bir büyük dalı caminin üstüne uzanmış ve kurumuş. Oraya düşerse camiye hasar verecek diye beklenirken o büyük kuru dal koparak aksi istikamete düşmüş. Caminin bir kilidi yoktur. Bunun için bir gece hırsız halıları çalmak için camiye girmiş, halıları yüklenip çıkmaya çalışırken çıkamamış, kapıyı açamamış, elindekileri bırakınca kapı açılmış, adam herşeyi öylece bırakıp kaçmış. Köylüler arasında "*karnı yarık*" lakabıyla tanınan kişinin kızı *Cumalık*'in içindeki ağaçtan kesmiş. Birkaç gün sonra hastalanıp ölmüş. Bu olaydan sonra köylülerden kimse "*Issız Cuma*"nın taşına dokunmamaktadır.

7. Sarıkız Efsanesi

Savaş zamanı düşman askerleri Ezine/*Körüktaş Köyü*'ne gelirler. Köyde *Sarıkız* diye çağrılan bir kız yaşamaktadır. Köyün en güzel en inançlı kızıdır. Düşman askerleri bunu görünce tecavüz etmek için koşturmaya başlarlar. Kız, hem kaçır hem de

"*Güzel Allah'im yere emir ver beni yutsun. Alnıma bu kararı çalma*" diye feryad eder.

Askerler tam tutacakları sırada yer açılır ve *Sarıköz*'i içine alır. *Sarıköz*'in sadece bir tutam *saro saç*ı toprağın dışında kalır. Askerler korkup kaçarlar. Şimdi her yıl *Sarıköz*'in adına köy, hayır ve hasenâtla bulunur.

8. Cura Kızı Efsanesi

Çok zaman önce Yenice/*Kayatepe Köyü*'nde yaşayan bir genç kızla agabeyisi varmış. Kıza, *Cura kızı* derlermiş. Birgün köyde bir dedikodu çıkmış, kızın namusuna leke düştüğü söylenir olmuş. Kız büyük bir iftiraya uğramış. Agabeyisi bunu duyunca çok sinirlenmiş. Eve gidip kızını yanına çağırır.

"*Hadi seninle dağa gezmeye gidelim*" demiş. Dağda bir çeşmenin yanına gelince kardeşinin başını kesmek istemiş. Kız

"*Kesme abi iftiradır!*" demiş. Ama agabeyisi dinlememiş kardeşini kesmiş.

Şimdi her perşembe gecesi o çeşme başında kızın

"*Kesme agabey, iftiradır.*" diye bağırdığı duyulurmuş.

9. Karainebeyli Adı Efsanesi

Ecebey'le beraber *Gelibolu Yarımadası*'na gelip yerleşen halkı yerleştirmekle görevli kol komutanı *Kara Nebi* adlı bir komutandır. "*Kara Nebi*" kendi komutasında getirdiği halkı bu köye yerleştirmiş *Kara Nebi*'nin yerleştiği bu köye zamanla *Karainebeyli Köyü* denilmiştir.

10. Bolayır Adı Efsanesi

Gazi Süleyman Paşa, *Gelibolu'nun Fethi* sırasında *Rumeli*'ye geçtiği sırada bir Rum Çobanı çocukla karşılaşır. Çocuğa, kendisi hakkında soru sormuş. Çocuk onun sorularını cevaplamış. Paşa'ya ayran ve süt ikram etmiş. *Gazi Süleyman Paşa*, çocuğu sevmiş ve onu mükafatlandırmak için,

"*Haydi kendi aileni bul-ayır.*" demiş.

Çocuğun ailesi bugünkü *Bolayır* denilen yerde yaşıyormuş. O günden beri "*Bul-ayır*" "*Bolayır*" olarak adlandırılmıştır.

11. Taş Kesilme Efsanesi

Gelibolu-Zeynel-arab Türbesi civarında bulunan iki taş ve kaya için şöyle bir efsane anlatılır.

Ekmeğe saygı göstermeyen iki çocuğu anneleri bu konuda uyarır. Ekmeği ayak altına atmamalarını söyler. Bir gün çocuklar annelerinin uyarılarına rağmen ekmeği ayak altında çiğnerler. Anne de

"Allah sizi de beni de taş etsin" der.

O anda anne ve iki çocuğu taş haline gelir.

12. Kız Kulesi Efsanesi

Çok eski zamanlarda Ezine/*Çığırtı Köyü*'nde yaşayan Bey kendisi ve tebası için bir kale yapmış. Çok güzel kızı için de daha yüksekte gözden ıarak bir kule yaptırmış. Kıskanç baba kızını kimseyle görüştürmediğinden kız bunalmış ve bu kaleden uçuruma atlanmış, ölmüş. O günden sonra burasının adı *Kız Kulesi* kalmış.

13. Çamur Kardeşler Efsanesi

Çınarcık Köyü'nde eskiden *Halil, İbrahim* adlı iki cesur kardeş yaşamış. Bir gün tarlalarında çalışırken aç bir *Ayı*'nin saldırısına uğramışlar. Çok uzun bir süre *Ayı* ile boğuşmuşlar. Kendileri çok ağır yaralanmışlar, fakat *Ayı*'yı da öldürmüşler. *Ayı*'yla mücadele ederken bu iki kardeşin çamur ve topraktan hiçbir tarafı görünmez olmuş ve ikisi de orada ölmüşler. Burasının adı da "*Çamur Kardeşler*" olarak kalmış.

14. Zindan Kuyu Efsanesi

Ezine/*Burgaz (Gökçebayır) Köyü*'nün dış tarafında kim tarafından, neden, nasıl yapıldığı bilinmeyen bir kuyu vardır. Kuyunun dibini görünmemektedir. İçine de inilmemektedir. Efsaneye göre devrin imparatoru çok ağır, kötü suçlardan mahkum olanları buraya kapatmış. Onlar da burada *Yarasa* haline gelirmiş. Bugün kuyudaki *Yarasalar*'ın buraya atılan mahkumlar olduğu söylenir.⁵³

⁵³ Efsanelerin derlenmesinde apağıdaki kişilerden faydalanılmıyptır. Kendilerine teşekkür ederim.

Defik Dağly, (Dağ-y Mehmed Đede Efendi'nin torunlarından) 55 yağında ilkokul mezunu. Karainebeyli Köyü/Gelibolu.

Adi Özen, 81 yağında, ilkokul mezunu.

V.NETİCE

"Yurdu için savaşmayacak bir millet belki düşünülemez : fakat topraklarını Türk'ler gibi savunacak bir milleti, hayal etmek dahi güçtür."

Savaşa katılmış bir İngiliz tabur komutanının olan yukarıdaki sözler, Türk'ün vatanını ne kadar mukaddes gördüğünü, uğruna ölmeyi kutsal saydığını bütün dünyaca kabul ettiğini gösterir.

Batının yenilmez sanılan orduları ve dünyanın dört bucağından derlenmiş askerler *Gelibolu*'ya geldiler ve bir hiç için öldüler. Gidişleri, gelişleri kadar gürültülü ve kanlı olmadı. Sadece, tası, tarağı bırakıp canlarını kurtarabilmek için sessiz, sedasız kaçtılar:

"Bütün dünyayı yenenler, Çanakkale'de yenildiler..."

Cihan tarihinde bu kadar küçük bir savaş alanına bu derece üstün kuvvetlerin ve ateş gücünün yüklendiği, bu kadar ufak bir bölgenin böylesine fazla kanla yoğrulduğu, bu kadar küçük bir kara parçasının bu çapta önem ve anlam kazandığı, *destanlaştığı, tarihleştigi* görülmüş değildir.

Kanlı muharebelerde iki taraf da büyük kayıplara uğramıştır; fakat *İtilaf Devletleri*'nin kaybı daha fazladır. 1915 Nisan ayından sonra mütecevizler, *Gelibolu Yarımadası*'na yaklaşık olarak yarım milyon asker sevk etmişlerdi. Bu miktarın yarısı ya ölmüş veya yaralanmıştı. Türk'lerin de kaybı yaklaşık olarak

---

Yffet Baþaran, (Egit) 55 yaþında, öðretmenokulu mezunu.

Pehide Balkan, 67 yaþında, öðrenimi yok, Gelibolu Mevlevihane'nin Bekçisi.

M.Nilay Karaçay, 29 yaþında, fakülte mezunu, Çanakkale.

Ali Ertüz, Çanakkale.

Arzu Taban ve Fatih Sargın, Ezine.

Ybrahim Beyaz, Çanakkale.

Katiye Nine, Bayatlar Köyü.

Bilgen Kılıç, Gündoðdu Köyü.

Murat Akdeniz, Çanakkale.

aynı idi. Yani. *Çanakkale muharebesi*. insanlık için beşyüz bin cana mal olmuştur.

Birçok sebepler biraraya gelerek ve Tanrı'nın yardımıyla düşman. *Çanakkale*'de mağlup edilmiştir. Zaferin her zerresinde: *yurdu, milleti, namusu, şefefi, bağımsızlığı* uğrunda *şehit olmayı* en yüce görev bilen *müslüman Türk insanının* kanı ve canı vardır:

*Efsane olacak o eski şanlar
Kavgalar, zaferler, şerefler, şanlar
Birleşip her yerde yüksek iz' anlar
Tarihi saracak ve devirecek*

*Fakat şu müstesna zafer eline
Koşanlar anacak bu günü gene
Boğaz'da muazzam şan heykeline
Her sancak eğilip selam verecek.*

Savaşın bile türküsünü söyleyerek onu bir sanat haline getirmiş olan ince ruhlu insanımız, vatan müdafaası sırasında en büyük güç olarak gördüğü inancı ve iman gücüyle duygularını birleştirerek pek çok *edebi ürün* vücuda getirmiştir. Şanlı zaferimiz menkabelerde, *destanlarda, efsanelerde, şiirlerde* hak ettiği yeri almış, en duygulu ve en merdâne eserler, Türk'ün bu büyük zaferi için kaleme alınmıştır.

Menkabeler, destanlar, efsaneler, şiirler yaratan "*asil ruh*", tarihe altın harflerle yazılan zaferin kazanılmasını sağlayan ruhun ta kendisidir. Büyük önder *Atatürk* bu konuda şunları söylemektedir:

"Bombasirtı olayı (14 Mayıs 1915) çok önemli ve dünya Harp Tarihinde eşine rastlanması mümkün olmayan bir hâdisedir. Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre... Yani ölüm muhakkak. Birinci siperdekilerin kurtulamayacağına hepsi düşüyor. İkinci siperdekiler yıldırım gibi onların yerine gidiyor. Fakat, ne kadar imrenilecek bir soğuk kanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz? Bomba, şarapnel, kurşun yağmuru altında öleni görüyor. Üç dakikaya kadar öleceğini biliyor ve en ufak bir çekinme bile göstermiyor...Sarsılma yok. Okuma bilenler Kur'an-ı Kerim okuyor ve cennete gitmeye hazırlanıyor.

Bilmeyenler ise Kelime-i Şehâdet getiriyor ve ezan okuyarak yürüyorlar. Sıcak, cehennem gibi kaynıyor. Yirmi düşmana karşı her siperde bir nefer süngü ile çarpışıyor, ölüyor, öldürüyor. İşte, bu Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren, dünyanın hiçbir askerinde bulunmayan davranış tebrike değer bir örnektir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale muharebelerini kazandıran, bu yüksek ruhtur.”

Atatürk'ün de bahsettiği bu “yüksek ruh” Türk milletinde varoldukça, *Çanakkale Zaferi* ilelebet unutulmayacaktır. Şairlerimiz de, Mehmetçiğin tertemiz kanı ile yazmış olduğu destanı, mısralarında, satırlarında ebedileştirmeye devam edeceklerdir.

Türk insanının *Çanakkale Savaşı*'nda şehit düşmüş Mehmetçik için hissettiklerini Mehmet Akif, mükemmel bir şekilde ifade etmiştir. Onları hiçbir zaman unutmayacağız...

*“Ey, bu topraklar için ttoraga düşmüş asker!
Gökten ecdâd inerek öpse o pák alnı değer.*

(...)

*“Ey şehid oğlu şehid isteme benden makber,
Sana áğuşunu açmış duruyor PEYGAMBER,”*